

2. 20913
858-1

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

ПОЛИТИЧКЕ ПЕСМЕ

~~2345678~~

26.5.43213463

26543213463

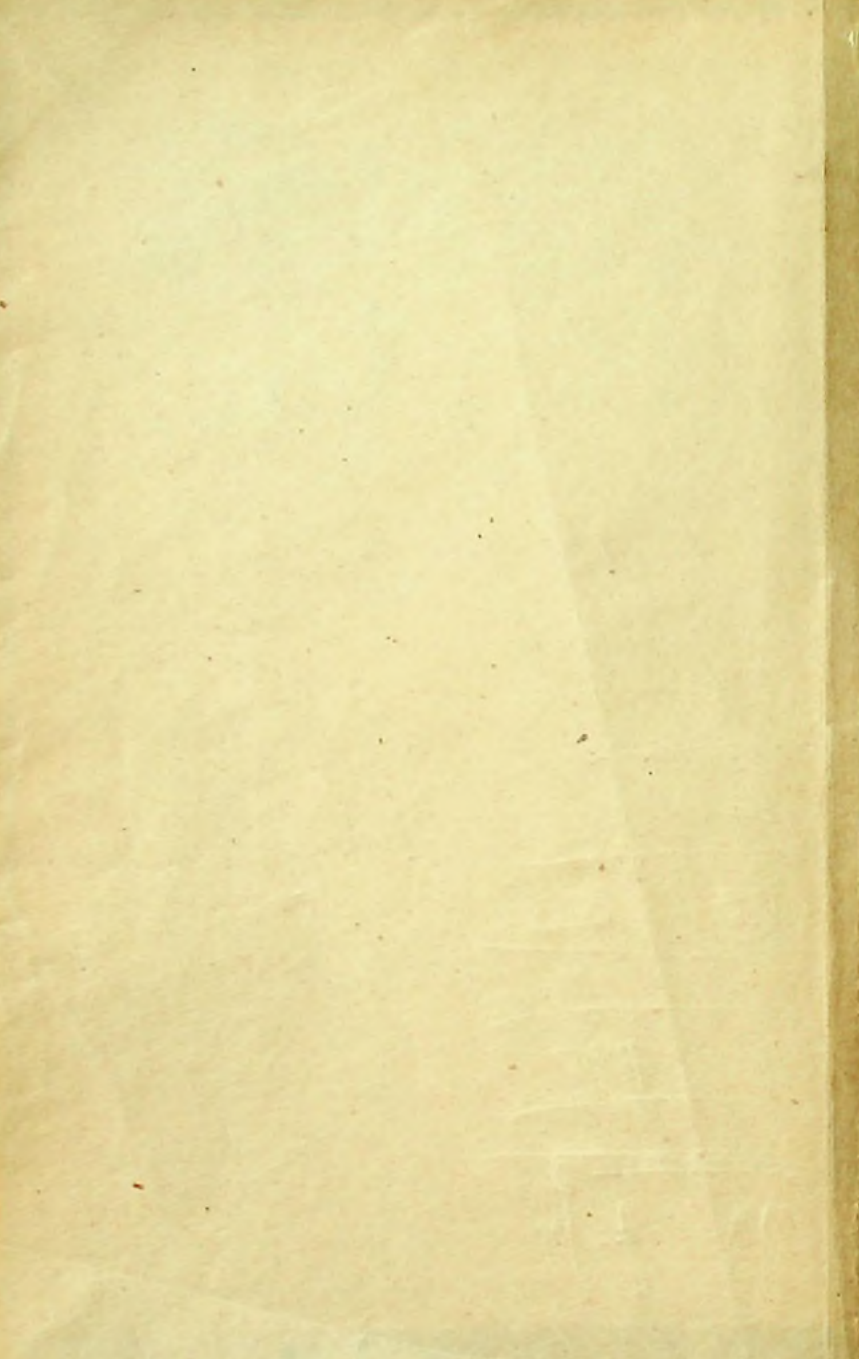
ИИБ. БР.

20. 913

СИГН.

886-1

БР. КАРТОНА ЧИТАЊА	ДАТУМ ВРАЋАЊА	БР. КАРТОНА ЧИТ.	ДАТУМ ВРАЋАЊА	БР. КАРТОНА ЧИТ.	ДА ВРА
1491	10/11	809	20/11/11		
1567	10/11	338	3/11/11		
1414	2/11	21	2/11/11		
1422	11/11	90	11/11/11		
1707	20/11				
3803	20/11	7 22 51	21/11		
1592	13/11				
2987	12/11				
1248	18/11				
407	2/10/11				
396	29/11/11				
1421	19/11/11				
142	2/11/11				
332	2/11/11				
1476	12/11/11				
1328	20/11/11				
339	11/11/11				
334	16/11/11				
1281	13/11/11				
1215	22/11/11				

ИЗДАЊА ПРОСВЕТНО-ИЗДАВАЧКЕ ЗАДРУГЕ „ЗМАЈ“

БРОЈ 2^{РАДСНА} БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
ЛЕСКОВАЦ

Политичке песме Јована Јовановића Змаја

НАДАВЉЕНО

15-X-48

949

ПРИРЕДИЛИ

ВАСА СТАЈИЋ и МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр.

1176

Одељење

е

Струка

17/4

НОВИ САД

1945

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр.

20.913

УВОД

Јован Јовановић Змај је много и дуго писао: на пет година пре смрти му прослављена је, у Загребу, педесетогодишњица његова певања; а кад се навршило сто година од рођења му, почело је издавање Сабраних дела његових, од којих је досад већ изишло шеснаест књига; па и кад изиђе књига седамнаеста, ни онда се неће моћи рећи да је у њима бар приближно све што је написао вечити уредник Змај. Јер овај писац није увек певао онако „како пева птица на грани“, момак у пољу, девојка у винограду, тек да му срцу одлакне у груди. Врло често, као да је узео на се епитрахил, као да је сео за сто учитеља, он је проповедао и поучавао, тумачио је народу оно што се дешава у њему и около њега. И то је трајало преко педесет година. Више него половину столећа бележио је он своје доживљаје, а то су били доживљаји и његова народа, па често и доживљаји Европе, тако да, гледан из данашњице, Змај изгледа као хроничар који је записивао грађу за историју друге половине деветнаестог столећа. Зато ће и ова књига, углавном, имати изглед историје Срба, у првом реду историје Срба у Војводини, како је Змај ту историју доживљавао и осећао.

1

Рођен 1833 у Новом Саду, у породици коју је ваљда средином осамнаестог столећа овде засновао Македонац, трговац; у породици у коју је ушла и Марија Грујић из Будима, и Марија Гаванска из Сентомаша, — Змај је био унук Јована Јовановића који је учио гимназију и добро знао латински, који је најпре био чиновник, затим трговац, па опет чиновник; а био је син свршеног правника, адвоката, па чиновника.

У Новом Саду, Змај као дете и као младић живео је у друштву које се, вероватно, клатило између крилатих нада и очајања. С једне стране, српска црквено-школска општина се сматра за највеће, најјаче и најпросвећеније српско општество у Аустрији. Као тако, српско друштво издржава више просветних установа: од године 1731 никад није било без латинске школе или гимназије. Ово опет јако повећава број српске интелигенције: поред епископске резиденције, поред часне конзисторије, Нови Сад има десет свештеника, а скоро исто толико професора и учитеља; има инжењера, хирурга и доктора медицине, и врло велик број адвоката. Ту је, затим, јак ратарски сталеж, јаки српски еснафи занатлија, а јака православна купеческа компанија посредује скоро сву трговину Новог Сада и околине. У магистрату који је и управна и судска власт, половину магистратлија и нижих чиновника дају Срби. Самопоуздање Срба нарочито крени близина Београда, који запљускује Нови Сад новим и новим емигрантима 1740, 1790, 1813, 1842.

Са друге стране, при свем осећању своје снаге, српско друштво је имало честе прилике да осети и своју немоћ, када је год дошло у сукоб са туђинском државом. Иако двапут јаче бројем од Несрба, а још више него двапут јаче у школованим људима, у земљопоседу и у покретном капиталу, српско друштво има муке да одржи своју половину власти у магистрату; према државној пак власти у Пожуну, у Будиму и Бечу, оно је немоћно. Манојло Јанковић не може у својој штампарији штампати ћирилицом ништа. Нови Сад, као и Великокикиндски дистрикт, морају прилагати за Национални, то јест мађарски, музеј, и за Национално позориште у Пешти. Државна власт нарочито пожурје учење „домовинског језика“, то јест мађарског, па се и за новосадску српску гимназију доноси 1833 закључак да нико убудуће не може бити изабран за њена професора ко не зна ваљано мађарски; сам Шафарик мора да предаје мађарски језик, па због тога, очајаји и обузет мрачним слутњама,

напушта Нови Сад. Почетком пак 1845 и новосадски магистрат напушта латинско званичење, а уводи мађарско.

Све су ово за младог Јовановића били узбудљиви доживљаји. Не само зато што је у том магистрату, као сенатор, служио његов отац, који мађарски није доста знао, те је под старост морао учити да пише мађарске реферате, него још више зато што га је ова мађаризација први пут извела из породице у туђину, и што је први пут пореметила дотле редован ток његова школовања. У јесен 1846, место да и опет седне у скамљу до Мише Полита или до Јована Бошковића, он је отишао у Халаш „да учи мађарски“. У Халашу он није уписан, школу ваљда и не походи; свакако, он је 1846-7 приватан ученик; а кад у јесен 1847 поново учи у новосадској гимназији, он је за разред старији од Полита и Бошковића: по свој прилици, он је приватно полагао испит у Новом Саду, и положио је из предмета прописаних за два разреда, за трећи и четврти.

Знамо само једно Змајево сећање на гимназију: оно није весело, и то само због мађаризације. Године 1861, он долази на мисао: има нека чудотворна рука која брани Србе, док они, још увек, постоје.

*Та кога су јоште тако
Трли, мучили,
Туђем слову и поносу
Силом учили!*

*Како су се по школама
За нас старали,
Немчали смо, латинали
И мађарали.*

*Хвалише нам све језике,
Њима с' зборит сме,
Само језик миле мајке,
Само српски не.*

*Учили смо све Рудолфе,
Максе, Атиле, —
О сироте наше главе,
Шта су патиле!*

*Али нису спомињали
Ко је Обилић,
Нису казали где је умро
Деспот Бранковић.*

*Причаоше нам славна дела,
Битке велике,
Ал' тајаше да су борци
Српске делије.*

*Мучили те, учили те,
Све да будеш пре,
Само дика своје крви,
Само Србин не.*

Нека ствари, бар у двама српским гимназијама, у карловачкој и новосадској, нису стајале тако очајно како је песник изнео у овим стиховима, којима поткрепљује своју тезу о чудотворној руци више нас, — ипак, ови стихови казују главни утисак који је овај песник понео из времена пре Буне, из времена нагле мађаризације дотле латинске Хунгарије.

Ако је то стање ствари притискивало душу младога песника, у Новом Саду се десио догађај који је ту душу могао разведрити: десила се прва нама позната улична демонстрација, у ноћи 9 јуна 1846.

И та демонстрација је била протест против мађаризације којој су новосадски Немци врло лако подлегли. У Новом Саду је од 1790 постојала стрељачка дружина, основана углавном од Немаца. У току педесет година Срби су толико ојачали у тој дружини да јој се на челу нашао ћурчија и трговац Марко Поповић, отац књижара Ђоке и Ћирице. Ваљда приликом оправке стрељачкога дома, Поповић је, место чисто немачког натписа, на зграду ставио таблу са тројезичним натписом, мађарским, немачким и српским. Неки Немци, већ начети мађаризацијом, не хтедоше то трпети, него скинуше таку таблу. Поповић онда сазове скупштину Стрељачког удружења на коју је дошао особито велики број чланова, те је скупштина скинуту таблу једнодушно вратила на пређашње јој место, а тројица чланова који су је скинули искључи-

чени су потом из удружења. Славећи своју победу, Срби су изишли и на улицу и, пуцајући из пиштоља, те певајући погрдне песме, демонстрирали и изазивали Немце.

Необично ово узбуђење је млади Јовановић морао двоструко доживети: и 9 јуна 1846, и после тога, кад је истрага у овој ствари поверена његову оцу, да је — заташка. Ипак, он је није унсо у своје стихове: Милетић, који 9 јуна 1846 зацело није био у Новом Саду, сећао се ове демонстрације још године 1869, кад је у једном чланку рекао: „Сигнал преображају србског народног живота у Новом Саду даје табла на грађанском стрелишту у Новом Саду, овај символ господства немачког елемента.“

II

После ове доста невине демонстрације дошли су озбиљнији сукоби који ће бити судбоносни и за младог Јовановића, и за породицу Јовановића, а највише за Нови Сад. Дошла је такозвана Буна, побуна Срба против мађарске државне власти коју је Беч озаконио.

Петнаесто- и шеснаестогодишњи Јовановић још није писао стихове који би били чувани и сачувани; према томе, он Буну није певао под непосредним утисцима, него само по каснијем сећању и обавештавању. Тако је испеван Сентомаш, сачуван само у одломцима, онако како је, 1859, објављен у Летопису Матице српске.

Овај спев има своју, доста дугу, историју, јер су више пута на њем чињене измене. Његова историја почиње ваљда 1855; та је година забележена у Летопису као година у којој је спев настао; први пут је штампан Сентомаш 1859, а онда су почеле измене текста.

Ми можемо о тим изменама говорити зато, што поред два штампана текста имамо пред собом и трећи, досад необјављен и неискоришћен. Имамо пред собом препис професора Сандића који се разликује од

оба штампана текста. Врло вероватно, Сандић је преписао Змајев рукопис; јер кад је под свој препис ставио име песника, он је покушао да тачно копира песников потпис.

За песника Змаја врло су карактеристичне побуде због којих је чинио измене у тексту овог спева. Познаваоца оних времена, а то су била времена Бахова апсолутизма, кад је живот у Аустрији био спутаван свемоћном полицијом и новозаведеном жандармеријом, изненадиће чињеница да Змај свој спев није измењивао обзирајући се на многоструке тадање цензуре и цензоре, него је изменама означавао промене у својим схватањима Буне.

На пример. У препису Сандића, одмах на почетку спева има стих, петнаести по реду, који није унесен ни у *Летопис*, ни у *Певанију*. Он је подвучен као и стих четрнаести и стих шеснаести:

Победа сама, победа је цара.

Врло вероватно, године 1855, наш песник је примио опште схватање Буне, по којем су се Срби борили за целокупност Аустрије, борили се и гинули за цара као верни му поданици. Али, већ до 1859, прихватио је он друго схватање, којем ће Милетић дати израза 1873: „да је почетак српског народног покрета чисто народног значаја био, да му је извор и корен био једино у свести народа о своме праву и у дужности самообране... Интереси народа и династије сусрели су се у том рату на истоме путу. То је све.“

Зато је песник већ 1859 избрисао напред наведени стих. Зато је после 1859 брисао из спева још два стиха, настала у схватању о аустријском карактеру српског покрета 1848-49. После 141 и 142 стиха, у којима је речено како се Србин спрема да прослави Цвети, а Мађар се спрема још једном умрети, каже се у *Летопису*:

*Ал' један трети, гад га је изрети,
Погани дану и најгори ма...*

Тај трећи, трећи народ, не може бити нико него Шваба, Аустријанац, који је зар дао, дао а не испунио, обећање да ће помоћи Сентомашу. Ово се види и по Сандићеву рукопису у којем се после стихова који су ушли у Летопис, али не и у Песванију

*(Ах! где на ову варадинску страну!
Погледај тамо узданицу нашу!)*

каже ко је био неверна узданица Срба; каже се то само једном речју: Шваба.

Таке је измене претрпео песников спев о Буну због различитог, у току времена, схватања тог догађаја. Има, међутим, једна измена изазвана догађајима који су се десили двадесет година после Буне.

Змај је 1868 у стиховима рекао да се у Буну највише заносио улогом Ђорђа Стратимировића. Одиста, још и 1859, он у Сентомашу налази јунаштво Биге капетана, и јунаштво српских сокола

Под крилом тића Татимировића,

то јест Ђорђа Стратимировића.

Међутим, од 1865 до 1868, Стратимировић је својом аустроугарском политиком проиграо своје симпатије код Милетићевих Војвођана, и Змај је избрисао његово име из спева, у који је унео измењени стих

Јуначких тића, нових Обилића.

И не само то, него је Змај 1868 учинио подвалу свом „негдашњем пријатељу“, Ђорђу Поповићу Даничару. Под псеудонимом, послао му је за Даницу стихове под насловом Србину Ђорђу Стратимировићу. Ти стихови су унесени у ову књигу као песниково сећање на Буну, али су они 1868 имали другу намену. Они имају акростих; то јест: кад се чита само прво писмо сваког стиха, добива се изрека: Блудни сине Ђоко, жалосна ти мајка. Ово Даничар није приметио, те је у својој Даници објавио стихове, чији акростих осуђује и Стратимировића, и њега сама.

Још једанпут се Змај сетио Буне, године 1867. У свом часопису Змај дао је он Мисли једног Бечлије о Новосађанима. Иронично, ту се казује катастрофа која је Новосађане задесила 12 јуна 1849, и како их је Аустрија спасла:

*Њине цркве, њине куће
Бегу лепа места
За вежбање оштром оку
Топичкиџ кадета.*

*У фторник их поздравила
Несидосна беда,
Друго јутро већ освану
Неспелава среда.*

*Куће њине подигосе,
Из нспела млака,
Плавом небу црне руке
Тананих оџака.*

*Ко не доби орден бомбе
Ил' танета црна,
Разбеже се босом ногом
Прeko срeмског тpна.*

Казујући даље Мисли једног Бечлије, Змај је рекао и то, како се Аустрија одужила Србима, својим савезницима у Буну. Она је дала државни зајам (Новом Саду, али не Новосађанима; не онима који су оштећени, него онима који су имали средстава да зидају):

*Подигосмо куће, стаје, ..
Опрљена браћа,
На сад свако лепо може
Порцију да плаћа. ..*

*Да оживе дух народа,
Спомени славе старе,
Посласмо им комисаре,
Финанце, жандаре.*

*... А да буде што дичнија
Ова нова ера,
Шиласмо им изобилно
Наших бeамтepa.*

Није Аустрија само својим чиновницима наградила своје „цару верне“ Србе. Она је на свом југу створила покрајину, са седиштем у Темишвару, коју је назвала Војводство Србија и Тамишки Банат, у којој су скоро дванаест година владали „Бахови хусари“ ти беамтери из Беча.

О тој Војводини Змај није рекао своје мишљење. Мишљење се тада могло рећи само обилазним путем. Змај га је одао тим што је почео преводити мађарске песнике. Ни то није ишло без тешкоћа. Тако је Змајев превод Витеза Јована обећан претплатницима августа 1858; крајем 1859 цела је књига већ штампана, али још на Ивандан 1860 морао је Змај стишавати претплатнике обавештењем да новосадски градоначелник, по вишој наредби, не сме књигу да пусти из штампе, док не дође допуштење од више власти: тек у јуну 1861 градоначелник Милетић је пустио из штампарије ту књигу која је од Бахове полиције била узапћена „најпре због шара на корицама, а после због садржаја.“

Бахове Војводине се Змај сетио и у стиховима На Бадњи дан увече 1875. Тада је код Срба у Војводини овладала нека малаксалост, тромост, недостатак воље У таке дане, Змај се сетио круте стеге у Бахово време, кад је за живу главу било забрањено пуцати на Бадњи дан, а ипак се пуцало:

*Још је било нешто воље
У тадањег света,
Није могла све угушит
Та сила проклета.*

III

Тучен од Француза на италијанском бојишту, Франца Јосиф је 20 октобра 1860 издао диплому којом је обећао да ће отсад уставно владати, да ће власт делити с народима. Одмах је стегу попустила, штампа постала слободнија, и почела су погађања средишње бечке власти с народима Аустрије. Та погађања су

трајала неких шест година и завршена су споразумом Хабзбурга и Мађара, којим је од Аустрије постала Аустроугарска. За тих шест година, 1860—1866, у Аустрији је било неко полууставно стање, које је омогућило груписање странака и организовање народа. За време те полууставне Провизорије обновљена је Српска читаоница у Новом Саду, у чијем крилу се организовало Друштво за српско народно позориште; Матица српска је пресељена из Пеште у Нови Сад, а новосадска српска гимназија је добила све разреде, и матуру; одржан је Благовештенски сабор у Карловцима који је закључио обнову Војводине, а око Милетића се почела окупљати Народна либерална странка.

Најспособнији и најоданији Милетићев сарадник при стварању те странке био је песник Јован Јовановић. Две најлепше деценије у прошлости Војводине, шездесете и седамдесете године XIX столећа, дело су Милетића и Змаја. Оно што је Милетић народу казивао својим уводним чланком (1860—1864 у Србском Дневнику, а 1866—1882 у Застави), то исто му је Змај говорио лаким и духовитим стихом свог Јанора (1862—3), а још више стихом својих хумористичких листова (Комарац 1861—1863, Змај 1863—1871, Жижга 1871—1874, Стармали 1878—1889).

На пример, кад је Фрања Јосиф, одлуком од 27 децембра 1860, укинуо Бахово Војводство Србију, Милетић је отворено рекао да за њим не жали. „Војводство је у Бечу и Пешти сарањено — али, мислим, не у срцима честитих Србаља“. Змај исто тако није хтео веровати да је Војводина умрла, и дао је томе израза у стиховима Сахрањена Војводина. Или, кад Милетић, опет у „Туцинданском чланку“, каже да је Беч заједно са Војводином сахранио „још нешто, што више никад неће васкрснути моћи“, несумњиво је мислио на српску лаковерност, и готовост Срба да сарађују с Аустријом. Зато, кад је Беч, не могући се нагодити с Мађарима, почео им претити обнављањем Војводине, ни Милетић ни Змај нису ве-

ровали тим завараванјима, него су им се ругали. Змај је у Ко мар цу писао:

„За Војводину се чује да би овог лета зацело требала доћи (верујемо!) ал јој бечки доктори не даду, бојећи се да на овој великој врућини не добије сонен штих. Зимус зато није дошла што је ладно било.“

Још боље се пак наругао бечким завараванјима у стиховима Д а в н о о ч е к и в а н о м г о с т у.

Затим, као што је Милетић у „Туцинданском чланку“ будуће држање Срба условио будућим држањем Мађара и њиховом готовошћу да се споразумеју са мањинама, тако је и Змај поручивао Мађарима:

*Познамо л' се и ти и ја,
И пиће се Текелија
И љубити анексија,*

то јест анексија Војводине Угарској.

Кад су Милетић и Змај ступили на поље политичке борбе, затекли су у интелигенцији доста Метернихових и Бахових чиновника, одраслих у највећем страхопоштовању према вишој власти, који су, када би неко затражио какве било гаранције за српску народност у Аустрији, одмах викали: То иде на револуцију! Док је Милетић имао у програму уништење две царевине, европско-турске и аустријске, ови чиновници су викали: Шта се нас тиче источно питање!

Милетић им је одговарао: А шта се нас тиче ваша пензија!

Змај, пак, изнео их је на потсмех омладини у стиховима који имају рефрен: М и м о р а м о б и т и з в а н и ч н и ц и, а најкарактеристичнија су места:

*Нек се мења променљиво време,
Нек долазе различне системе,
Ет си фразеус илабатур орбис
Импавидум феријент руине,
Нам ће наше помоћи вештине...
... Кад је нужде, ми смо Срби стари,
Умели би бити и Мађари;
Па и Немци, још бољи нег прави...
... А нек дођу какви други даки,
Умећемо бити и Цигани...*

Свој пак народ овако теше ти званичници свију режима:

*Да те други цесли — то не дамо,
Кад то и ми исто тако знамо.*

IV

Нема ни најмање сумње о томе да је појава Светозара Милетића најкрупнији и најважнији доживљај песника Змаја. Милетић је Змаја опчинио. Лаза Костић, као разочарани старац, написао је да је Милетић Змају „готово колико Мухамед својим вернима: пророк, или мученик, управо и једно и друго“. Ми можемо рећи да је то тачно, без бојазни да ћемо тим Змаја смањити. Лаза Костић, кад је писао о Змајевој привржености Милетићу, имао је право више него што је то и сам знао. Он се није сећао, а писао је, углавном, по сећању, свих Змајевих песама о Милетићу, нити свих песама, па и прозних написа Змајевих, у којима се Милетић само узгред спомиње; нити је знао колико пута је Змај писао о „светој руци“ Милетића; он је имао тек тачан утисак о томе, да је Змај „нарочити песник Милетићеве славе“.

Ни ми не можемо овде изнети све што је Змај написао о Милетићу. Ипак, оно што објавимо, довољно ће показати колико је Милетић одушевљавао Змаја, и како је Змај у стопу пратио Милетића на тешкој му стази народног вође. Почнемо са годином 1866, са сећањем Змаја на покретање *Заставе*. Ово се догодило у Савину двору, у Текелијануму, где је Змај имао дужност надзорника Текелијиних питомаца, где је имао и стан од више соба, тако да је једну могао ставити Милетићу на располагање. Поред Мила, то јест Милетића, у овом сећању се спомиње и Змајева љуба, Ружа, која је поред Змаја у Текелијануму провела пуних осам година. Наставићемо са годином 1871, када је Милетић у Вацу издржао годину дана политичког затвора. Ово, прво, Милетићево сужањство није му тешко пало, и није укротило ни њега ни Србе. Зато су припремане демонстрације које су мађарској влади требале доказати да је сужањство Милетића

само повећало његов углед и његову власт над народом. Те демонстрације било је немогуће спречити, и оне су почеле већ у Вацу, где је педесетак изасланика из неких тридесет општина дочекало Милетића при изласку му из затвора, и пратили га у Нови Сад паробродом који су на станицама чекала изасланства, а поздрављале прангије.

У Новом Саду је Одбор за дочек спремао нарочито бучне демонстрације: 30 интова, 100 коњаника, 200 буктиња. Али је у Нови Сад дошао и велики му жупан, Мата Ленард, и покушао да спречи све те демонстрације. Бакљада је осујећена, али је Змај тврдио да никакви горњи ветри не могу погасити буктиње привржености према Милетићу, које пламте у срцима Срба. Ови су се, каже Змај, заверили да створе једну трајнију бакљаду Милетићу, чим ко може. Тој бакљади је Змај наменио једну буктињу, лист Ж и ж у који је тада покренуо, и који на првome месту има стихове Намене, али под другим насловом: Посвета не личности него начелу, ал' баш ако се ко љути: Дру Светозару Милетићу.

Друго, много теже сужањство Милетића почело је 5 јула 1876. Истражни затвор је дуго трајао, а суђење је почело тек 8 јануара 1878. Пресуда је изречена 18 јануара 1878: пет година робовања. Изгледа да је Змај тек после изречене пресуде могао походити Милетића; може бити тек у Вацу. Јер, кад је о том обавестио читаоце Стармалог, он је рекао да га је видео

после осам стотин дана...

Ако није виђао сужња Милетића, Змај га, зато, није заборављао. Ако казује расположење свог народа О Новој години 1879, он слути да народ тражи, чека свог мученика који је у тамници. А када дође Богојављење и људи казују своје жеље које им се тада изузетно испуњавају, он жели да види Светозара у слободи. Ова му се жеља испуни тек петнаестог новембра 1879. Тога дана пуштен је Милетић из затвора, иако није издржао свих пет година: Фрања Јо-

сиф га је помиловао. Зато Змај и каже: долази нам као дар.

У много тежим приликама него 1871, изишао је Милетић из затвора 1879. Зато је сада друкче и дочекао. После Берлинског уговора о миру није било места прангијама, свирци и песми, нити је било расположења за пркос и за демонстрације против мађаризаторских тежња. Све то је Милетић избегао тим што из Ваца није отишао право у Нови Сад, него најпре у Варјаш, и тек пред Божић, изненада, у Нови Сад.

Ни када је Милетић душевно оболео, 1882, Змај га не напушта, него му тражи лека у Пешти, а у Бечу сазива конзилијум универзитетских професора, и смешта га у завод за нервно и душевно оболеле. Године 1883, он прати Милетића у Нови Сад, „да умре међу својима“. А када Милетић одоле болести, он кроз Стармалли јавља народу да се „на небу ипак друкчије суди Милетићу, него што му је досад суђено на земљи“. Крајем године 1884 објавио је Змај стихове Он се радовао... Милетић се, каже, радовао да некад његова Застава није више у рукама твораца кикиндског програма, и све је опростио својој ћерци. Године 1889 донео је Змај у Стармалом факсимиле: Најновији рукопис Милетићев. „Ко нам је срцу прирастао, написао је он тада, од тога нам је све мило, и најмањи зрачак живота његова“.

А кад је 22 фебруара 1896 слављена седамдесетогодишњица Милетића, Змај је из Београда дошао у Нови Сад и донео стихове О седамдесетогодишњици Светозара Милетића, којима је отворена забава, приређена у славу Милетића. Ови стихови казују цео живот народног вође, од рођења му у Мошорину, до изласка из тамнице 1879, до уласка у душевну болест. Ова болест је до 1896 толико попустила, да се Милетић могао вратити породици, могао је примати честитке: први честитар је био Змај.

Године 1900, о Божићу, Змај се сећа неког давнашњег Божића који је славио заједно с Милетићем, па казује како су он и Милетић лако погађали мисли један другог. А онда је дошла смрт, и Змај је, опет

стихом, испратио свог јунака и до гробнице. Дабогме, он не верује да је Милетић оно што се спушта у гробницу. Милетић је изгорео, а његов чисти пепео треба да се здружи са светим пепелом Саве Немањића и да у виду светих честица јача и крепи потомство.

V

Милетић и Змај су могли веровати у српско и југословенско ослобођење и уједињење особито зато што су на Балкану већ постојале две српске кнежевине чији је задатак био да уједине раскомадани народ; постајале су: кнежевина Црна Гора и кнежевина Србија. Већ самим својим опстанком, кнежевине су дизале дух код Срба Војводине; још више су нас соколиле ширећи ратом своје границе, и јачајући изнутра просветом и културом.

Тако је Црна Гора нешто размакнула своје границе 1860, после победе над Турцима, извојеване 1858 на Грахову. А кад се, године 1875, побунила Херцеговина, Србија и Црна Гора су, маја 1876, затражиле од Турске да њима повери управу над Босном и Херцеговином. И када Турска на то није пристала, обе су кнежевине, 18 јуна 1876, објавиле Турској рат.

Испрва, Србија је имала у рату неуспеха, па је 16 фебруара 1877 морала закључити мир са Турском. Тек пошто је, 12 априла 1877, и Русија објавила Турској рат, могла је Србија поново ући у рат и водити га с више успеха. Заузевши Лесковац, Пирот и Ниш, војска Србије је, 27 децембра 1877, почела наступати на Косово, али је већ 23 јануара 1878 заустављена закључењем примирја.

А онда је дошло велико српско разочарање на Берлинском конгресу: две југословенске покрајине, ради којих су српске кнежевине ушле у рат, дане су Аустрији. Свом огорчењу због тога Змај је дао израза у стиховима упућеним Руској дипломатији. У њима је тој дипломатији рекао само оно што је као Србин смео рећи. А за све оно што је прешутао, упутио је на Аксакова:

Ал' даље нех ти Аксаков каже!

Лаза Костић, у својој књизи о Змају, покушао је да умањи вредност ове песме. Њена главна погрешка је у томе што ни Лаза Костић, који је после Берлинскога конгреса провео више месеца у Русији, није никако дознао („нити је прилике да ћу икада дознати“) да је Аксаков што казао или да је требао што да каже.

Нама који, и без боравка у Русији, знамо шта је Иван Аксаков у два маха, 17 марта и 22 јуна 1878, говорио у скупној седници московског словенског благотворитељног обшчества, и како је оштро критиковао рад руске дипломатије у Берлину, не изгледа толико промашена Змајева песма само зато, што захтева мало коментара. У својим говорима, које је објавила и Застава (бројеви 48, 104 и 105 године 1878), Аксаков је руске дипломате назвао правим нихилистима, опаснијим од Богољубова и Засулићеве, назвао их је завереницима против руског народа. Сем тога, казао им је и ово:

„И руски дипломати, ако се може веровати новинама, дају после сваке нове ћушке писмену признаницу и моле да се, у накнаду за то, бар изда Русији сведочанство, да не иде за себичним целима.“

И многу другу, горку и оштру, осуду је казао руској дипломатији Иван Аксаков, на чију се критику Змај позивао.

Одлука Берлинскога конгреса о Босни и Херцеговини Србима у монархији је падала тим теже, што је Аустрија мобилизовала и своје Србе да иду и освајају јој те две наше покрајине. Змај је у стиховима *Одоше!* говорио о поласку мобилизованих Срба у Босну, ради скупације.

Неку утеху у општем разочарању могао је Змај дати својим сновима о напретку који ће настати у проширеној Србији. Те снове је песник изразио у стиховима *Турчин у Нову годину* 1878. Затим, он је позвао народ нека се радује на дан кад се прогласи независност Србије. После, иако републиканац, он је, на дан 22 фебруара 1882, поздравио проглашење кнежевине Србије за краљевину, стиховима *Срећан био овај дан!* Змај је ту певао, између осталог:

Ма да ј' песник друге вере,
И данаске, ко и пре, —
Ал' он зато голом главом
И у туђу цркву гре.

Он је вере шире, више,
И данаске, ко и пре,
Ал' је ником не памће,
Он је пушта нека зре.

Вера му је тако силна
Као вечног дуга лет:
Да будућност носи свима,
Свим народма ЈЕДАН цвет.

Будућност ће једном синут
У најлепшем сјају свом,
Сви краљеви своје круне
Поскидаће тад пред њом.

— — — — —
Душман неће дочекати
Да с раздора Србин мре, —
— Сваки своје уверење
Одложиће много пре.

— — — — —
Само тако ја разумем
Данас општи српски клик.
Само тако наше жртве
Добијају свестан лик.

Химне не сват ја не могу —
Не осећам с' за то зван.
Ал' се могу молит богу:
СРЕЋАН БИО ОВАЈ ДАН!

А као врсту коментара, додао је уз песму ову своју белешку: „Под првим утиском опште радости, при укрштају разних осећаја, мисли, дужности (српских и надсрпских), оте ми се у једном тренуту ова песма из душе. И ја је оваку као што је, неуглађену (али искрену), непоправљану, да и непрочитану, пуштам у вихар данашње радости, уверен да она није излив само моје, већ излив још многих српских душа“. Занимљиво је, и по Змаја врло карактеристично, да се већ у наредном броју „Стармалог“ поново вратио на ову песму, и првобитну реч „жртвовање“ (у стиху „одложиће много пре“) изменио у „одложиће“, као да је том корекцијом

желео рећи да је првобитни његов уступак, потпуно жртвовање свога уверења у једној оваквој ствари, сувише крупан и чак немогућ захтев, па ће бити довољно ако се остварење песникове вере само одложи за неко даље време, када ће чак и сви краљеви добровољно поскидати своје круне.

Али, Милетић и Змај су у двама српским кнежевинама гледали две војске које треба да помогну ослобођење Балкана и да омогуће напредовање балканских народа у просвети, у слободи и у благостању. Они су волели Србију и Црну Гору као национални и политички либерали. Пошто њихова љубав није била плаћена, узимали су себи слободу да неки пут критикују српску владу; то јест, разликовали су Србију од српске владе. Ова влада је, под изговором да Милетић и Змај пишу „против Србије“, забрањивала за Србију Милетићев Србски Дневник и Заставу, док је Змај, Жижа и Стармали конфискован од цензуре и полиције: и без наредбе министра унутрашњих дела, Змајеве листове је просто „гутала помрчина“.

Критика појединих режима у Београду није била један од главних политичких послова Милетића и Змаја. Ови су тој критици давали места у својим листовима само зато, што у самој Србији није било независних органа јавног мишљења. Често је та критика и писана у Србији, или од емиграната из Србије. Зато се овде код нас неће много ни застајати. Са неколико песама неспорне лепоте обележиће се и та жица Змајеве лире. Једна од тих неколико песама, Званичне гусле у Београду, на Бранков начин казује Змајев одлазак на прославу педесетогодишњице таковског устанка. Цела је песма оштра критика кнез-Миханлова режима (полиција и шпијунажа), но највише смути песника када доживи да су и саме гусле постале „жандарско оруђе“, да се ни тај један „независан суд“ не трпи. Своје мишљење о плаћеничкој званичној штампи рекао је Змај у Јутутунској народној химни коју је први пут објавио с потписом: Смеван Кадислав Плаћански, — што, дабогме, значи:

Стеван Владислав Каћански, — и у стиховима Видовдану. О шпијунажи у Београду је Змај писао читаве приповетке (Шпион у Београду, Мацинијева буна у Београду); своју пак мржњу на шпионе изразио је у одличној Песми једног најлојалнијег грађанина која је у првом издању била песма „белог грађана“, то јест Београђанина.

Ништа више нећемо рећи о овим песмама, само ћемо додати да је и Милетић замерао режиму кнеза Михаила што „уместо на пушке и лубарде просипа новац на шпионство, жандарство и на хвалеће вас новинарство“. А Змај је и прозом нападао „оног крокодила који у заседи мучки дочекује па дави све независне, слободоумније, опозиционе листове, а нема толико смелости да им јавно забрани улазак у Србију“; и у стиху под насловом Осми и дванаести број „Етармалог“, трагикомична београдска балада.

VI

Српска уједињена омладина, то јест омладин која је на себе узела задатак да уједини Србе, и Југословене, и која се у ту сврху 1866 организовала у Новом Саду, била је за Змаја још један разлог да верује у бољу будућност народа. Већ 1862 писао је он у Јавору о омладини да је она гениј човечанства, она са својом „врелом жељом делања, с топлим срцем за све лепо и добро, с оним непрестаним отимањем за вишом науком и познањем, с оним јуначким презрењем смрти у борби противу лажи и тиранства, и с оном светом вером у вечност људског напредовања и у победу, коју мора напоследку истина и правда одржати“.

А кад та омладина почне да се састаје на својим годишњим скупштинама, Змај као да ни од једне није изостао. Он је објашњавао то као неко одлажење у духовне купке. За прву скупштину је захвалио омладини. За другу, ваљда кад је дознао да је српска влада после дугога колебања одобрила њено држање у Београду, испевао је стихове Српска влада српској омладини. Био је и на тој скупштини, и о њеним

тешкоћама је, по личном доживљају, написао прозни реферат. Са много духа казује он ту како је један омладинац већ уочи скупштине враћен у монархију, јер се усудио наздравити Милетићу, а још ни министре београдске у руку пољубио није; како је Јеврем Грујић, првог дана скупштине, изабран за председника; како је омладина, другог дана скупштине, „од шест сати ујутру па до три поподне, на највећој припечи“ чекала док није дознала да се на Великој школи више не може састајати. Како је омладина, у ноћи после другог дана скупштине, пребацивана у Земун; и како грађани Београда не смедоше дати банкет омладини.

Змај је, међутим, и даље ишао на омладинске скупштине. „Мене омладинска скупштина, писао је он 1869, подмлади за целу идућу годину. Ја мислим да до гроба мога ни једне пропустити нећу, већ ћу отићи ма чак у Призрену била... Лепше осећати, поузданије надати се ја нигде не могу него на омладинској скупштини...“

„Без шале, старци и баке српске, не силазите у гроб, док још на коју омладинску скупштину не дођете“.

Већ у време омладинских скупштина, код Срба се почели јављати нови људи са новом науком, нова, социјалистичка омладина. Док је живео Светозар Марковић, Милетић је о његову социјализму писао као „о страначкој пијанси у српској слободњачкој, у либералној странци“. Али, већ приликом смрти Светозара Марковића, Милетић и његова странка имају полемику с новом омладином, коју је Милетић оптуживао хипокризијом, лицемерношћу и притворношћу, јер у народ не иде са социјалистичким програмом колективне својине, него с програмом либералних рефорама.

Змај је имао и свој посебан разлог да „нове људе“ и њихову „нову науку“ дочека с неповерењем. Они су у свом програму имали и „уништење естетике“. У Панчевцу Јована Павловића је неко 1871 писао против песништва. Том дописнику је Змај одговорио

30 јуна 1871 у бечком Змају стиховима под насловом Песма. Годину дана после тога, отварајући претплату на Булиће увеске, он је полемисао с „младим апостолима, жељним хладне, прозаичне будућности“. У исто време, Змај је морао од нових људи бранити и српско народно позориште, око чијег оснивања и јачања је, десетак година раније, тако много радио. Године пак 1874, кад је слављена двадесетпетогодишњица његова певања и борбе, Змај је покушавао да ту прославу скрене у корист песништва и уметности, којима материалистичка струја поразом прети.

У Жижи, 1872, Змај је објавио песму упућену социјалним демократима, у којој је давао првенство решењу националног питања, а социјално одгађао за будућност. Није сасвим поуздано да ли је Јаша Томић баш на ту песму 1878 одговорио стиховима Хлеба... хлеба! чији завршетак каже:

*Јер без хлеба не помажу
Либералне медицине.*

Лакше него остали пријатељи Милетића, Змај се приближавао новој омладини. Године 1877 уређивао је он Илустровану ратну хронику уз сарадњу Пере Тодоровића. А кад Хроника 1878 престане, и пође Стража Пере Тодоровића, Змај за њу преводи Фрајлиграта.

У Бечу, Змај се још више приближава новим људима, и у Стармалом све више долазе до израза његове социјалне симпатије и антипатије: слави ратара који се, у сезони купања, купа у зноју лица свога, и жали рају од које ага узима трећину плодова, а неће и трећину горких јој суза; и шваљу која, у зору, бледа лица, жури да доврши посао, док преко пута од ње, у сјајном дворцу:

танц, свирка, чаше пуне.

Зато, и када на Цвети 1881 дође до оштрог сукоба између Јаше Томића и Милетића, у дане у које је Томић писао своју брошуру Политичко стање Срба у Угарској, и у којој је непошtedно напао „народно-

свог папу“, Милетића, Змај објављује своје стихове Омладини целој и једном делу њеном. У тим стиховима он је миротворац, и неће цепање омладине на социјалистичку и либералну. Али говори као либерал, па у своје име и у име „давнашњих другара“ одбацује застрашености социјалиста, и ниште скоро њихову капитулацију. Зато је после и могао написати: „Ја сам био одлучан противник наших социјалиста, док своје уверење нису потчинили захтевима српских прилика“. Онда је у Стармалом објавио песму Дуду којој је дао израза овом свом расположењу.

VII

Зато што су листови Милетића и Змаја били неумитни, а читани су на целом Словенском Југу, разне власти су морале, како-тако, парирати њихову критику. Услед тога, у Новом Саду се окупила „дружина несрећника, људи са два чула, плаћена пера и продане душе“. Ова је дружина живела о трошку диспозиционог фонда, испрва београдског и бечког, касније пештанског, а задатак јој био да денунцирају Милетића и Народну странку. Поред плате из државних диспозиционих фондова, ти су несрећници уживали и помоћ митрополита-патриарха у Карловцима, а како је Србија тада имала две династије које су се смењивале на власти, и са те стране се могло зарађивати.

Године 1872, казујући судбину чешког издајника Сабине, Змај је ословио тројицу српских издајца: Јоту, Ђоку и Ацу. То јест: Д-ра Јована Грујића, Ђорђа Поповића-Даничара и Ацу Поповића-Зуба. Од ових, можда је највећи циник био Јота. Он можда није ни тајио да је плаћен од мађарске владе; ваљда зато Змај са њим није ни полемисао, и ретко га је уносио у своје стихове. Јота је, међутим, 1868 тужио Змаја суду за увреду части, и пештанска порота је 1 јула 1868 имала прилику да ослободи Змаја, преводноца мађарских песника, иако ју је Јота обавестио о присном пријатељству између Змаја и Милетића.

Способнији, и опаснији од Јоте, био је Даничар, „негдашњи пријатељ“ Змајев.

Даничар је 1866 учинио велику пакост уједињеној омладини коју је Змај у име српске владе звао на другу годишњу скупштину у Београд. Даничар је послао човека и јавио министарству „да у Бановцима вели стоји читава чета с барјацима која је спремна да у Београд јуриши и републику прогласи“. После погибије кнеза Михаила, Даничар је министарству у Београду јавио „да је заиста интелигенција српска убила кнеза и да он има доказа да су то убијство 2 августа 1867 решили први српски књижевници у Војводини“.

До године 1869, Даничар је своју плаћеничку борбу против Милстића водио у новинама Напредак. Своје мишљење о људима око Напретка рекао је Змај у Напредној песми.

Године пак 1869, Даничар је с Јотом Грујићем основао новине Србски народ, који су народњаци увек називали Турски народ, а његове присталице Туркосима. За те новине се у Народној енциклопедији каже да су излазиле од 1869 до 1884, а нама се чини да су 1889 још излазиле. Финансирао их је патриарх Самуило Маширевић који је 7 октобра 1869 депоновао кауцију од 5000 фор. Поред патриарха, сваки се епископ обвезао плаћати годишње по двадесет претплата; но чим је патриарх умро, тужио се Јота 1890, сви су одустали, сем Никанора Грујића. Наименовани патриарх Герман Анђелић давао је Јоти сто годишњих претплата и сто фор. месечно, а администратор патријаршије Василијан 200 фор. месечно у свему.

Ове податке о финансирању Турског народа дао је сам Јота; али, прећутао је колико је добивао служећи мађарској влади. Године 1890 затражио је Јота сличну награду и од патриарха Бранковића, а овај га је одбио, што је скупо платио. Јота је отпочео хајку против Бранковића која је ове морала загорчати живот.

Године 1872. Даничар је ступио у угарску државну службу као школски референт за угарску војничку границу. Зато је Србски народ уступио Јоти у неограничено власништво. Као мађарски чиновник, Дани-

чар је онемогућио Змају живот у Панчеву, и после у Карловцима, и Змај је морао да се склони под заштиту грађанске Угарске, у Футог. У Новом Саду, као побочник барона Мајтењија, Даничар је чинио далеко већа чуда. Новосадској српској гимназији је одузета државна помоћ, а Даничар јој распустио патронат јер не пази на државне интересе; од ученика конфискује уџбенике штампане у Београду, и отпушта јој професоре Милетићевце. С овим у вези, у Новом Саду се отвара државна мађарска гимназија, чији професори одмах покрећу први мађарски лист у Новом Саду *Ujvidék*. Док су многи добри Срби похапшени, а други „моралоше побећи из земље да главу изнесу“, Даничар насрће и на Матицу и прети хапшењем Јовану Суботићу, тако да Милетић, у другом броју Заставе 1873, објављује чланак под насловом: *Бити или не бити, то је питање*. Али, кад је народ у Шајкашкој имао први пут да бира посланика за пештански сабор, и Даничар се кандидовао, добио је 97 гласова према 1180, датих за Лазу Костића. Мађарска влада је тада напустила Даничара; неко време, до 1876, живео је он на имању Мајтењија, под мађарским именом Папфи Ђерђ, а 1877 прешао је у Београд. Али пријатељства с Јотом Грујићем није прскидао: удруженим силама, помоћу Јотиних фалзификата, пљачкали су они српске народне фондове у Карловцима. Тако је 1877 Поповићу досуђено 1900 фор. из оставине патриарха Маширевића на име субвенције за Српски народ. Тако је Јота до 1897 исцрпио сву оставину патриарха Анђелића, оштетив народне фондове са 70.000 фор. Тек 1867 жигосао је адвокат фондова све те махинације једне неизмерно смеле и неизмерно препредене зликовачке чете, и суд је одбио потраживање од 12.000 фор., што је Даничарева жена тражила из оставине Анђелића „у награду оних верних и оданих услуга, које је мој муж Ђока Поповић како српској цркви у Угарској, тако и Патриарху лично учинио“.

Трећи издајник, Аца Поповић-Зуб, уређивао је од 1863 некадашњи Змајев Комарац, док није Маширевић

изабран за патриарха; године 1868 он организује атак Ђорђа Стратимировића на Матицу српску. Алкоголичар, он се у неурачунљиву стању хвали да је за своје писање у Ко м а р ц у добио четири стотинарке; хвали се како „сваког првог прима 100 фор., а не зна ни сам од кога“. Протекцијом Стратимировића, Зуб је добио место у пештанском пресбироу, из којег је деценијама засипао отровом и српску и хрватску јавност.

Није лако, — а не може се избећи, — на овом месту говорити о Јакову Игњатовићу. Родом из Сент-андрије, школован у Будиму и Пешти, Јаков је већ о Буну 1848 дошао у Нови Сад и овде примио секретарску дужност код комесара мађарске владе, Петра Чарнојевића. Као такав, био је у Карловцима хапшен. У дане српско-мађарског пријатељства, 1860—1866, Јаков постаје политичар, посланик на државном сабору у Пешти, где више заступа интересе Мађара него ли Срба. Он такав остаје и после, кад мађаризовање Немађара постане главни задатак државне политике, и кад се Милетићева Народна странка томе снажно противи. Што је најгоре, и он је, кажу, имао из диспозиционог фонда 200 фор. месечно. Због тога, он је 1879 покренуо Недељни лист, за који Скерлић каже да је излазио и 1881. О том листу, који у Народној енциклопедији није забележен, и ми знамо само по Змајевим нападајима у Стармалом. Тако је Змај за Недељни лист тврдио да има врло отмену публику. Први да се претплатио министар претседник Тиса, а други претплатник да је Петар Карађорђевић, па да му више претплатника и не треба.

Истовремено с Недељним листом у Темишвару је излазио Народни Гласник на којем је радио и Јаков Игњатовић. Скерлић је у библиографији његових радова забележио да су му неке приповетке објављене 1879. у темишварском Народном Гласнику. Ни овај лист није забележен у Народној енциклопедији. Милетић у једном писму 1878 спомиње Народни Гласник за који мисли да је

„без сумње од кога год подметнут“. Змај је пак већ 1880 срећан што може рећи:

А Гласник је већем пао...

Пошто нисмо видели ни Недељног листа, ни Народнога Гласника, не знамо ни рећи на који је начин „сиромашни, szegény,“ Јаша препоручивао Србима да буду разбијена војска, и да „свако Туре на свој рачун дере“. Знамо само толико да је Змај за сва три напред споменута листа писао да то нису чиста посла, и препоручивао је Србину:

*Терај шугу с нашег прага, —
Ни несту нам не треба га!
Кад ти дође, ти га тури,
Стисни уши, па зажури!*

А не жалимо много што не знамо о којем од три листа или уредника је рекао:

*Мачузалез дабно знам,
Тирилицом замотан.*

*Знате л', браћо, шта!?
— Кад свх посо није чист,
Пљун'мо и ми на тај лист,
Пљун'мо на тај лист.*

За почетак 1873 објављена је била појава још једних новина. Ђорђе Стратимировић је требао уређивати новине Српска политика, која је, о трошку диспозиционог фонда, требала заступати Андрашијеву политику. А када Српска политика није ни пошла, Змај је запитао: „Где је српска политика?“ као што је његов побра Стеван Владислав Каћански некада питао: Где је Српска Војводина? Дабогме, одговор Змаја је друкчи: новине Српска политика остадоше у глави Андрашија.

VIII

Милетићева Народна странка је била не само национална, него и либерална. У њеном програму није било само политичко ослобођење балканских народа,

и нису биле само гаранције народног одржања за мањине Угарске, него и слобода савести и слобода мисли.

У српској православној цркви Војводине та је странка гледала један од бедема који треба да штити српску народност, нападану од туђинске државне власти. Да је та црква увек вршила ову дужност, Народна странка би, свакако, заборавила Доситеја, и не би пружила своју помоћ реформатору Пејичићу.

Међутим, неке појаве из живота цркве бацале су у бригу и Милетића и Змаја. Забележено је како је Милетић једаред са Туроманом и са још неким Србима пролазио поред цркве крај које је скупљени народ уз гајде и уз буре певао своје бескрајно „многаја љета“. Ражалошћен, Милетић је рекао: „Боже мој, занемарени овај народ ће се овако веселити, док га наједанпут нестане“.

Други пут, Милетић је обавештавао свој народ о томе шта ердељски Саси чине за своју просвету, па је чисто доситејевски уздахнуо: „Наравно, они не троше на златне тороње и куле, на позлаћене скупоцене иконостасе, итд., па им више преостаје на праве потребе народне“.

Тако је о овим стварима мислио и Змај, песник Славе у Дангубовци и стихова који се обично штампају под насловом Јест.

И све би остало на тим стиховима, да на чело цркве није дошао, вољом Беча, Самуило Маширевић. Овоме је његов сабрат, Никанор Грујић у својој Аутобиографији, замерио што је, као Шмерлингов кандидат за патриарха, „потплатио уредника од листа Комарца да ме грди сваком приликом, и да ме огади за његове стотинарке“. Милетић му је пребацивао да је кроз његове руке пролазио новац за субвенционисање Нинковићева Србобрана, да се тако, туђину у корист, трује српско јавно мишљење.

Народна странка, још у мањини на народном сабору у Карловцима, 1869 оштро се сукобила с Маширевићем у питању саборског председништва. Већина овог сабора, држећи с патриархом, положила је мандате, и тим сабор онемогућила.

Клерикална већина рекла је разлоге полагања мандата у Изјави коју је потписало тридесет посланика (међу њима Ђорђе Натошевић и Ђуро Даничић). Она је стекла уверење да се с мањином никако споразумети не може, јер је ова у току дебате о претседништву „најнежније чувство и осећање сваког свесног својој православној цркви оданог Србина тешко повредила“. Па да не би достојанство јерархије и патриархове светости „даљим безобзирним нападајма, а светињу народне цркве профанацији изложила“, положила је мандате.

Сем изјаве већине, и патриарх Маширевић је издао посланицу православном народу српском о којој је Лаза Костић у Застави писао чланке под насловом Патриархова була.

Народна пак странка објавила је протест и изјаву „противу самовластног распуста односно одођења сабора“. Протест и изјаву потписало је 29 посланика (Суботић, Милетић, Ника Максимовић, Светислав Касапиновић, прота Ђорђе Бранковић), а више од сто црквено-школских општина посла патриарху изјаву неповерења.

То је био најтежи сукоб унутар српске народне аутономије. У њем је узео реч и Змај. Сад су се и он и Народна странка сетили Доситеја који је грмео против звоника, прапораца, рипида и „неба“, и сетили се да су калуђери за то време писали и штампали Кохбух. У стиховима под насловом Во своја вси, Змај је тај сабор приказао као састанак две азбуке: црквене, коју претстављају „тите, ижице и кси и пси“ и грађанске у којој су нужнија слова: „слово, тврдо, добро, људи“ и као покушај, врагом ометен, да се из једне и друге азбуке споји књига народне свести и народних права.

Изненадном смрћу патриарха Маширевића, и држањем администратора Арсенија Стојковића, стишала се јалова борба из године 1869. Сабор се 5 маја 1870 поново састаје, на ради и 1871, израђујући саборско устројство, изборни ред за сабор, уређење спархија, митрополијског и школског савета. За ово вре-

ме, Народна странка је ојачала тако да ће о изборима 1872 добити скоро све мандате за Народни сабор у Карловцима.

Мађарска влада се одлучила на безобзирну борбу против Милетића, иза којег је сад стајао цео српски народ Митрополије карловачке. Зато је за 22 (10) децембар 1871 сазвала конференцију својих присталица међу Србима, да се са њима договори о начину борбе против Народне странке. На ту је конференцију отишао, у сред зиме, администратор бачке епархије Герман Анђелић, који ће од тада, па до своје смрти 1888 заступати код Срба жеље и намере мађаризаторске угарске владе. Змај је Анђелића испратио на ту конференцију стиховима *З а с р е ћ н а п у т а*. Ове је стихове Народна странка отштампала из *Ж и ж е* као летак којим је, после конференције, засула Анђелића при повратку му из Алмашке цркве. Због овога Змајев брат Корнел, и још два народњака из Новог Сада, кажњени су од суда и Корнел је у Сомбору отседао шест месеци затвора.

После конференције код министра претседника, угарска влада је почела највећа насиља против Милетићевих Срба. У Нови Сад је послала комесара барона Мајтењија, којем је као побочник (*ad latus*) додан Даничар. Ови су као комесари имали „коригирати“ либерализам угарских закона, и разбити Народну странку.

29 септембра 1872 стигао је у Нови Сад барон Мајтењи. „Који су били на станици кад је пароброд дошао, приповедају да је барон, ступив на новосадско земљиште, онима около себе приметио: *Also das ist das Nest*; то је дакле то гнездо“, које он треба да разметне. Сутрадан, стигао му је и побочник Даничар. У исто време, барон је стигао у Змајеву *П е в а н и ј у*.

Мајтењи и Даничар нису разметнули гнездо. Пред опасношћу, Срби су збили своје редове. Никад Милетићева *З а с т а в а* није имала толико немилетићевих уводних чланака колико у време овога комесарства. Полит Десанчић под пуним именом, а Лаза Костић, Д-р Илија Огњановић и Змај под шифрама објављивали су

тада народу да се нису уплашили, нити напустили Милетића, против којег је комесарство и закључено.

Мајтењи и Даничар нису постигли скоро ништа. Они су распустили од народа изабрану црквено-школску српску општину у Новом Саду, и Герман Анђелић је општину предао устарабарима. Зато, Змај је од устарабара створио одиста споменик срамоте оних дана.

Лаза Костић, не друк је био млад и Милетићевац, него кад је остарио и разочарао се, писао је: „Устарабари су људи који се „држе тараба“, који од свакога ветра беже у заветрину, од сваке незгоде траже заклоне. Та се врста људи у политици обично зове опортунисте“.

Не мислимо да је Змај својим стихом шибао опортунисте уопште. Он је напао устарабаре у Новом Саду године 1873. То су били људи који су били готови да послуже мађарској влади и њеном комесару барону Мајтењију против свог рођеног народа.

Иначе, има једно тумачење речи устарабар, по којем је тај назив постао случајно, и не би значио човека који се држи тарабе. Код Косте Трифковића било друштво и певало песму с припевом: уз тарабу... Отац Костин дошао кући, и похвалио се да је постао Герман-Мајтењијев општинар. А Коста, добар Милетићевац, наставио је певати:

*Уз тарабу општинар,
Уз тарабу општинар.*

Тако да је постала реч устарабар која је после проширена на све оне људе који у политику не улазе поверењем бирача, него чекају незаконито стање и именовање.

Због промене владе у Пешти, а вероватно и због неуспеха, Мајтењи је опозван већ крајем фебруара 1873, па је срамно отишао из гнезда, не Дунавском улицом, свету на видiku, него испод баре, ваљда Јерменским насипом. Змај, како га је стихом дочекао, тако га је и испратио стиховима Недоумјеније. Туркосу, Јота Грујић и дружина, чекали су да сад у

Нови Сад дође Јекелфалуши с митраљезима, али он не дође. На место Мајтењија, комесар за српске послове постао је Новосађанин Сигисмунд Хубер који је помирљивошћу покушавао да од Милетића одвоји умереније му присталице, „средњаке“.

Највеће насиље у години 1872 учињено је распуштањем Народног сабора у Карловцима, пре него што се и састао. За тај сабор, скоро све мандате је добила Народна странка: од 75 посланика, 72 их је потписало извештај који је осудио поступак владе. Ова је желела именовати патриархом несрећника Германа Анђелића. Међутим, Герман још није био посвећен за епископа, а посветити га је могао само новоизабрани патриарх. Зато, влада се морала задовољити Никанором Грујићем, иако јој он није био доста поуздан. Никанор је тражио од угарске владе нека утиче на епископа Стојковића, кандидата Народне странке, да се унапред одрекне избора; тако би Народна странка била принуђена, мислио је он, њега да бира. Међутим, Стојковић се не хтеде одрећи кандидовања. Напротив, од Никанора се тражило нека седам својих гласова уступи Стојковићу, јер би Франца Јосиф морао потврдити једногласно изабрана патриарха. У З а с т а в и, Милетић је објавио да је Грујић на овај захтев одговорио: био би магарац, кад би то учинио. При избору, Стојковић је добио 63 гласа, док седам посланика није гласало. Формално, Стојковић је изабран једногласно. Ипак, мађарска влада је предложила краљу, и овај Стојковића није потврдио.

Тада Народна странка, да не би морала бирати Никанора Грујића који је, по Милетићу, „мајтињизам навучао на цркву и народ, и исти оберучке помагао“; Грујића, чије је име Милетић већ био додао именима Анђелића и Даничара, „онима именима која ће хроника српска црним словима забележити“, — изабра за патриарха Прокопија Ивачковића, Србина којег је олуја деобе цркве на српску и румунску баџила била у Сибињ.

Овај избор је био доста непопуларан. Зато, у Народној странци је настала легенда, како је Милетић у

клубу био за Никанора, али да је надгласан. То, међутим, није тачно. У З а с т а в и је објављен извештај о конференцији Народне странке, одржаној 30 (18) јула 1874. У извештају се каже да је најпре постављено питање, има ли који члан да је за Грујића. Кад се јавио само Ђорђе Натошевић, Милетић га је позвао да конференцију напусти.

И кад су сви порицали да се народ таким избором осветио Никанору, Змај је мушки изрекао да је то било Мило за драго.

Што је Змај, као хроничар, одобравао избор Проконија Ивачковића за патриарха, а тим и народну освету Никанору Грујићу, сасвим је оправдано, прво, држањем З а с т а в е и Милетића према Никанору. Никанор Грујић је био администратор патриаршије, кад је Мајтењи са Даничарем вршио насиља у црквеним општинама, у новосадској гимназији, у Матици.

— Где си, Адаме? Где си, Никаноре? викао је Милетић, осуђујући га што је, Даљу за љубав, постао подлога државне власти.

Већ крајем 1872, Милетић констатује да је Никанор „показао неспособност или недостојност своју за поглавара српске православне цркве“.

А кад Никанор, марта 1873, иде у Пешту са Германом на договарање с владом, Милетић изјављује да је он већ „сагорео не само мост, него и последњу дашчицу између себе и народа“.

Друго, и држање Милетића према Никанору је оправдано тим што Никанор није хтео жртвовати седам својих гласова једногласном избору Стојковића; затим, његовим конференцијама са Мајтењијем, а највише тим што сад знамо из реферата министра претседника Лоњаија владару да је Никанор 1872 пристајао да буде изабран или именован, и захтевао је да угарска влада изнуди од Стојковића непримање кандидације. Кад је Народна странка, дакле, изабрала Ивачковића, она је, с једне стране, дала лекцију епископима да и народ нешто вреди и значи, а да није доста угађати туђинској влади; са друге стране, сачу-

зала је успомену Никанора Грујића од ружне љаге коју нико неће спрати с имена несрећника Германа Анђелића.

Ружну каријеру овог издајце пратио је Змај у стопу. Тако је 1879 испевао пандан најлепшој својој песми о Милетићу: Друго и друкче путешество је; године 1883, после пензионисања Ивачковића, Змај је указао на Германа као на главног кривца што се десило оно што још нигда није било (пензионисање црквеног поглавара).

Овом приликом, Змај је Германа приказао „на амбизу“, као да ће и сам пасти у јаму коју је ископао Прокопију. Преварио се: Тиса Калман је 1881 спречио потврду поново изабраног Арсенија Стојковића, спречио је и потврду Теофана Живковића, и предложио је Франђи Јосифу, а овај је именовао за патриарха Германа Анђелића, иако је несрећник добио свега 11 против 53 гласа народних кандидата. Не, за свог живота, Герман је кажњен једино мржњом и презиром народа. И, може бити, кажњен је приликом умирања, које се догодило при сумњивим околностима којима се и суд морао бавити.

Од Германових покушаја да бар код свештеника своје дијецезе створи себи групу, Змај се осврнуо на меморандум десеторице свештеника из Новог Сада и околине, упућен Тиси, којим су одобравали наименовање Германа за патриарха; тако су настале његове песме Јавно на тајно, Тајно на јавно и друге.

IX

Као и Милетић, и Змај је увек, већ од године 1863, радио као Југословен, и његово југословенство је обухватало и Бугаре. У том погледу, са свога старачког становишта, Лаза Костић је био скоро у праву кад је Змају замерио што никад ни једним стихом није споменуо Сливнице, што је у песми Светске крпе дао „најсвесрднију имну бугарског јединства“. Јер Змај се преко мисли о јужнословенској заједници интереса дизао до мисли о свесловенској солидарности.

Разуме се, у првом реду је Змај био стражар који је чувао интересе „српскохрватског или хрватско-српског народа“. Од 1860 до 1904 нису Хрвати у својој борби против Мађара имали вернијих савезника од Милетића и Змаја. Притом, Змај није прећуткивао питања у којима се Срби и Хрвати нису слагали, и полемисао је и са Позор-ом и са Обзор-ом, па чак и са Штросмајеровом окружницом у којој се тражи „јединство цркве засновано на столици св. Петра“. Јер је сматрао да зграда народног јединства треба да буде трајна и необорива, подигнута на искрености и поштењу.

Такав Змај је 1879 поздравно пренос Прерадовићева пепела у Загреб; али је одмах 1880 осудио оне Хрвате који су се одушевљавали окупацијом Босне и Херцеговине, гледајући у њој предуслов за стварање Велике Хрватске. Међутим, на сваку несрећу која је сналазила Хрвате, братски се одзивао. Тако је 1880, приликом земљотреса у Загребу, стиховима позвао Србе да помогну „најближој браћи“; сам је приложио пет форината и позвао Србе да и путем Стармалог прилажу „на олакшање велике невоље кукавне сиротиње загребачке, којима се кровови над главама руше, а зима им иде као оштра сабља“. А кад су Мађари 1883 пролили и крв Хрвата који су бранили своју државну независност, онда је Змај испевао Шта се чује. На ту песму је Аугуст Харамбашић објавио свој Одзив дичном Змају Јовану Јовановићу у којем су и ови стихови:

*Ал' ви сте се, сво, понели поштено,
Разблажили наше срце растужено,
И то срце сад вам на том благодари:
Нек заувек падну јади наши стари!*

Године 1884 нашло се у загребачком сабору тридесет посланика Срба који су могли држати равнотежу између Старчевићанаца и Народне странке која је стала уз Куена. Змај је Србима и њихову клубу световао да, стојећи у среди, јачају отпорност Народне странке, а да не злоупамте увреде праваша који нису

признавали да има Срба, него нека бране Хрватску од Мађара. На жалост, већ двадесет дана касније морао је Змај са болом забележити да је Српски клуб кључ ситуације предао Куену Хедерварију.

Али је зато дочекао да се 1896, управо у вези с прославом Милетићеве седамдесетогодишњице, „Милетићевим духом проникнута“, српска и хрватска омладина уједине у Народној Мисли за коју је Змај 1897 написао И м н у чију прву строфу овде испишемо:

*Богу слава, Богу хвала,
Затрпан је извор зала,
Сад нам свјесна душа поје:
„Ми смо једно, нисмо двоје“.*

*Ко год рати Срба брата
Ратио је и Хрвата;
Ко Хрвату бол заснива;
Тај и Србе изазива.*

*Једно тјело, један рад,
Једна мисо, један над.*

Већ је речено да је Змај у политици заступао словенску солидарност. Али, противно безусловним русофилима, тражио је правду и за Пољску; као Милетић, који је 1863, у време устанка руских Пољака, писао: „Ко жели Србију самосталну и слободну, тај мора желити и Пољску самосталну и слободну“, — тако је и Змај 1862 са симпатијом писао о Пољацима који носе црнину и у себи певају Јешче Пољска... Године пак 1864 он својим Српкињама испева племениту песму Пет талира, пуну симпатија за пољачке страдалнике. Па и 1871 преводи Гашињскога родољубиву песму Црна сукњица.

Више него Пољаци, Милетићеве и Змајеве симпатије су уживали Словаци. Ови либерали и словенофили су учили школе у Братислави и Модри, а Змај и у Прагу; на Милетића је много утицао Људевит Штур; али је главна веза између њих и Словака била то што су Срби Војводине и Словаци имали истог непријатеља, мађаризаторско друштво и државу Мађара.

Тако је Милетић у државном сабору у Пешти заступао Словачке против њихових ренегата, а Змај је испевао лепе своје песме Слован дротар и Над татранским бреговима.

X

Све до 1873, Милетићев утицај на Србе у Војводини јача, и његова странка осваја све више присталица. Од године 1875, међутим, почели су се и код народа и код интелигенције показивати знаци умора и малодушности, неко мртвило и млитавост. Сам Милетић се тада колебао да ли да се кандидује за државни сабор. А Змај је то стање духова изразио у стиховима Србину.

Међутим, балкански ратови 1876—78 одгодише кризу у јавном животу Војводине, да ова тим жешће избије после 1882, кад је Милетић, због душевне болести, морао напустити политику. Без њега, његова странка се почела разилазити и цепати. А како се Угарска, под заштитом дуализма, све више консолидовала, тако се код Срба у Војводини у свим областима живота показивала стрма низборница, тешка декаденција. Од године 1884, кад је код Срба у Војводини формулисан кикиндски програм, насупрот бечке-речком, па до 1904, до године Змајеве смрти, заправо до 1918, у животу Срба Војводине врло су ретке светлије појаве.

Једна од тих светлијих појава био је последњи Милетићев избор за државни сабор, 1881 године. Исте године, он је у Новом Саду, опет последњи пут, биран за народни сабор. Овај избор је већ био мање радостан, јер је у Новом Саду Милетић имао за противкандидата некадањег сарадника, а сад одметника, Ђоку Камбера који се од Германа дао наговорити да се кандидује против бившег шефа свог. У песми *Прође и овај Видовдан* Змај се радовао победи Народне странке при овим изборима, али је проклињао времена у која и најбољи људи губе душу. Јер, Ђока Камбер је 1861, и још дуго после тога, предводио новосадске Салашане у борби против туђинске власти.

Кад се, марта 1884, у Пешти састала конференција српских првака која је закључила да напусти Милетићев политички програм, и кроз Заставу почела заступати кикиндски програм резигнације и одрицања, Милетићеви главни сарадници (Полит и Вучетић) држали су се прилично пасивно; чак ни Миша Димитријевић није ишао на збор у Кикинду да омета рад дисидентима Народне странке. На тај су збор ишле „вршачке социалисте“, а против дисидената је писао Змај у Стармаломе. Тако је почело прво зближење Змаја и нове, социјалистичке омладине. Други корак у том зближењу учињен је почетком 1885, кад је Абуказем неко време морао сасвим прекинути своју сарадњу на Стармалом, кад је са две стотине и петом Шетњом по Новом Саду престао да шета. Тада су Јаша Томић и Лаза Нанчић покушали да накнаде Змају плодну и честиту сарадњу Абуказема, пишући за Стармали своје Шетње по Вршцу и Шетње по свету. А највише, може бити, зближио је Змаја с новом омладином улазак Јаше Томића у редакцију Заставе и, ускоро потом, његова жељидба Милетићевом ћерком.

Већ године 1886, Змај толико пристаје уз нову омладину да стару Милетићеву интелигенцију брани врло млако и сумњиво: „Бог и душа, ни ја не бих волео да се стара гарда отури; та бар донде не, док млада гарда не ојача“. Али и сад, он заступа само јединство Народне странке, па зато и одлази 1885 у Сомбор на последњи збор који, против Германа Анђелића, сложено приређује и једно и друго крило Народне странке. Зато, њему Миша Димитријевић не сме ни да рекне своју одлуку да покрене Браник. А кад га покрене, Змај покушава да епасе јединство странке, пишући:

„Сад имамо Браник, а имамо и Заставу. Ко нам може забранити да стојимо са заставом на бранику.“

Па и кад се 1886 појави „несрећна књижица“ Некоји „пријатељи“ Милетићеви, Змај „у првом пренеразу“ закључује да о њој ћути „ако се

може и док се може". Ћутао је и о несрећној књижици и о полемици коју је она изазвала, а није му лако било ћутати. О процепу у којем се тада нашао, објавио је он „моменатну самофотографију“ *З а п и с а њ и м с т о л о м*. Другу „самофотографију“ објавио је у пролеће 1887, после несрећног збора у Сентомашу, под насловом *Ј а и п р о л е ћ е*.

Несрећни збор у Сентомашу сазван је за бираче српске народне слободоумне странке. Већ у припремању збора одбор се поцепао. Слаба већина је била зато да се на збору договара само о претстојећим изборима, док је јака мањина одбора (14 од 30), у споразуму са *З а с т а в о м*, искала да се бечкеречки програм прошири економским захтевима („питање хлеба“). Змај, у стиховима *К а к о с е и д е у С е н т о м а ш и а з б о р*, био је за допуну Милетићева програма. Чак, после збора, он је писао: „Кажу да се и Јаша Томић тога искања одрекао (економског програма), али народ се тога никад одрећи неће.“ Ипак он је препоручивао заборав свега што је два табора завадило, и тражио је да свако понешто жртвује. Змај, међутим, нису послушали: Јаша Томић је Браниклијама онемогућио збор, а после подерао и шајкашки мандат Мише Димитријевића, једини мандат Народне странке у државном сабору у Пешти.

Пре него што ће му истећи мандат, Миша Димитријевић је у јануару 1887 одржао у државном сабору велик говор против мађаризаторске политике угарске владе. Говор је обавестио Европу да Мађари још нису нашли стазу за споразум с народностима, и много је шкодио Мађарима. Миши је одговорио министар-претседник, Тиса Калман. У свом одговору споменуо је мађарску анегдоту: Вино је добра ствар, али сво вино није добро. Змај је, у *С т а р м а л о м*, одговорио Тиси са неколико вариација на тему *О д о б р о м в и н у*: он је славио правду, срећу, слободу и једнакост, а одбацивао све то у мађарском издању.

Иначе, говор Мише Димитријевића је, у тешке оне дане, за Змаја био ретко једино задовољство. Честитао је Миши на красној беседи, „па ма била глас

запијућег у пустињи. Пустиња нека је пустиња, — али гласови нека не занеме. Ако се не чује овде, чуће се на даље.“

Јер, машина за мађаризацију је стално радила. Године 1883 имао је Змај хроничар да забележи Тисин законски предлог о средњим школама; а године 1884 морао је карати Панчево што је препустило, „једну по једну, сад и последњу“ српску вероисповедну школу политичкој општини да се и преко ње мађаризира.

Само годину касније, имао је Змај да негодује због српско-бугарског рата којим су се Мађари толико одушевљавали.

Ни година 1889, којој је Змај на чело написао:

Пет стотина од Косова

није била много утешнија, иако су се Застава и Браник те године мало примирили. Јер, и тада је, још увек Тисина, влада успела да мобилизује неке епископе који су доказивали да цар Лазар није светитељ и помагали полицији и жандармерији да спрече Србима одлазак у Врдник-Раваницу. Против њих, Змај није замахнуо бичем сатире, него је испевао своја Тиха размишљања на Видовдан 1889.

Године 1892, после укидања Стармалог, после туцинданске несреће, Змај је дао израза свом осећању декаденције нашег народног живота у песми *Имам једну воћку*. Тадање странчарство код Срба хтело је у овој воћки да види часопис *Јавор* који је 1892 још уређивао Браниклија Д-р Илија Огњановић-Абуказем, али је Змај то енергично порицао.

Године 1898, остарели Змај има да зауставља Банаћане, јаднике и патнике, да не селе у несрпске стране. Те године, а била је доста тешка, хлеб је поскупио; Змај се тешио, и тешио је свој народ појавом српских земљорадничких задруга чије оснивање је народу топло препоручио.

Тако је овај песник јединствено и дивно послужио свом народу. Телесно, он је већ пре своје седамдесете

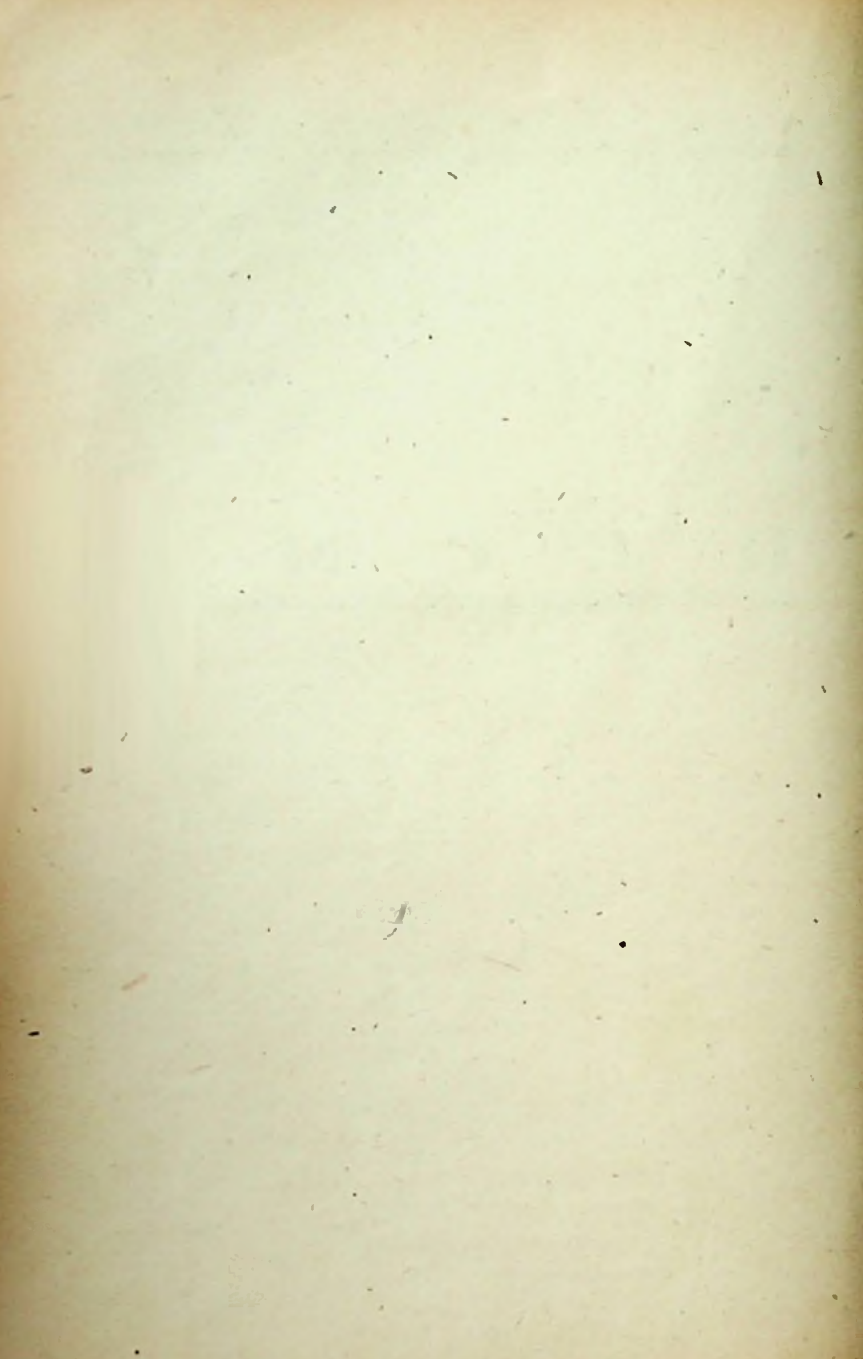
године био јако оронуо. Али дух је био младачки
свеж и крепак. Последње његове песме, снагом и ле-
потом, нимало не заостају иза првих. Пуним правом
је Змај 1881 певао:

*Што сам негда загрлио
Душом на уранку,
Пратиће ме црном гробу,
Вечито ме санку.*

То доказује и његова Стара песма, испевана
1902, две године дана пред смрт овог песника слободе.

В. С.

П Е С М Е

С Е Н Т О М А Ш

(одломци)

Еј, давор свете страни, непознати!
Знаш где је Словен, Србина ћеш знати,
Србина знаш ли, знаћеш где је Бачка —
Ту с' маче једна десница јуначка,
Једна, јер њоме једна душа влада,
Што једну чини из више хиљада.
У тојзи руци још оружја није —
Пупољак један ружице се вије,
Мирисом руже напаја се раја —
Та ружа беше од првога маја.
Мирише Србин, па се ружи чуди,
Како му чудна осећања буди,
Њен мирис речи у срце му пара:
Слобода, српство, Војводина стара,
Ил' свету правду, ил' бој на Мађара!
Сад већ узавре ова дика наша,
Јуначко гнездо дели-Сентомаша,
Ускипе крвца хитра, врела, мушка,
Сентомаш готов ка запега пушка,
Једна му брига не превидет мига,
Па да је први кад устреба крви.
Ал' ево поздрав други данак Д'ова:
Пљуснуо Дунав од громких топова!
Ко из даљине чује гласе ове,
Мисли да ј' слава Војводине нове.
Чудна је слава — Варадин се жести
На Сион свети српске благочести.
И одбор прима наздравицу оту —
Карловац враћа жао за грехоту.

„Ој, чу ли, друже, хватај за оружје,
Еј, ево мига, ма не превиди га!
Позив се просу по Србији новој,
А треба л' више крви Душановој?
Кол'ко је Срба, тол'ко би јунака,
За мачем плачу и деца нејака.
Ал' где се песма понајжешће пева?
Где бритка сабља најсјајније сева?
Где с' чили коњи понајбрже јашу?
А где ће бити нег у Сентомашу.
Пупољак они за недро се меће,
Рука се маша сад за друго цвеће,
У којег семе дивота је права,
Куд хитнеш ниче ружница крвава.
Још ево чета из туђега света,
Напред би хтела, Сентомаш јој смета;
Предњаци њени долетеше бесно,
Питајућ гледе и лево и десно:
„Може л' туд мирно проћи наша сила?“
А Србин пита: „Имате ли крила?“
„Бритка је сабља крило у Мађара!“
— „И наша ј' оштра!“ — Србин одговара.
Од тога дана затвори се село,
Живо, па сложно, весело, па смело.
Гле, силна кола, гледај лаке танце,
Погле сокола, браћу Србијанце!
Играјућ, скачућ, ко у некој шали
Сентомаш Срби часком опкопали.

Ту да ви'ш сада лица веселога,
Јер ту је, брате, омладина многа —
Многи је књигу заклопио јуче,
Свадив се с црним писменима њеним,
Јер дошли дани који писат уче
Челичним пером, мастилом црвеним.
Међ њима има радосних отаца,
Јуначким срцем млађаних стараца.
Ту гусле гуде, ту се песма дичи:
„Ко живот воли нас мора обићи!“

Та песма беше громовита гласа,
Могла се чути даље од Врбаса;
Ал' не чу Врбас, не чуше Мађари,
У послу ј' војска, у послу главари.
Послове њине не ишт'те да ређам,
Дубоке ране српске да не вређам,
Кад тешит не знам самохране мајке,
Удове црне, сироте нејаке.

— — — — —
Тада је Мађар сагрешио много,
Бог га је гледо док је гледат мого,
А кад је Божју прегазно здраво,
Тад га је ђаво на Сентомаш наво.
Скочише на њ'га с неколико страна,
(Ал' ти је Мађар глава заборавна,
Већ не зна срце у Срба витешко,
Не зна да ј' њега заплашити тешко),
Те пале, брате, те топоке силне,
Немило трате џебане обилне,
Магла се маша за лаке облаке,
А из ње муђа, из ње тресак бије,
Задркто темељ до две куле јаке,
Задркто камен — али Србин није!
А где би дркто ко се Марка сети,
И над ким душа Обилића лети,
Још пред ким Бига Мађарима прети:
„Граничар уме и за се умрети!“
Стеном се ствара дика наша стара,
Јато кумбара не чине јој квара,
Гвоздена дара прима од Мађара,
Па с крњом, с жујом боље одговара.
И, гле, већ бежи ко је доћи смео —
Остати не сме ко је вијат хтео —
Бехтолд се тешка, Бакоњи се вајка...
„Ој, беж'те, пусти, жалиће вас мајка!“
Бежите само, половина ј' доста,
Што на пољани за навеки оста,

Да напред плати сентомашку рану,
И лично име дигне Србобрану.

— — — — —
Претстави себи кад затиште лава
Болови љути и рана крвава,
Куд беше наго поносом витешким,
Отуд се враћа у ранама тешким,
Пошо да згњечи, укапи и смрви,
А сад се мучи сам у својој крви!
У својој крви лице си огледа,
Храбар је, али — сам од себе преда;
Јер двоји боли: ране и срамоте
Освете тигре у срцу му коте,
Срце му с' тесни, очи му се шире,
Освете тигри кроз очи му вуре.
Тако је Мађар, још љуће и горе,
Гледао Србе, гледао злотворе,
Кад није мого с четр'ест хиљада
Малено гнездо српско да савлада.
Мала би хвала министар-Месара,
Веља погибо кукавних Мађара.

— — — — —
Већ ето тече девети месече,
Како је славна ова српска страна,
А са јунаштва Биге капетана,
Са сложна кола тих српских сокола,
Ал' шта је сјало а не малаксало?
Нађи ми цвета који не прецвета —
Лепа је зора — ал' презорит мора —
Кажи јунака ког не чека рака —,
Тражи ми среће која клонут неће —
На сваче теме подигне се време,
Само славно име мери се са њиме!

Већ место снега ево хита цвеће,
Већ зима бега, ево прамалеће!
Мирисан ветар по ливади хлади,

Ко сада падне да му смрт заслади,
Па кад му муку на самрти спери,
Тад да му име по свету рашири.

Спрема се Србин да прослави Цвети.
Спрема се Мађар још једном умрети.

— — — — —
— — — — —
Већ Перцел знаде шта чинит ваљаде,
О, камо среће да и Србин зна!
И ево Перцел уорио веће —
Голема сила јуришу се дала,
Баш као слепа под сабљу подлеће,
Као да је Србу живот жртвовала,
Ил' ко да потоп својом крви прави,
Да тако једном Сентомаш подави.

— — — — —
— — — — —
— — — — — Уђоше Мађари.
Ударај, роби, боди, кољи, пали!
Освета вели, а Мађар је слуша.
Њојзи је данас Сентомаш премали,
Мало јој једна у Србина душа,
Освета гори, па и палит мора —
Сентомаш поста пламенита гора.
У ватри коло криво се води,
Зуби се кољу, ко се с киме згоди,
Деца и мајке, једно без другога,
Хитају, плачнџи, са кућишта свога,
Траже се, јадни, ал' освета вија,
Сабља их здружи, ил' Криваја тија.
Ту беше јада (Бог га не дозвоао!),
Ал' није Србин без замене пао.

Већ виде сунце да му заћи треба,
Ал' и по њиме лав се с лавом бори,
Јер нема моћи с усијана неба,
Нит има таме — та Сентомаш гори!
О лепо место непредобивено!

О силна ватро, чудо невиђено!
Где река крви, ком те Србини скваси,
Где силна суза, да те не угаси!

И тако паде Сентомаш нам славни,
Али му име зато не потавни.
Добар је јунак кој' се борит знао —
Ал' зар је Милош мањи што је пао!
Милош је пао, па га најзад нема,
Сентомаш, ево, у поврат се спрема,
Ево вам, славни, што се Срби звасте,
Ево вам спомен из пепела расте.
А што сте мајке с незараслом раном,
Видајте ране дичним Србобраном,
У њему ј' и сад ка у бурне дане
Гнездо сокола, што им нема мане,
Извор најдубља чиста родољубља,
А устреба л' крви — биће опет први.

1859.

СРБИНУ БОРЉУ СТРАТИМИРОВИЋУ

Био сам дете кад сам тебе познао,
Ловора српског дивотно љубимче,
У доба збиљско, мутно — ал' поносно —
Давно је било, ал' се не пориче...
Најслађе сузе — онда роних, свете,
Из душе плаках: та зашто сам дете!
Снагу призивах, само тад да дође,
Ићи па мрети с тобом хтедох, Ђорђе!
Нису ти пути онда били лаки,
Ево и данас, и данас су таки;
Ђаво се заклео против српске среће,
Обрана српска не иде кроз цвеће.
Ка што сам онда у детињству плако.
Ох, врли сине, и данас бих тако,
Жудећи слогу да нам снагу спреми, —
Ал' данас суза не доликује ми.
Лав или згине, ил' остане лавом,
Он стоји, пада — све на путу правом,
Смеје се мрав'ма, што му замке плету,
Не мора знати ни да су на свету.
Ал' ми опрости; ја сам оно дете,
Ти што му беше узор младих дана;
И данас срце моје поштује те —
Молим те, почуј реч из мојих рана:
Ако си икад претрпео муке,
Још мало трпи па презири Вуке!
Корачај смело; корачаћеш славно —
А ми смо твоји — јер те знамо давно.

1868.

САХРАЊЕНА ВОЈВОДИНА

Не види се крст ни плоча,
Залуд око тражи гроба,
Куд погледаш, живи момци,
Жива снага, живо доба;
Један кликће: Србе брате!
Други: Сестро! Трећи: Сине!
Чује ли се то из гроба
Сахрањене Војводине?

Дунав носи хитре броде,
Застава се на њим' вије,
Застава је српска стара, —
„Нек се види, подигни је!“
Та не иде, већем лети,
Србин Србу из даљине;
Ово ли су живи знаци
Сахрањене Војводине!

А какве се песме чују
Што смо сада започели?
„Праг је ово милог српства“ —
П' онда јасно: „Кто Бог вели!“
„Кто Бог вели, јако Бог наш,
Под њиме се чуда чине!“
То су л' гласи, то су л' песме
Сахрањене Војводине!

Верне прси, смело срце,
Српски грб их лепо кити, —
А на челу сваком пише:
„Србин само умет бити!“
Што је бранећ бабо пао,

За то и син радо гине!"
Ово ли је дух, аманет
Сахрањене Војводине!

'Вака воља и зрлина
Не требају бритка мача,
Њој се свака сила клања, —
Од саме је смрти јача.
Она сија надалеко,
Па ко види из даљине,
Мора рећи: То је ускрс
Сахрањене Војводине.

1861

ДАВНО ОЧЕКИВАНОМ ГОСТУ

О мили госте, добро ћеш нам доћи,
Из Виндобоне, умног оног града.
(Хајд само, хајде, припрев'те му ручак,
Није баш згорег кад се човек нада. УРЕДН.)

Ти ћеш нам синут као јарко сунце,
Награда бићеш верном срцу сад.
(Синути! — Сунце! — Награда! — Верност! —
О старе речи — отрцани јад! УРЕДН.)

Ширимо руке, надежда нас поји, —
Пијемо слатко радовање то.
(На свако пиће ферцерунг се плаћа,
Не пијте много, да вам буде зло! УРЕДН.)

Чујемо да си родио се већем —
Камо те? Јеси л' пунан, румен, чист?
(Можда су многе бабице му криве,
Ил' можда нема још ни путни лист! УРЕДН.)

С чим ћемо тебе угостити, драги,
Да будеш весо, да нас мине жеља?
(Преправ'те свашта, ако што имате,
Можда ће дете најволети кеља! УРЕДН.)

Ево га! Ево! — Још га нема! — Сад ће!
Крено је већем! — Ширите му пут!
(Немојте, људи, говорити тако,
Од многог „ево!“ доћи ће вам љут. УРЕДН.)

О благо роду кад ти чује име,
Срећан ће бити онда млад и стар.
(Радуј се само имену шареном, —
А шта ј' те бриге каква ј' сама ствар! УРЕДН.)

Је л' ти си српска духа и одела,
По српској жељи Србма носиш дар?
(Зар може отуд што несрпско доћи —
Српско ће бити — тас ис ајмол клар! УРЕДН.)

1862

ПРЕ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА

(РЕМИНИСЦЕНЦИЈА)

Да вам нешто причам,
Срби раштркани,
Браћо варошани,
Сељан' салашани.

Пре двадест година
(Пре тисућа рана),
У Савином двору
Имао сам дужност,
Имао сам стана.
Ту имадох госта
Каквог никад више,
А сад има да се
О том нешто пише,
Пише и уздише.

Једног јутра рано
Пробуди ме Миле,
Чело му је збиљно,
Очи муње биле.
Одајом је ходо,
Па како је стао,
Како се засјао,
— Да то знам описат,
Свој бих живот дао.

Ко светињи некој
Не смедох му прићи;
А он громко рече:
„На бедем ћу стати,
ЗАСТАВУ ћу дићи.“

Ходао је, ходо,
Дланом чело брисо:
„Србин може имат
Само једну мисо,
Ако диже правду,
Бити ће јој дика,
Правда неће наћи
Бољег задружника.“

Ходао је, ходо,
У ходу је реко:
„Србин никад није
Пред насиљем клеко.
Из згажених мрава
Дизало се лава,
А најтеже муке
Ствараше хајдуке...“

Ходао је, ходо
И опет је стао:
„Ја ћу можда пасти,
То ми није жао.
Јер ако достигнем
До праве путање,
Србину укрепим,
Самопоуздање,
И ако пригрлим
Све у једну слогу,
Душа ће ми мирно
Предати се Богу.“

Ориле су с' речи
Као света труба,
И ми засузисмо —
Ја и моја љуба.

Ја целивах груди
Којим' тако дише,
Моја љуба руку
Којом ће да пише.

Успомена така
Срцу је милина,
Од тог доба ј' прошло
Двадесет година.

Тог се јутрос сетих
И задрхтах цео.
То сам вам испричо,
То сам само хтео.

1886

Ко да с' бакље не купују, Већ ко да се краду, Тако су нам забранили Држати бакљаду.	Ал' зато нас ленардија Још није помела, Дочекасмо претставника Народног начела.
--	--

Љута гуја савила се Око тамничара, Тако му је кад вратоца Тамници отвара.	Прозборисмо што нам срце, Што нам душа жуди, И бакље смо под оклопом Носили у груди.
--	---

Пустили су Светозара У загрљај раје — Гроза хвата госпоштину Кад слободу даје.	Свако срце једна бакља, Пламен букти, расте, — Де, подун' те, горњи ветри, Па нам то угас' те!
---	---

Ох, да смешна страховања! Ох, да чудна једа! „Погасите српске бакље!“ Ленард заповеда.	Још се браћа заверила, — Нек господа знаду — Да ће створит мало лепшу, Трајнију бакљаду.
---	---

„Погасите српске бакље!“ Ленард заповеда. — Да не види Србадија Њина лица бледа.	Што ће поћи да разгони Помрчину клету, Да се види избављати Слободу отету.
---	---

Погасише они бакље, Што је смола само, — Нека буде већи рачун Кад с' узрачунамо.	Ко чим може, ко чим уме, Како који знаде — Ево ЖИЖЕ, једне бакље Од оте бакљаде.
---	---

Баш кад се синак Божји
 На крсту мучио,
 Онда је — вели вера —
 Ђаволе скучио.

На свету све се навља,
 Све иде наново, —
 Ох, да л' ће повесница
 Записат и ово:

Баш кад је Србин ланце
 Са ропства расково,
 Онда је — пре ни после —
 Милетић робово.

1878

Вид'о сам га, браћо мила,
После осам стотин' дана;
Глава му је светитељски
Чистим сребром обасјана.

Око му је и сад ведро,
Образи се још румене, —
Као отсев оне крвце,
У србинству пролирене.

„Шта ми ради мило српство?“
Није пито — није мого,
Ал' из ока његовога
Читао сам врло много.

Кад сам пошо, међу нама
Једна мала суза стоја,
Не могу вам право рећи
Да л' његова или моја.

То је моро поздрав бити
На све стране где су браћа, —
— Прим'те поздрав, — он је кадар
Да вас крепи и ојача!

1873

О НОВОЈ ГОДИНИ 1879

Овог дана календар се
Стари дере и тамани,
Нов се купи ил' добије,
С новим штемплом, нови дани.

Светлост — лажна или права —
Затрепеће и засјаји, —
Овог дана узрујају с'
Мисли, жеље, осећаји.

Та и теби, гоњен роде,
Завршује с' старо лето,
И теби је ка и свима
Ново лето започето.

И пред тобом стоје дани,
Непознати дани нови;
Ко ти може замерити
Да прославиш данак ови.

Огреј и ти хладне груди
На том зрачку нова сјаја,
Пусти мисли нека лете,
— Њима нема полицаја.

Тражиш нада? — Ти погледај
На оружје неопрано;
Још из крви нема плода,
Ал' је семе посејано.

Тражиш наук да ти каже
Зашт' се бориш без успеха?
Ти се сети грешна света,
Ал' се сети и свог греха.

Питаш судбу како суди?
Ти погледај па се крепи:
Онај ко ти јаму копа
Сам пред њоме стоји, стрепи.

А можда ти пуста жеља
Неког тражи, неког чека,
Па ти мисо благодарна
У сузама тражи лека!

Пусти сузу нека кане,
Така ј' суза твоја дика, —
Пусти мисо, ај, пусти је
У тамницу мученика!

1879

НА БОГОЈАВЉЕЊЕ

Тако се прича из искуства давна,
Тако нам вера и жеља сведочи,
Да само треба после Крстов-дана
У мраку оне богојавне ноћи
Погледат небу са прозора свог,
И шта зажелиш, то ће дати Бог.
И дође време да с' небо отвара,
Ја жељан бејах видет СВЕТОЗАРА,
Жељан га видет у слободи зраку,
Ко јасну звезду у златном облаку,
И зато рекох: „Дај ми га покажи,
Ту чисту душу која све нас снажи,
Карактер јасан ком се дивит мора
Тајно признање и самих злотвора,
Чијојзи горкој чаши данас завидим
Возљубљенаго тја сина да видим.“

И шта се деси?! Облак се расцепи,
У мени душа светињом застрепи.
И модар дим се колутати диже,
И неки задај до менека стиже,
Баш канда сумпор по жеравци гори,
Загушан задај који душе мори.
И, ено, слика појави се мрка:
Чупава коса, два чупава брка,
Пакосна обест дркће му са лица,
На челу сенка од лажних меница.
А поред њега модра муња шиба
Као грозан бич...
Ох ста — ста — стани, ох ко — ко — ко си,
Гле ти — ти си б — б — б — Ранковић.

Залупих прозор, стакла се просуше,
Па с мучним болом увређене душе
Легох да починем.
Да појаву гадну у заборав минем
И санак дође и склопи ми очи,
А усред санка, усред црне поћи
Чуо сам гласак, неки гласак красни,
Који ми целу појаву разјасни:

„Немој се жалит“ — могао сам чути,
„Немој да те она слика озлослути.
Бог је данас сишо тамо ка Балкану
Да обећа живот робу оковану,
Сишо је за часак, ал' у часу томе
Пришуњо се даба трону његовome,
И на жељу твоју богојавна смера
Проктелo се даби да свој ћефић тера;
Па разведри и ти чело забринуто,
Јер ће ромн даба то искијат љуто.“

1879

15 Н О В Е М Б Р А 1879

И муке му дотрајаше,
И патњи му дође крај;
Сад се шире груди наше,
Одлан'о им уздисај.

На сусрет му уздах носи
Из срдаца наших глас:
Трпео си, патио си,
Не за себе, већ — за нас!

Смилово се анђо правде,
У мрачни му сишо стан,
Из тог мрака нама саде,
Ево, свита свечан дан.

Иде мелем нашој рани
— Долази нам као дар —
Исред срца ишчупани
Враћа нам се топли жар.

И слаби се ојачаше,
Видећ гледом ока свог,
Да молитве топле наше
Ипак слуша добри Бог.

Па како ће да се слави
Овај данак свето, чист?
Како да се запоздрави
Наше горе златни лист?

Чим ће да се осведочи
Колики је српства дуг,
Оног дана кад он крочи
У народа свога круг?

Да ли венац да се вије,
Већи него иком пре?
Да ли звона и прапуге,
Свирке, песме — ? — Не, не, не!

Ништаве су славопевке
Кад се враћа мученик:
Диж'те децу из колевке,
Нек запамте његов лик!

Диж'те децу где год дође,
Говорећи: „Памти, знај!“
Диж'те децу где год прође,
Па им збор'те: „То је тај!“

„То је Србин више моћи,
Душе чисте као крин; —
То је онај за ким поћи
Мора сваки српски син!“

Ал' то збор'те тако ти'о,
Ка потока бистрог вир, —
Да се не би нарушио
Ничи санак, ничи мир.

Диж'те децу свуд пред њиме.
Уз свечано-тихи мир,
Нек ту слику деца приме
Душе своје у оквир.

Ох, дижите децу данас
Па им збор'те: „То је тај!“
(Таки људи нису за нас,
Већ за бољи нараштај.)

1879

О Н С Е Р А Д О В О

Мученик дана наших теретних,
Прескупз жртва смера злосретних,
Чији ће спомен вечит нам бити зрак,
Над чијим духом витла се мрак,
Он се још и сад бори, отима —
И још је снаге у тим очима;
Те очи каткад севну кроз облак,
И за час један разбегне се мрак,
И он нас прати корак по корак,
Па онда опет — онда је опет мрак.

Ономад опет ото ј' свето час,
И тад му дође давно чекан глас,
И он је духом дан'о поново —
Ох, Светозар се опет — РАДОВО.
„ЗАСТАВА ТВОЈА, НАША СВЕТИЊА,
ВЕЋ ЊИЈЕ ТУЋИХ СМЕРА РОБИЊА“.

Ја морам, морам рећи поново,
Ох, чујте, чујте — ОН СЕ РАДОВО.

Он ћерку своју стиште рукама
И благослови својим мукама,
И божићански све јој опрости,
И плака, плака, плака — сузе радости.

Ја морам, морам рећи поново:
Ох, чујте, чујте — ОН СЕ РАДОВО.

Дајте ми једну капљу суза ти',
Ја ћу је послат старој ЗАСТАВИ.
Младе су снаге сада око ње
— А млад је свако ко се борит сме.

Ево вам сузе духа врлога,
Ко да је роса пала од Бога.
Ова ће суза љагу опрати,
И ЗАСТАВА ће опет засјати.

Ево вам сузе једног Србина,
Чија је горка, тешка судбина,
Она вас учи да је трнов сплет
Којим-но борце награђује свет,
Ал' ко то знаде па и опет сме,
Тај сеје што ће унук да му жње..

Ево вам сузе, из очаја над,
Ох, така суза ствара читав град;
Будимо стража српском граду том,
Млађаним жаром, срцем, душом свом.
Радимо сложено, кол'ко ј' чија моћ —
И српски живот неће бити ноћ.
Да своје чува свак је на то зван —
И српска срећа неће бити сан.

1884

О СЕДАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦИ СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА

Седамдесет видим друга
Око чела поштована.
Што ће њему венца друга? —
Седамдесет годин' дана.

Све су данас у низ стале,
Да их очи наше броје.
Године су годинале, —
Свака има нешто своје.

Једна га је мајци дала, —
У колевку просту паде;
Та је мајка световала
Да миљенка српству даде.

Друга, трећа, пета, шеста,
Ох детињство, игро лака!
Ти једина срећо чиста,
Ведро небо без облака!

Играло се срећно дете,
Све му с' мили, све га чара; —
Ал' Мошорин није знао
Шта му ниче из недара.

И година седма дође,
Отвори му школске двери;
Он у школи знања бере,
И сам своју снагу мери.

Школе мале, школе веље, —
Године га кроз њих воде;
И изиде пуна знања:
Изведе га дух слободе.

Бурно доба, а он буран;
Срцем смео, умом зрео...
Давно било... тада га је
Анђо Срба заволео —

Волео га целог века;
Никад мање, увек више,
Он и данас са чела му
Облак гони, таму брише.

Ал' и народ има очи, —
Сви погледи на њ су пали,
Стари јадни устукнули,
Нови нади засијали.

Године се опет нижу,
Једна тишти, друга прети,
Ал' у руци Светозара
Ми видимо барјак свети.

На високо, на широко
Вије с' крило тога стега;
Све што беше здрава духа
Купило се око њега.

Мелем сипа, снажи, блажи,
Руку пружа, руку прима;
Све што Србин с правом тражи
Каже сваком, каже свима.

И срца су тако срасла,
И душе се тако слиле,
И ја памтим те године —
Ох, дивне су, дивне биле!

Година је било разних,
Ал' он увек светла лица;
Сијао нам образ његов
И кроз мраке од тамница.

Из тамнице он изиде,
Али куда, али камо?
Не, то нећу ... Боље да се
Светлих дана присећамо.

Сећајмо се оних дана,
Оне слоге и милине,
Кад пониче она песма:
„Оро кликће са висине“.

Онда нас је Светозаре
Све врлином озараво;
У његову загрљају
Све је било чило, здраво.

Загрљај му моћан био,
— Ти га, Србе, јоште знаш!
Топал беше загрљај му ...
А какав је данас наш? —

Сиђ'те, виле, из облака,
А над разним српским странама',
Пригните се овом скупу,
Завирите у срца нам!

Срца су нам благодарна;
Скупила нас дужност мила;
Ко је мого, тај је дошо,
Да га види српска вила.

Не кријући својих суза,
Без жамора, без усклика,
Прионимо светој руци
Седа старца, мученика!

Сећање је тако мило —
 Ја се сећам Милетића.
 На Божић је негда било, —
 Па на Божић нек се прича.

Вертеп дође, вертеп оде,
 Ал' остави светла трага,
 Ех, давно је, давно било,
 Сад је спомен, браћо драга.

И он диже своју чашу
 — У лицу је светао био:
 „Де погоди коме ли сам
 Ову немо наздравлио?“

И кроз мене светлост прође
 — С леве сам му стране био —
 И ја рекох: „Де погоди
 Еда ли сам погодио?“

„Јеси, јеси, — он је патник,
 Он у ланци јоште ходи,
 Њему нека сунце сине,
 Њему нек се Христос роди!“

У оку му суза блисну,
 Ко да нешто пророкује,
 Ох, та суза, ох, та суза —
 Заборавит не могу је.

НАД ГРОБОМ Д-ра СВЕТОЗОРА МИЛЕТИЋА

НИЈЕ ТО УКОП

Оканте с' тога, људи озбиљни,
Манте се детињарије!
Нашто вам лес, а нашто гробница? —
Он је изгорео.
Од њега нема плена трулежу,
Од Милетића осто пепо чист ;
Изгоре он на огњу великом,
На огњу што се с њиме родио.
Ваше је овај огањ неговат,
А пепо манте, нек се развеје,
Нека се грли, нек се здружује
С пепелом светим Саве Немање.
Па духни, ветре наших уздаха,
— Дуго ћеш, дуго српством пирлати —
Сипаћеш ове свете честице
На нашу даћу, нашу недаћу.
Деца ће наша бити једрија,
Унуци наши биће светлији,
На кога падне зрнце мајушно
Да га озари, осветозари.

1901

РУСКОЈ ДИПЛОМАТИЈИ

(ПОСЛЕ БЕРЛИНСКОГ КОНГРЕСА)

И свршено је — мађијском мером,
И потписано злаћеним пером,
И прослављено господским пиром,
И српска пропаст зове се миром.
И црвак нема коме би с' вајко,
— Хвала ти, хвала, српска немајко!
Блажен ко у те наде полаже, —
Ал' даље нек ти Аксаков каже!

Из српске крви зараза ниче,
А Србии треба томе да кличе!!
(Како ће клицат те усне бледе —
На њима само клетве се леде!)
Српски су ланци сад мало шири —
Да кроз њих лакше отров пропири;
МАЛО су шири, ал' МНОГО тврђи, —
Нови су кови на старој рђи,
'А ми смо с тебе многима мрски.
— Хвала, немајко уздања српски!
Блажен ко у те наде полаже, —
Ал' даље нек ти Аксаков каже!

Данак је само толико свано,
Да с' види српство раскомадано;
Да с' виде ране, где су — где несу,
Па тамо нове да се нанесу.
А ноћ сте разијат тол'ко помогли,
Да не би Срби ни сневати могли

Рад чега паде, ох, жртва многа,
Санак јединства — живота свога.
Ал' ко би с' више, и коме вајко?
— Хвала ти, хвала, српска немајко!
Блажен ко у те наде полаже, —
Ал' даље нек ти Аксаков каже!

Ја да ти речем што бих ти реко,
Не би ме чула, ти си далеко;
А ко је ближи само би клицо,
Клицо, — јер то је нама прорицо:
„Да ти не радиш за брата, сина —“
„Да ј' твоја помоћ врбовоклина —“
„Да су ти груди себично стење“,
„Да нама није тамо спасење“.
Ал' ту му радост нећу да правим,
У себи горке прекоре давим;
Горки ми удес ћутат налаже, —
Ал' зато нек ти Аксаков каже!

Оскврњен олтар словенског храма —
(Ал' ту бар нема нашега срама).
— Тврда се вера више не блиста,
(Ал' наша савест барем је чиста).
Но куд то иде, куда ли води?
Како л' ће тако семе да роди?
Коме л' се свеће издајством пале?
Копа л' се јама само за мале?
Ил' ће се кајат и они већи:
Свако би Српче могло то рећи,
И рекло би ти, — ал' не помаже...
Па нек ти и то Аксаков каже!

1878.

Јутрос сам их гледо
Четир пуна шлепа,
По избор - јунаци,
Србадија лепа.

Замишљен сам стојо,
Брижан питао се:
Куда ће? Ко ме л' ће?
Каква л' добра носе?

То сам хтео прочитат
С њихових зеница,
То сам хтео дознати
Из њихових лица.

Ал' не беше читка
Србадија млада,
На њеном је лицу
Ледена команда.

Ал' ту на баиру
Тужне мајке стоје,
Сузно им је око, —
Сузно је и моје.

(Ох, српске су сузе
Увек истоветне)
— Лице им је читко,
Сузе разговетне.

И тако су крупне
Ове сузе сјајне,
Као да су пуне
Пророчанске тајне.

Ох, то нису сузе
Мајке једног сина,
Већ ко да се лију
Над Србима свима.

ТУРЧИНУ НА НОВУ ГОДИНУ 1878

Ој Турчине, ој авети,
САД ТЕ ВИШЕ НЕЋУ КЛЕТИ!
Духну вегар у час срећни,
Духну ветар петовечни, —
Није ветар, већ уздаси...
Твоја свећа већ се гаси!
Зграби свећу, бежи с њоме,
Бежи с њоме дому своме,
А нека те вране прате, —
Бежи дому, Азијате!

Ој Турчине, ој авети,
САД ТЕ ВИШЕ НЕЋУ КЛЕТИ!
Ове горе, поља ова,
Гнезда НАШИХ соколова,
Што си паклом створит знао
— Где си данас клеко, пао,
Леш до леша овде труне,
Долине су крви пуне!
А где деца наша пиште,
Није село, већ гариште;
А што мајке наше ћуте,
То су клетве замрзнуте,
Наше жртве још су мале, —
Бежи, Туре, беж' отале!

Ој Турчине, ој авети,
САД ТЕ ВИШЕ НЕЋУ КЛЕТИ!

Ал' кад буде што ће бити,
Кад се добро семе хити,
А још боље кад уроди
На сунашцу, на слободи;
Кад пропева брег, долина;
Кад у њојзи, ка у рају,
Цркве, школе процветају,
Кад по сели', по градови'
Кликну српски соколови,
Соколови мира, братства,
Соколови човечанства ;
Кад се створи њива рада,
Њива среће, њива нада, —
Домовина наших чеда,
Ко кошница пуна меда . . .
Тад завири, болан, Мујо,
У тај санак људи срећни',
Уједи се, љута гујо,
Сатано им петовечни,
И на прошлост своју пљуни,
Види, па се — сам прокуни!

1878

ЗВАНИЧНЕ ГУСЛЕ У БЕОГРАДУ

Шетао сам Топчидером, брале,
Шетао сам, Будалина Змале,
Дан слободе да прославим овде,
Свето име, да с' окитим њиме —
То ме само и привуче амо.

Што сам имо сатирове ђуди,
Од тога сам опајао груди;
Вратио сам бодљикастој шали
За данаске њене наочали;
Отиснуо „претераних“ жеља —
Та ја идем браћи на весеља;
Кад је слава, нека буде права —
Шта ће шала Будадине Змала!

Још уочи свечаног дана
Попио сам чашу „Видов-дана“,
А ујутру зором и уранком
Опрах очи уводним му чланком,
Нек сам и ја, уморни хаџија,
Истог ока и истог лица
Ко ма у ког срећног званичника.
Очистивши траље прекосавне
Одох двору полиције славне,
Ту сам стао па дубоко дисо,
Не би л' штогод у себе усисо, —
Вала пије мирисаво цвеће, —
Ал' за данас шкодити ми неће.
Молио сам многога жандара
Да се са мном дуго разговара,

Сећајућ се да је данас први,
А молитва, нејако створење,
Тражи крила да се Богу пење,
Бог је види — ако ј' прими себи,
Благо, кнеже, и нама и теби.

Кад се тако оснажих, окрепи',
Хајде даље кроз перивој лепи,
Горе, доле, хајде десно, лево, —
Данас мислим да сам само снево,
Нисам снево, већ сам чуо збора,
Где овако зборе одозгора:
Ми смо данас постигнули мету,
„Сад су плоди у најлепшем цвету“.
У цвету су? — У најлепшем цвету? —
Е па онда постигли смо мету!
Пођох даље кроз лугове бајне,
Те опазих данашње колајне.
Гледнух једну, па где шта ми каза:
Прво вера, а после за књаза,
Напоследак, остане л' што моћи, —
Рестл може отечеству доћи.
Мало ми се намрштило чело,
Хм! Ал' нашто бити тако наго!
У округ су написане речи,
Па нек почне где је коме драго,
Јест, тако је, истина је права, —
Али мене нешто боли глава.
Пођох дома с мало својих друга,
Ал' некол'ко „покорњејши слуга“
Среташе нас, ао среће веље,
Питај, мами, и испиткуј мене:
„Шта велите?“ — „Како вам се чини“
„Ми би рекли“. „Је л', дабогме, и ви?“
А ми на то, помало у шали,
Удри, дижи, узноси и хвали,
Вид'ла браћа да ту нема хлеба,
Оде сваки да другогa кеба.

С цилиндери као вита јела,
Груда снега — рукавица бела,
А фракови риза из Париза,
Скупа чоја најновијег кроја,
Таки познаш по звездани' груди',
Да су друго нег обични људи.
Ако нису лицем Аполони,
Оделом су прави Напол'они.
Око ми се од тог засенило,
Па ми с' било мало и смучило.

Али опет мало се окрепи'
Кад погледах онај народ лепи:
Поврати се срце у меника
• Кад погледах србинскога лика,
Шумадинца, Срба овејана,
Проста душа још неотрована,
Бистро око а мишица јака,
Ведро чело рођена јунака,
Безазленост и поштење наго —
'Ви сте наше поуздање драго!
Па подигох очи од милина,
Сад опазих Милошева сина,
Па се сетих од које је крви,
Па се сетих да је данас први,
Па се сетих шта ми је у руци,
Па се сетих да су Срби вуци,
Па се сетих да још бесне Турци.
Па се сетих на данашњу славу,
Па се сетих на слободу праву,
За коју се Србин у смрт спрема,
Јера без ње живота му нема.
Па се сетих шта је воља кадра,
Шта се може кад се жеље сложе.
Па се сетих оног светог миља
Кад потомство кога благосиља.
Та се мисо у молитву ствара,
Гледајући светла господара,
Сећајућ се од које је крви,

Нек ми збори и дуго и јако
(Јер се за ме то не лепи лако)
Не би л' њина лековита сила
За данас ме својски очистила.
Јера данас у тај данак свечан
Хоћу да сам задовољан, срећан,
Хоћу мало да верујем слепо,
Па шта видим, све да ми је лепо,
Што је лоше поправит се може —
Где је воље, све ће бити боље.

Кад се тако преиначих, брале,
Отискох се Будалина Змале,
Хајд' за светом, па куд те одвуку,
Хајд' у красну топчидерску луку,
Где сам годер завирио, ушо,
Ту сам само гледао и слушо,
Час сам био само око глуво,
Часом опет само грдно уво;
То се уво топило у сласти,
Срећно ј' било, не умет вам каз'ти,
Клањало се свему и свачему —
Ах, љубим ти ту милину нему!
Да је гдегод државица каква
Па да нема људи ни јунака,
„Поданици“ да су само ува
Да с' клањају како горњак дува,
То би била узор од држава,
То би била истом срећа права!
Хајде даље, Будалина Змале,
Да видимо све што давно хвале!
Лепо ти се та долина пружа,
Још је лепши Србин без оружја.
Лепе су ти мушке плеппараде,
Још су лепше женске неглижаде.
Све ј' у реду ка на каквој бини,
Сваки своје без погрешке чини.
Ох, па они великаши сјајни,
Министери, саветници тајни,

Ал' шта ј' ово, та гомила људи!
Чини ми се ко да неко гуди!
Јесте, јесте, хајд'те, браћо, амо,
Ено слепца, да га послушамо.
Аој, гусле, неумитни суде,
Свете руке што по теби гуде!
Зелен-венче ранама крвавим,
А наградо заслугама правим,
Читуљицо наших мученика,
Спомениче наших старих дика,
Ковчежићу наших старих нада,
У теби је истина и правда.
Да чујемо шта нам гусле гуде,
За чим туже, за чиме ли жуде.
Ваљда славе Душанове дане,
Или птиће, дели — Југовиће,
Или Марка или Вељка славна,
Или Ђорђа, дику рода свога,
Ил' Милоша духа големога.
У тој мисли пристасасмо туди,
Већ чујемо како гуслар гуди,
Не видимо гусларова лика,
Не видимо дичног свештеника.
Ал' шта ј' ово, каква ј' песма, брајко,
Шта је ово, јао моја мајко?
Тај не слави боје ни старине,
Тај не слави огромне врлине,
Тај не слави покојнике веље,
Тај не ређа племените жеље,
Тај не пева о слободи, тужан,
Куку, леле, роб је ово сужан!
У закутак наши мученици, — — —
Та ово су „званични“ усклици.
Зар су гусле жандарско оруђе?!
Ил' се роди министарска вила,
Пева, брате, новог јунака,
Чијој слави истом расту крила.
Бежи тужан, Будаљино Змале,
Кад су гусле већ толико пале.

И моја је горка суза пала
Поред отих „званичних гусала“.

Зарекох се у том горком жару:
Ово морам јавит господару,
Да он знаде шта с гулама раде,
Би ти, слепче, преселе параде!
Све је друго прогутао шале,
Ал' то не мож' Будалина Змале,
Већ га ево по завету своме
Господару данас честитоме,
Да га моли место српске виле,
Да заштити гусала нам гуд, —
Нек постоји поред права своји'
Барем овај „независни суд“.

1865

ово

ЈУТУТУНСКА НАРОДНА ХИМНА

Боже свети, подржи нам КРАЉА
Здрава, крепка, охола и славна,
Јер на земљи нит је кадгод било,
Нити ће МУ икад бити равна.

Овај народ врло добро знаде
Да је створен само краља ради,
Да МУ даје порезе и хвале,
Да ГА двори и понизно кади.

Боже силни с висока жилишта,
Саслушај нам нашу жељу стару,
Боже свети, не дај ником ништа,
Да што више остане ВЛАДАРУ.

Ради ЊЕГА сва створења живе,
Ради ЊЕГА сунце греје с неба,
А тај народ, а ту земљу, нашу
Подржи је — ако краљу треба.

Одузми нам и жеље и гласа,
Одузми нам мудровања клета,
Да ЊЕГОВУ намеру не пречи,
Да ЊЕГОВОЈ мудрости не смета.

Дај МУ с неба најсветије даре,
Полиције, шпицле и жандаре,
Ако неће да душмана свали,
Бар на своме нек срце искали.

Нек народи нашу славу знаду,
А нас пусте чмавати у хладу,
Ал' и онда нек је стража јака,
Јера има сана свакојака.

1865.

В И Д О В Д А Н У

Ти чиста водо из каљавог врела,
Ти чегртаљко слободних начела,
Под лорфом лава дипломатско шише,
Дромбуљо стара политике више!
Гласило лова, параде и смотре,
Ти дуго путо министарске лотре.
Црвеном крестом напућена ћурко,
Ти слатка, лепа, отровна печурко!
Ти ситна буво назадњачког свраба,
Преслицо прашна кукавичких баба,
Безуба слико од Кервера стара,
На златном ланцу господског литара,
Неверна веро сваког господара —

Нема ти пара!

Али га умиш говорит на звезде,
Шта фазани раде, како коњи језде,
Како се здравља при овом асталу,
Како се игра на ономе балу.
Хоћеш да осветлиш жмиром твоје лампе
(*Risum teneatis*) достојанство штампе.
По нашем пољу као махнит ћипаш,
У нашу чорбу мирођију сипаш,
На нашем одру о слободи сањаш,
А у свом буцаку батини се клањаш,
Језеро наше бесмислено мутиш,
А у свом дому ко заливен ћутиш.
Ти ли си гласник нашег новог века,
Јуначког рода, Вељковог порекла!
Ти ли си барјак шумадиског жара,

Ти усклик јасан јуначких недара!!
Ти ли си израз наде бољих дана,
Ти ли крчиш пута напретка ваљана,
Ти ли си бранич тих једрих синова,
Србије свете дичних соколова,
Ти ли си вођа будућности красној?
— Ти гладна мачко на сланини масној.
А терај само, терај тако даље,
Прави те Србин сваки кроз познаје,
Он и кад дрема, а и кад се спрема,
За тебе не зна, као да те нема.
Само се мани нашега пазара,
Та свако себи своју срећу ствара;
Кад ниси јунак на огњишту своме,
Немој ни код нас вијати фантоме,
Ти терај свога посла ћоравога —
Можда ћеш тако развеселит кога.
Учи јунаке да вратове ломе,
И како се бежи на коњу добrome,
Како се скаче преко баријера,
Кол'ко ј' од Ишла до светог Михела,
Како се од Срба грофић Шандор ствара —
Ту ће теби бити бољега шићара.

1866

П Е С М А

ЈЕДНОГ НАЈЛОЈАЛНИЈЕГ ГРАЂАНИНА

Све сам жеље ишчупо,
 Па чувам захвалност;
 Црква ми је династија,
 Молитва лојалност.
 Уд'рите ме на муке,
 Став'те ме на пробу,
 Спустите ми најцрњи
 Комадић у торбу;
 Метните ме гладнога
 Да чувам кордоне, —
 Ал' допуст'те једино
 — Да мрзим шпионе!

Учићу се ћутању,
 Да ми буде дика,
 Слободу ћу избрисат
 Из мога речника.
 Владаћу се ко да сам
 У ком прошлом веку,
 Намигните, спалићу
 Сву библиотеку;
 Погорећу Шилере,
 Миље и Бајроне, —
 Ал' допуст'те једино
 — Да мрзим шпионе!

Ако ј' дужност грађанска,
 Хранићу се травом,
 Научићу климати

Препокорном главом,
И курјук ћу оплести,
Ко у мандарина,
А сркаћу само сласт
Званичних новина.
Побећи ћу кад ми ко
Спомене Прудоне, —
Ал' допуст'те једино
— Да мрзим шпионе!

За шампањац вели се:
Рђав пример даје,
Како лufта добије,
Стегу не признаје.
Клонићу се брижљиво
Те француске моде,
Нећу пити шампањца,
Па ни саме соде,
Нећу сести ни за сто
Где спазим сифоне, —
Ал' допуст'те једино
— Да мрзим шпионе!

Нећете ме видети
Да се на што дурим,
Кад опазим неправду,
Ја ћу да зажмурим.
Од Бога су званија,
Од Бога су власти,
Па баш да ме оглобе,
Нећу ником каз'ти.
Кад Бог хоће, и право ј',
Бер'те милионе, —
Ал' допуст'те једино
— Да мрзим шпионе!

Кад министри намигну,
Лећи ћу да спавам,
А у сну ћу шептати:

„Ја се покоравам!“
Док не рекну: „Устани!“
Донде устат нећу,
Заповеде л' да умрем,
Добро, и умрећу.
Ако фалим, немојте
Дават ми пардоне, —
Ал' допуст'те једино
— Да мрзим шпионе!

1871

ОСМИ И ДВАНАЕСТИ БРОЈ „СТАРМАЛОГ“

ТРАГИКОМИЧНА БЕОГРАДСКА БАЛАДА

У густом хладу полиције главне,
У Белом граду — мили Боже мој!
Ту једног листа (СТАРМАЛИ се зове)
Хладује осми и дванаести број.

Дуго им време, спават им се неће,
Јер неки немир шкакуља им груд;
Па шта да раде? — на улицу гледе,
Кроз прозор гледе, ко пролази туд.

Улице су лепе, слобода их краси.
(Слобода је била и СТАРМАЛОВ сан),
По њима шета, нико му не смета,
Листова туђих читав караван.

СТАРМАЛИ стоји па листове броји
И (ради слика) само рече: хај!
Листови разни, мудри и булазни, —
А ти им, Боже, крсно име знај!

Слобода мисли и слобода речи
На улице сипа свој глазурак леп, —
И туда красно, ко по својој кући,
Слободно се вуче старе ПРЕСЕ шлеп.

СТАРМАЛИ вири како с' лепо шири
ФРЕМДЕН и МОРГЕН, АБЕНД, ВРАГЕН-БЛАТ,
А ПЕСТЕР-ЛОЈДУ жандар салутира,
А ПЕСТЕР ЖУРНАЛ заклопио врат.

Из густа хлада полиције главне
СТАРМАЛИ гледа овај комифо;
ФИГЕТЛЕН се клати, нико му не крати,
Ено БОМБЕ, ЈЕРГЛ, СТИКС, и ФЛО!

Чудне ли песме КИКИРИКИ кречи, —
Ал' слобода трпи безобразлук тај.
КЛАДЕРАДАЧ вређа (али не министре),
И он српском земљом штекће франк унд фрај.

У сваком листу чивутскога соја
Има по неки заједљив бомо,
У ком је згњечен бели лук и црни,
Бибер и сичан, паприка и со.

И сва та чеда разнога задаја
Без одколоња пређу савски ке,
И свако, свуда по Србији драгој
Пљуцкат и прскат, разметат се сме.

Бркове суче, мамузама звечи,
Кроз Београд шеће и НЕДЕЉНИ ЛИСТ,
И за њега има улица и пута,
Друм му је свуда отворен, чист.

И сам ТУРКОС онај, с челом упљуваним
И он сербез хода кроз мој Бели град,
Само је једном одличије дато,
СТАРМАЛОМ само полиције хлад.

И СТАРМАЛИ скочи и протрља очи
Да бистрије види целу ову ствар,
„ОВО ЛИ СУ, дакле, пријатељи бољи,
Што Србију љубе, — А ЈА ДУШМАН ЗАР!?”

А дух невидљив из некога кута
Даде чути гласа од разлога свог:
„Листови „из прека” много су нам криви,
И неки мора кажњен бити стог.

На један мора излити се казна,
Али на који, — ако Бога знаш!
Па хајд' на тебе, — ти замерит нећеш,
Па ти си, знамо, срцем, душою наш!"

А СТАРМАЛИ на то, промислив се малко,
Диже леву руку, — прекрсти се њом,
И ко ПРИГЛКНАБЕ RATIONIS STATUS
Предаде се судби и удесу свом.

Ударајте само, АКО ЈЕ РАД СПАСА;
Та нас је жртвам' научно Бог;
Ми ћемо још сами подметат вам леђа;
Ударајте Срба — место врага свог!...

1881

Црна ноћи, глуха тама,
 Као гнездо клетве врашке...
 Не разликује умље гњило
 Да л' се време заледило,
 Иде л' напред, ил' натрашке,
 Или само црна срећа
 Будућност нам злобно скрива,
 Или нема ока жива,
 Да провиди шта се збива —
 Ил' нас давно гроб покрива.

У то доба, изненада,
 Мора да се препунила
 Она чаша горких јада —
 Она гуја клетве старе,
 Што је српске груди стисла,
 Мора да је својим једом
 Отрована, сад баш свисла,
 Ил' је сишо анђо Срба,
 Да утаре сузу јада,
 А да крене другу сузу,
 Сузу миља, сузу нада.

Ао нада, лепа нада!
 Састала се браћа млада,
 Са свих страна српског света
 (Будућности ништ' не смета),
 На донеше вољу младу,
 Да ј' братимством овенчају,
 И донеше дивне жље,

Да их скупа утемеље,
Врло срце што их дичи,
Да се слогом очеличи.
Је ли санак? — Машта? — Шта ли?
Јесте л', браћо, с неба спали,
Ил' је само мисо с неба,
Да јединства Србу треба?

Ох, како се то оживе
На топлоти од врлине,
Ох, како се туга топи,
Кад је нада обасине.
Како ли се дремеж руши
Кад затрепти ведро јава,
Како ли се старост млади
Кад је младост утешава!
Ох, како је лако трпет
Кад будућност обећава!

Ово ј'-ново, ово ј' мило,
Ко да ми се само снило!
Око ми се засузило,
Па кроз сузу, па кроз дугу,
Гледао сам свет на југу,
Где се блиста светлост чиста,
Јер је тужна српска вила
Мутно чело разведрила.

Прорекло ми с', провид'ло ми с',
Провидео сам, довидео сам
Срећу нашу, наше дане
Као ново сунце неко,
Само нисам разабрао
Је ли близо, ил' — далеко.
Сладак беше тренут ови,
Слатки беху ови снови,
Слатке беху ове сузе,
А и моја што је пала,
Омладино, врла браћо,
На такој ви сузи хвала!

Ну запамти, веро тврда,
Коју с' данас реч ти дала,
Ај, удуби усред срца
Што си данас обећала!
Не малакши, млада снаго,
Не помери пута права,
Нек те мука не надјача,
Нек те слава не успава,
Омладино, једна душо,
Мелем-врело љутим ранам',
Перјаницо поноса нам!

1866

С Р П С К А В Л А Д А С Р П С К О Ј О М Л А Д И Н И

(ПРЕД ОМЛАДИНСКУ СКУПШТИНУ 1867)

Ширите перје лаганих крила,
Соколи млади, пуштајте лет,
Ако вас ико весело примо,
Данас вас чека србињски свет.
Овамо, децо, овамо, наде,
Кошница чека да дође рој,
Не треба молит, искат је много,
Ту имаш права да будеш свој!
Даљине нема, јер младост лети,
Младост је соко, а није црв.
Београд чека најлепшу румен,
Ко кад потече образу крв,
Још има овде понеки стари
Милошев, Ђорђеви и Вељков друг,
Коло је мало па малаксало,
Ох, ходи, снаго, па шири круг.
Они вас зову -- ви не чујете --,
Да, богме, децо, слаб им је глас.
На гробу седе, још само желе
Да виде над свој -- да чују вас!
Много је пало прескупих глава,
Само да стеку слободан кут,
Где ће се стицати унуци врли,
Да шире срећи -- слободи пут.
Ох, да је Душан, Милош и Ђорђе,
Ох, да је Вељко данаске жив,
Уз вашу снагу, уз вашу вољу

Сваки би био три пута див!
Дођите, вид'те колѣвку вашу,
А деда ваших јуначки гроб,
На њему пишу злаћана слова:
„Живот прегори, ал' не буд' роб!“
Дођите, децо, донес'те жара,
С вама ће доћи живот и над,
Та вашом снагом народ је снажан,
Младошћу вашом народ је млад!
Ви ћете скоро из наших руку
Примити крму, прихватит рад,
Дођите, вид'те је л' добар темељ .
За ваших тежића будући град.
Дођ'те нам тако ко деца мајци,
Што срце крије, нек језик да,
Што год вас боли, што год вас тишти,
Нек чује мајка, нек народ зна.
Чиста слобода запреке нема,
Њена је вечност и — цео створ,
Тешко си оном ко би свом наду
Спречити смео слободан збор.
Дођите, синци из даљна света,
Нека се скупи што год је жар,
Ту се зарец'те да ћете хранит —
— Сви ћемо хранит — тај свети дар.
Дођите слогно, сваком је можно,
Донес'те живот, донес'те над!
Та вашом снагом народ је снажан,
Младошћу. вашом народ је млад!

1867. .

На песме је хука, бука,
 Хука, бука, ноћу, дању,
 Свако данас писат мора
 О женскоме васпитању —
 Ал' ја опет песму слажем
 Јер ме жеље нукају —
 Како не бих данас пево
 Кад Јанчови кукају!

У ПАНЧЕВЦУ лепо пише
 Да песници сневају,
 Наједу се, напију се,
 Па којешта певају.
 Ал' ја опет песму слажем
 Нека у свет путује —
 Како не бих данас пево
 Кад Андраши тугује!

Свако јаче данас хоће
 Да нас учи памети,
 На песника мрко гледа:
 Шта ћеш, стара авети!
 Ал' ја опет песме будим
 Што на срцу лешкају, —
 Како не бих данас пево
 Кад се Прице тешкају!

СВАКО сада писат мора
 О подели људског рада,
 (Ту поделу да разумем

Трудићу се, браћо млада).
Ал' ја опет певат морам
Јер ми силно срце лупа —
Како не бих данас пево
Кад Кушевић косе чупа!

Певај, горо, певај, луже,
Певај, зоро, певај, дане,
Певај сваки српски друже,
Та данас нам бар не бране!
Певај и ти, незнан стриче,
Ти ПАНЧЕВЧЕВ дописниче!

1871

П Р И Ч Е К А Ј Т Е

Радио је шта ј' радио
Један раденик,
Ил' да рекнем још јасније
Један мученик.
У том раду с душманом се
Својим скобио.
На животној жили тела
Рану ј' добио.
Крв му лопи, смрт му прети,
Живот промиче.
А он руком рану стеже,
Тражи завој да је веже,
Рану лечи, крви пречи
Да не отиче.
Док га мука мучи веља,
Ево ти му пријатеља,
И пружа му силно благо
Да га прихвати,
Силно благо, о ком једва
Смеде сневати.
И зове га да тог часа
Руке рашири,
Да му падне око врата,
Да га загрли.
А раденик, а рањеник
'Вако говори:
„Седи мало, пријатељу,
Па се одмори,
Не презирем благо твоје,
Убио ме Бог,

И тебе ћу загрлити,
Пријатеља свог.
Кад бих презро добро своје,
Била б' срамота,
'Ал' ми руке сад требају
Око живота.
Твом ће благу бити цена
После невоља,
А мојојзи рани треба
Далије лекова.
Не ишти ми загрљаја,
Не ишти га сад,
Можеш чекат, пријатељу,
И тако си млад',
Ова прича није смешна
Да вас насмеје —
Социјалне демократе,
Разумете л' је?

1872

О М Л А Д И Н И Ц Е Л О Ј И Ј Е Д Н О М Д Е Л У Њ Е Н О М

I

Омладино, очи наше младе,
Омладино, руке наше јаке,
Омладино, звездо наше наде —
Ја те здрављам кроз мутне облаке.

Облак баца и сенке и мраке,
Да нахуди богоданом сјају —
Ал' соколи ум'у кроз облаке:
По томе се соколи познају.

Чиста речца духа искрњега
Нек ка муња облачину пара:
Тако с' ћетић доба негдањега
С омладином својом разговара.

Омладино, на живота прагу,
Омладино, у развоју своме,
Омладино,хвати своју снагу,
Јачај снагу, не играј се њоме!

Њоме можеш многе наше санке
СУТРА ВЕЋ остварит,
А још можеш више њоме, јаој,
ДАНАС ЈОШ покварит!

II

У срцу ми једна речца
Од детињства мога,

Та је речца рајски лепа,
Та је речца: СЛОГА.

„Та се речца отрцала“ —
Веле неки стари;
Јест, дабогме, по устима,
Али не по ствари.

Ова речца, коју давно
Не чујем у груди,
Ова речца, омладино,
Сад се живље буди.

Тај аманет шаљем данас
Цркви ваших срца,
Да видимо, може л' да се
И стварно отрца.

III

На олтару светиње нам
Зрачак се разлива —
(А светиња што је деду,
И унуку бива.)

Пред ђивотом, пред распећем
Српскога олтара,
Ту још гори кандиоце
Родољубна жара.

То с' кандило припаљује
Рад спаса и лека,
Од колена до колена,
Од века до века.

То кандилце, омладино.
Гледа твоју мету,
Радује се сваком твојем
Напреднијем лету.

Омладино српска соја,
Надо роду своме,
Шир'те крила, браћо моја,
Лету напредноме!

Али такви нека буду
Крила вам таласи,
Кандиоце нашег храма
Да се не угаси.

IV

Видим але, њине жвале .
И чељусти клете,
Које СВИМА народима
ПОДЈЕДНАКО прете.

Хај, ал' сви ће заједничке
Против таквих зала;
Биће борбе, ОПШТЕ борбе
Против општих ала.

Ал' видите л', очи младе,
Што на ближој мети?
Ви'те л' алу ближу, која
САМО нама прети?

Што се свести нашег рода
И имену руга —
Према њој смо ево сами,
Без помоћна друга.

Док ми мача изоштримо
Против општих ала,
Наша мала, ближа ала
Нас је прогутала.

Ој Милошу, Стар-Новаче,
Имате л' унука? ...
Ал' ја не знам што ми данас
Тако дршће рука...

V

Хватајући што утећи неће
 Свом брзином и заносом слепим,
 Утећ ће нам што се вратит неће —
 Ја од тога стрепим.

VI

Ја сам, браћо, СТАРОВОЉА —
 Искре мога жара,
 Моје тежње, моја воља
 Остала је стара.

Што сам негда загрлио
 Душом на уранку,
 Пратиће ме црном гробу,
 Вечитоме санку.

Што је негда, то ми и сад
 Шири, тесни груди,
 Ја се и сад молим Богу,
 Богу свију људи.

Видим клету неједнакост
 Како правду гуши.
 Тешке сузе сиротињске
 Боле ме у души.

Човечанство да би стресло
 Иго срама свога —
 Ето, то је старо гесло
 Старовољства мога.

Па ипак често гушим
 Мржњу и гнева гром,
 И све те жртве носим
 На олтар роду свом.

Кад анђо рода мога
 Ускликне: Сад си свој!

Онда ћу, шири свете,
Онда ћу бити ТВОЈ!

VII

Питај Франка, Немца, Англа,
Каз'ће као и ја:
„Који себе не спасава
Сам себе УБИЈА.“

Сви су најпре себе спасли
Па су светла лица,
Јербо свету нема спаса
Од — САМОУБИЦА.

VIII

Зашто моје гусле гуде
У узаном кругу? —
Хај, и ја бих с' угледао
На високу дугу,

Која с' диже у висину
Чистим својим сјајем,
Да загрли цело друштво
Једним загрљајем;

Да окрепи што је пало,
Што је малаксало;
Да потсети шта је небо
Људма обећало.

Ох, та то би мојој души
Биле рајске сласти...
Имао бих, имао бих
Много, много каз'ти.

Па зашто се не угледам
На високу дугу?
Зашто моје гусле гуде
У узаном кругу?

Да ли мене каква страва
Од тог задржава,
Бојим ли се ја власника
И њихова гнева?

Ја се бојим само Бога
И укора свога,
А за друго... а за друго
„Ка за дора мога“.

Да, бојим се још нечега,
Омладино мила,
Ја се бојим још нечега —
То ми ломи крила.

Ја се бојим нашег духа,
Лако странпутнога.
Ми смо брзи, каткад бржи
Од разума свога.

Заведе нас, занесе нас
Наше срце живо;
Бива у нас и светиња
Да се схвати криво.

Зато ми се у гуслама
Најмилија таји,
Само каткад тек пробију
Грки уздисаји.

IX

Ој потоци нашег рода,
Свима вам је једно врело:
Свуд где тече једна крвца,
То је мени једно тело.

Једне су нам крајње наде,
Једне су нам жеље битне.
И ја волим једне боле
Нег усклике разне, ситне.

Боље ј' да још неко време
Једним болом уздишемо,
Него да се, расцепкани,
Сваки за се радујемо.

X

Сећи трње, чупат коров,
Па сејати чисто жито:
То ј' пред Богом и пред људма
Узорито, племенито.

Ал' с коровом и све чупат
Што је никло самостално:
То ја никад признат нећу
Да је радикално.

XI

Али ово одбит морам,
Тако ми олтара,
И од себе и од својих
Давнашњих другара:

Ко не метне нови шешир
С широким ободом,
Да тај не зна корачати
Напреднијим ходом.

Да у њему нема места
Вишој мисли света;
Да у њему нема срца,
А баш и полета.

Који неће све да сруши
БРЗО и узнако,
Да тај мети, општој мети
Не иде ПОЛАКО;

Да он неће, с вама скупа,
Где се згода пружи,
Похитати да се вишем
Начелу одужи.

Да су наше борбе, муке,
Према млаћим, стидне;
Да су старе очи слепе,
Само млађе видне.

Бранећ што нам српска мајка
Ставила у груди,
Да нећемо и све бранит
За чим теже људи.

Ово морам одбит силно,
Тако ми олтара,
И од себе и од својих
Давнашњих другара.

Или ће се одбит само,
То ми текем прија,
Као што се бурно море
Од стене одбија.

XII

Ал' шта ј' ово? Шта то чујем?
Да ли ми се снови? —
Јер овакве гласе данас
Само сан дарива.

Оживела, васкрснула
Српска слога лепа;
Омладина... нада наша...
Она се не цепа.

Оживело младих снага
Братско друговање;
У старијим поштује се
Што је за штовање.

Што је било охладнело
Опет се загрева,
Што је било пренаглило
Враћа с' са крајева.

Застава се у вис диже,
Али једна само;
На њој пише: „Српство пада,
Ал' ми га не дамо!

Око храма светиње нам
Биће бедем живи:
Слози нашој, жртви нашој
Нек се свако диви!

Српство ћемо слошке бранит
Од напада љута;
Дижућ српство, крчићемо
Даљој мети пута“!

Је л' то збиља, а не машта
Тужнога песника?
Тад и мене прим'те, браћо,
За проста војника.

1887

Пред кућом дуд је твој,
Сељаче многопатни,
Изворе врела златни',
Који се грбиш, знојиш,
Да многе труте гојиш,
А теби остаје јад,
Голотиња и глад, —
Јадни сираче мој,
Пред кућом дуд је твој.

Дуд се још зове твој,
Патниче мој!
Лани су деца твоја
Имала модре усне,
Потресеш грану, са ње
Дудињска дажда пљусне,
И читав месец дана
Дуд беше деци храна.
То није било јело
Да ти се грло слади,
Ал' дуд и комад хлеба
Ипак су пркос глади.

Ал' данас читам муку
Са твога бледог лица,
На твојем је дуду јато
Владиних гусеница.
Њима је тестира брати
— Да буде радња чиста —,
Оголит дуду грање

До последњега листа,
Ти не смеш ништа рећи
Усупрот јаче силе, —
Трпети мораш, трпет,
— Господи треба свиле.

А кад на дуду твоје
Нестане лисна свода,
Прижеже сунце, смагну
Сокови зрела плода;
А деца твоја гладна
У дрво своје гледе,
Усне им нису модре,
Сада су само бледе.

Осећам муку твоју,
Немоту гнева твог,
Ал' не смем ништа рећи,
Јер тад сам — „демагог“.

1889

НЕГДАШЊЕМ ПРИЈАТЕЉУ Б. П.

(ПРИЛИКОМ КАД ЈЕ ДОБИО (ГОДИШЊУ)
НАГРАДУ ОД СТО ДУКАТА)

Да ти Бог да много лета,
А што више с отим боље,
И дуката, пуста злата,
Да те пуно задовоље.

Ал' ја видим једног старца
У дубини даљних дана,
Седа коса, борно чело,
Прошлост му је пуна рана.

На штапићу иде, клеча,
Јад га тишти, јад големи,
За њим трче мала деца,
Он их моли: Опрост'те ми!

Очи су му пуне суза,
Речи су му пуне јада,
Он се сећа доба снаге,
Он се сећа доба млада.

Он се сећа доба рада,
Што га грешно, подло страти,
Што се више никад, никад,
Никад — не поврати.

Обилази цркве, порте,
Гробља стара, гробља нова,
Иште сенка опрштења
Од пепела, од гробова.

Куд год иде, злато даје
За листове неке старе,
Дршћућом их руком дере,
Очи му се разажаре.

„Мила децо, мили Срби,
Ох, идите путем правим, —
Младост, моју, клетву моју
Не могу да заборавим.”

1867

НАПРЕДНА ПЕСМА

Ми смо били Панславјани,
Турци, Руси, Чивутани,
Ала, Боже, чудне ствари,
Зашто не би и Мађари —
Зашто не! —
Само дај субвенције!

Пљували смо на Мађаре,
Пружали смо на ханцаре,
Терали смо сваку пизму —
Џад смо хонвид дуализму.
А зашт' не! —
Само дај субвенције!

Славили смо негда „Тића“,
Дизали смо Суботића,
Џад ћемо их блатом мити
(То ће Пешти мило бити).
А зашт' не! —
Само дај субвенције!

Лагали смо и дојако,
То бар може казат свако,
Отсад ћемо трипут више,
Само кад се бегенише.
А зашт' не! —
Само дај субвенције!

Пљували смо што је ваше,
Пљували смо што је наше,

Пљуцкаћемо и сад болии ,
Само тешик паранчолни!
А зашт' не! —
Само дај субвенције!

Омладина, чудне трице!
Да јој не смеш рећ убице!
Ако вам се нужно чини
Рећи ћемо да смо и ми
Сами клали. — А зашт' не! —
Само дај субвенције!

У Србији нешто свити —
Ту нам неће станка бити.
Па нек им се све обара
Кад немају за нас пара.
То је све:
Само дај субвенције!

Хоћете ли да смо наши?
Хоћете ли да смо ваши?
Хоћете ли да смо њини?
Како вам се згодно чини,
Тако ћемо! А зашт' не! —
Само дај субвенције!

Хоћемо ли против Срема?
Једном руком ил' обема?
Хоћемо ли против Чешке?
Ил' на коњу или пешке?
Зашто не!
Само дај субвенције!

Метите нас у уларе,
Шиљите нам комесаре,
Дерите нам каиш с леђа,
Нашу кожу то не вређа.
Све се сме!
Само дај субвенције!

1868

Био неки делија,
 Чех га је признаво,
 Он је 'нако из потаје
 Народ свој издаво.
 Он је био припознат,
 Ал' га ј' ђаво вијо.
 Издајица рода свога
 Сад је већ долијо.
 Кад му маску скидоше,
 А он ти пребледи,
 И не смеде ником више
 У очи да гледи,
 Него рече: „Признајем,
 Да сам авет клетa,
 Зато сам ћу изгнати се
 Можда на крај света!“

Глени, Јото, Ђоко, Ацо,
 Ако имаш вида —
 Та те чешке издајице
 Бар имају стида!

1872

**ОНА НОВОСАДСКОЈ АГЕНЦИЈИ КАД
ЈЕ ДОШАО КОМЕСАР МАЈТЕЊИ**

Мир, децо, мир,
 Диж'те панир,
 Прав'те шпалир —
 Ер ист шон хир!
 Па добро — Петер,
 Нох ајн глас бир!
 Ох, ал' су чудни ти наши дани,
 Мили нам друзи горе одзвани,
 Место њих иду гости незвани,
 А ми смо криви зато што смо живи,
 Слободи нашој Босна се диви.
 Ал' ништа зато, живела свест!
 Шта велиш, незван госте?
 Јест, боме, јест!
 Пешта је Pest.
 Вац је Arest.
 Сомбор Halb' Rest,
 Српство Protest,
 Und — das ist — das Nest.

Мир, децо, мир,
 Диж'те панир,
 Прав'те шпалир —
 Ер ист шон хир!
 Па добро — Петер,
 Нох ајн глас бир!
 Ох, баш су смешни ти наши дани,
 „Хекторов“ госа фондове брани,

Мејримин ага школе нам храни,
А наши Немци на српској страни,
Флат, Бенде, Хергер: Кондорошани.
Па хвала Богу, живела свест!
Шта велиш, незван госте?

Јест, боме, јест!
Пешта је Pest,
Вац је Arest,
Сомбор Halb' Rest,
Српство Protest,
Und — das ist — das Nest.

Мир, децо, мир,
Диж'те панир,
Прав'те шпалир —
Ер ист шон хир!

Па добро — Петер,
Нох ајн глас бир!
Та ваља пити, то јоште смемо,
Па кад још смемо, хајд' да пијемо,
Јест, али пити морамо немо.
Здравице данас нису баш здраве,
Ал' то је ваљда тек преко Саве.
Зато ћу пробат: Живела свест!
Шта велиш, драги госте? —

Јест, боме, јест!
Пешта је Pest,
Вац је Arest,
Сомбор Halb' Rest,
Српство Protest,
Und — das ist — das Nest.

*

Јест, боме, јест!
Гнездо је Nest,
Vogel је тић,
Ostor је бич,
Правда је Recht,
Слуга је Knecht,

Много је viel,
А келт је, би л' ?
Сомбор је Zombor,
А Вац је Vác,
Кајање j' bánat,
Србини је — Rác.

1872

У С Т А Р А Б А Р И

*Monument von uns'rer Zeiten Schande,
Ew'ge Schmach deinem Mutterlande,
Устарабарстао begrüßet sei'st du mir!*

Шта се још може постојаним звати!
Падају звезде ко да их ко млати;
Падају круне царева и краља;
Падају „вожди“ ко да их ко ваља!
Министар један за другим све лети;
Гасе се свеће и понеких „свети“,
Падне и онај који пали, жари;
Љосну ти кашто чак и комесари, —
Ал' од тих свију сталније су ствари:
УСТАРАБАРИ.

УСТАРАБАРИ! — Ох да дивне банде!
Ewige Schand' deinem Mutterlande,
Друкчије главе од промене пате,
А ви се не дате!
Друкчији створи своје паду хите,
А ви се држите!
Друкчији чвори временом се дреше,
А ви ни бригеше!
УСТАРАБАРИ! — Ох да дивне банде!
Monument von uns'rer Zeiten Schande!

УСТАРАБАРИ! — Госино им тане!
Ала имају ножице ваљане!
Све пада лепо, што је њима сродно,

Несташии је ветар многи коров одно,
Та пао је и њин митраљезни баба,
Испали клинци његових тараба,
Иструле даске саме од свог срама,
Пала је већем и тараба сама,
Пала је да се никад дићи неће, —
А они јоште УЗ ТАРАБУ чече.

УСТАРАБАРИ, уз тарабу славни,
С чиме би могло да вас човек сравни!
Ја нисам молер, то ми и јест жао,
Јер бих вас радо сада смоловао,
Како стојите уморни од рада —
Ко пијана ћурка, ил' ко стара млада,
Ко скрхана лутка, кад је дете баци,
Па је чупкају гуске по сокаци, —
Кад људи прођу, каткад вас погледе,
А ви сте озбиљни, пак се не смејете.
Не, није тако,
Боље је овако:
Ко она деца с оног маскенбала,
Што беху жртва неких турских шала,
Турчин их лепо у маске обуко,
То јест ропско рухо на њих је навуко,
Па ко робље своје на бал их је ув'о,
И ту их лепо неко време чуво ...
— Да, ал' пре свега вечеру им дао,
Почастио их што је боље знао,
Било је крофни, печења и вина,
Ал' у салату усо им — рицина.
— Тако ј' Турчин робље водио по балу,
Пак онда хтеде да заврши шалу,
Везао их ланцем (којим с' робље дичи),
А он ће, бајаги, за часак изићи.
А кад је Турчин испод баре севно,
У јадном робљу ричинус се крено;
Турчин се, баћа, за навек шкизиро,
Ричинус осто па је маневриро,
А стара деца, ти устарабари —

Лице им бледи, лице им се жари,
Рицинус гони, а срамота не да,
Та није шала, толки народ гледа!
Хтели би натраг, јесте, ал' не могу,
Час дигну једну, а час другу ногу,
Час мало зину, а час зуби шкрину,
И псују шалу томе маскенбалу,
И когод прође, у његака блеје:
„СИ, ХАБЕНС КАЈНЕН ТИРКЕН ВО ГЕЗЕЕН?“

Ал' Турчин от'шо, свршио је своје,
УСТАРАБАРИ на видику стоје,
А народ гледи (не знам зашт' да жмури!),
Па се смеје њиној часној позитури!

... 1873

„От'шо барси баром!“
Пуче тужна вест, —
А на месту старом
Оста стари »NEST«,
Па бар да је реко:
„Морам хитати!“
Та свет би се стеко,
Да га испрати;
Па би му гедиги
Отпевали псалм:
„Верст нихт рунтерштиги,
Верст нихт обигфалн“.

Ал' без збогом и без опроштаја
Он се од нас, сиротан, утаја,
И верноме не остави другу
Ништа друго до на срцу тугу.
Туга јадна мори турске груди —
Ал' не може мртве да пробуди.
Сад се миче Турадија (не помакла се!),
Па удара ситне зиле и таламбасе,
Напиње се да довуче срећу за уши,
Виче: „Ево — иде — иде Јекелфалуши!“

Хазурала, Турадијо, и ми нешто знамо,
Знамо шта је барон реко кад је дошо амо.
Реко је: „Не крич'!
Ја сам владин бич!
Ја ћу лити над вама уставнога дара,
Догод траје на мене комадић швигара.

Мене неће кренути никакви оплези,
ПОСЛЕ МЕНЕ ДОЛАЗЕ САМО МИТРАЉЕЗИ.
Још једаред чујте ме, Раци и Кинези:
ПОСЛЕ МЕНЕ ДОЛАЗЕ САМО МИТРАЉЕЗИ!"

Па сад, молим, рец'те ми, стари пустиловци,
Реците ми, ви слатки Јекелфалушовци,
Реците ми шта је то? Који је то бес?
Је л' господин Јекелфалуш посто митраљез?
Ил' је наше памћење клизнуло у снаги,
Ил' је ваше радовање само кобајаги,
Ил' је барон још онда умео да — лаги!"

1873

СЛУГА САМ ПОНИЗАН

Нит нам треба вођа,
Нит „Народна странка“,
Не треба нам усталаца,
Не треба првака.
Полит има право
Ако с леђа сними,
Брановачки још правије
Ако се не прими.
(А ко силом хоће
Да си вођу бира,
Та ено му у Пешти
Доста партвезира).
Тако нам је *szegény* Јаша
Ових дана писо.
Признати се мора,
Изрјадна је мисо!
Слуга сам понизан,
Господине Тисо!

Каква збора, договора,
У седници јавној!
Нашто конференција
У земљи уставној!
Каква слога, споразум
И партијске мере!
Нека свако Туре
На свој рачун дере!
Нашто нам лозинка
И парола својска?!
Није л' лепше бити
Разбијена војска!
Тако нам је *szegény* Јаша
Ових дана писо.
Признати се мора,
Изрјадна је мисо!
Слуга сам понизан,
Господине Тисо!

1879

»СРБИН« И ЊЕГОВА ПРОЗА

Кад би Тиси, не дај Боже!
Ал' догодит све се може,
Нарастао чир на носу,
— Ох фатално! —
„Србин“ Јаша рекао би:
„ТО ЈЕ ЛИБЕРАЛНО!“

Кад би Тиса, (сликат смемо),
Лег'о мало па задремо,
Па којешта бунцат почео,
Ко човек кад спава,
„Србин“ Јаша рекао би:
„ТО ЈЕ МУДРА ГЛАВА!“

Кад би Тиса, Боже свети,
Скин'о капут на дијети,
Па кроз клупе Мишу, Нику
Почео да вија, —
„Србин“ Јаша рекао би:
„ТО ЈЕ ЕНЕРГИЈА!“

Кад би Тиса, ради шале,
Реко да су мрави хале,
Да је небо зелен', жуте
И црвене боје,
„Србин“ Јаша тапшао би:
„БОГАМИ, ТАКО ЈЕ!“

Кад би Тиса главу доле,
А ножице диго горе,

Па из џепа закон узо,
И патрашке речи чито,
„Србин“ Јаша рекао би:
„ТО ЈЕ ДИВНО, ПЛЕМЕНИТО!“

Кад би Тиса, по малеру,
Испустио табакеру,
Па купећи бурмут с пода
Кад би оштро кино,
„Србин“ Јаша рекао би:
„АЛА ЈЕ ТО ФИНО!“

* *
*

Али кад би неглеђуша
Ударила каква суша
И на куче и на маче,
И у касе диспоњаче,
Па у њима понестало
И бело и жуто, —
Шта би онда брудер Јаша?
— Онда би ућуто.

1880

З Д Р А В О М В Е Т Р У

ТУРСКИ НАРОД кашље, пљуцка,
Узалуд му Тиса баје,
И Германац свешта масло —
Сам се чуди што још траје.

И НЕДЕЉНИ болник жути,
Већ се трза, бунца, јечи,
Копрцање зло је стање,
Сва га Хина не излечи.

А ГЛАСНИК је већем пао
Са дрвета буђавога, —
Болест сува њега здува, —
Нема сока, попио га.

Е па дувај кад си почо,
Здрави ветре, срећно дуво,
Па отреси лишће труло,
Лишће гњило, кужно, суво.

МАЈ волемо — ал' и њега
Жртвовање свако рад —
Ако ће га да замени
Тако красан — ЛИСТОПАД.

1880

ГДЕ ЈЕ „СРПСКА ПОЛИТИКА“?

Где је „Српска политика“?
Је л' у Бачкој ил' Банату?
Је л' на школи ил' занату?
Је ли у сну ил' на јави,
Ил' у Срема старој слави?
Је л' у плачу ил' у певки,
Или лежи у колевки?
Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Је л' на небу ил' на земљи?
Је л' у зраку ил' облаку?
Је л' на репу турског хата?
Ил' у калу локалблата?
Зна ли већем дубит људски?
Ил' је носи пуж на љуски?
Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Је л' у води ил' у вину?
У Пазову ил' Кулпину?
Је л' у служби ил' у миру?
Ил' у каквом намастиру?
Ил' је пошла гражит лова?
Ил' је спала на два слова?
Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Је л' у селу ил' у граду?
Је л' на сунцу ил' у хладу?
Ил' је гдегод преко мора?
Па има ли кредитора?
Треба л' од ког какву жиру?
Или седи на ?

Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Или пузи или седи?
Ил' се смеје ил' се једи?
Је л' у двору богатоме?
Ил' у гнезду враниноме?
Има л' цуцлу или звечку?
Ил' је гдегод у запећку?
Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Је л' кувана ил' је пресна?
Је ли скромна ил' је бесна?
Је ли жедна ил' је гладна?
Је ли врућа ил' је хладна?
Је л' у сосу ил' у пацу?
Ил' је гдегод у ферзацу?
Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Или игра или свира?
Ил' се мало рештаурира?
Је л' код риба ил' код птица?
Ил' у леру код лисица?
Има л' плана, има л' пута?
Ил' је дошла до Чивута?
Није тамо, није, није —
Већ у глави Андрашије.

Где је „Српска политика“?
Ил' издише ил' се рађа?
Ил' јој каква баба врача?
Или дрема ил' се спрема?
Ил' је има — ил' је нема?
Ил' већ лети тамо, симо —
А ми слепци не видимо?
 Није тамо, нигде није,
 Само у глави Андрашије

1873:

О В А К О М У П Е В А

**ЊЕГОВ ПРИДВОРНИ ПОЈЕТА КАД СЕ
ДОБРО НАКРЕШЕ ПА ПОСТАНЕ ИСКРЕН**

Да тешким ногам' на тонућег брода
Изјашаш крљу, — присташе господа,
Видећ да на њих твој облет срља
Баш као крља.

Ногам' и рукам', ушима и носом,
И русом главом, сваком на њој косом,
Ти си се упо из петиних жила
Доћ до крмила.

Сад си на крми, где ћеш славу стећи
Бродећи, бродећи, крмећи, крмећи,
Како си дошо до тога дичан,
Ја већ свуда причам.

Сад гладну, жедну позивај браћу,
Зови их на пир, зови на даћу,
Ал' да ти дођу у помоћ сви врази,
Нас не зајазн

Зар мислиш да је некако начело
Нас, блудне синке, за тобом повело?
Ако с' икад мого веровати у то,
Вараш се љуто!

Ми појимо Богу за готове новце,
Трговина ј' 'ВАКА за 'ВАКЕ трговце!
Обећања твоја ако су тек шала,
— Биће шкандала.

Сад на тебе иде, сад на тебе срља,
На једну крљу стотина крља,
Јер ми нисмо душу грамжљивој хали
Залуд продали!

Ми знамо шта смо скривили роду
Бушећи јаме на народном броду,
Па кад ће душа вечно да нам пати,
Бар нек нам се плати.

Пишућ ти оде сами се смејемо,
Ал' ми и друкче зборити умемо,
А тиква она коју сеје пако,
Та пуца лако.

У тој смо тикви радили слошке;
Пузили по њој четвороношке.
Тиква је зрела, — даба је кљуца,
— Тиква већ пуца.

1882.

ИМА ИХ КОЈИ ЗНАЈУ

Све чујемо чудне гласе:
„У држави нема реда.
Министру је непознато
Што комесар заповеда“.

Од чега се један срећи
И ордену можда нада,
Други за та иста дела
Горко страда.

Ако пођеш оним путем
Куда други иде с правом,
Можеш платит или цепом,
Ил' слободом, или главом.

Ко би хтео слушат закон,
Ни за Бога не зна живота:
Где се закон завршава,
Где почиње коректива.

Час је кривда мало дужа,
Час је правда мало краћа, —
ТА НЕ ЗНА СЕ НИ КО ПИЈЕ,
НИ КО ПИЈЕ НИ КО ПЛАЋА.

Против тога протестују
Аца Зуб и слатка браћа —
„Зна се“ — веле — „МИ ПИЈЕМО,
ВЛАДА ПЛАЋА!“

1882

СЛАВА У ДАНГУБОВЦИ

Седели су поред цркве
Пуна четир дана,
Попа, тотор, касир, уца,
Општина избрана,
И још други из села,
Срећна браћа весела.
Појели су четир вола,
Мека хлеба пуна кола,
Уз то јоште и два бравца,
Пуно буре краставаца.
А вино се точило,
Ракија се вукла,
А звона су звонила,
Па су и промукла.
Разбили су тридест ица,
Истурили сто здравица,
Превалили седам ћупа,
Саломили девет клупа.
Теснили се, ширили се,
Свадили се, мирили се; —
Сетили се и школе
Како тужна пати,
Обећали и њојзи
Да ће нешто дати.
Сима Кљуца от'шо бос,
Буша стеко крвав нос;
Аца Штука, човек стар,
Изгубио бућелар, —
То је чуо Панта Шоца,
Па опсово Кеши оца.

Топови су пуцали,
Многи гости штуцали, —
Жене су им сметале,
Куће се окретале,
А деца су седала,
Па су у њих гледала.
Свакоме јунаку
Бучала је глава,
То је било весело,
То је слава права!

1874

Јест, ко Бога славит жели
Не вређа га земским даром,
Чисто срце Богу годи,
Ма не било пред олтаром.
Јадни држе да Бог нема
Свега доста изобиља,
Већ да од нас ишчекује
Комад воска и фитиља.
Који злато, сребро ствара, —
Зар он пази на наш телеј!
Који има сунце, звезде, —
Зар он гледа полијелеј!
Сиротиња хлеба нема,
Глад је ЖИВУ у гроб тера,
А ти МРТВИМ куваш жита,
Правиш крсте од шећера.
Бог не иште да му клечиш;
Рани, ради, па да живиш!
Недогледно небо плаво —
Та изиђи да се дивиш!
А ти, јадан, скерлет кројиш,
Нижеш шљоке — руб од срме,
Па то зовеш „небом“ својим,
Да т' калуђер не поцрне.
Сјајна црква — ал' одавно
Ниси чуо слова жива.
(„Да шта ради прота, пона?“ —
Учитеље протерива.)
Тамнице ти пуне робља, —
Куд погледаш, јада триста,

Ал' тороња имаш и два,
На њима се злато блиста.
Тороњ ти је до облака;
Ал' пред Богом опет шта је,
Пред киме су трунке мале
Чимбораси, Хималаје.
У звону ти бруји слава,
Рипида те очарава;
У свили ти пастир спава,
А школа ти — прокисава.

„Дати Богу што је, Божје!“
Ко све има тај не прима;
Де, удели несрећнима, —
Дај помози богаљима!
Просвета је благословна,
А глупост је анатема.
Ко све има, тај не прима;
Подај оном ко ништ' нема.
Ово дете нема ништа;
Нема Бога, јер га не зна,
Очи су му јоште слепе,
А пред њиме лети бездна.
Отвори му очи слепе,
Растави га с мраком клетим,
Приведи га Богу ближе,
Задахни га духом светим.
Ево деце хиљадама,
А слепа су и нејака,
Нејака су — ишту моћи,
А слепа су — ишту зрака.
Створи од њих дику свету,
Нека буду црква жива,
Коју вихор не открива,
Коју време не подрива.
Створи од њих бедем роду,
Јер се српско небо мути.
Лете тице злослутнице,
А спрема се оркан љути.

У немару народ тоне,
Протри очи, дај им мара!
Наопако звона звоне, —
Спасавај се од пожара!
У окови народ стење,
Браћа цвиле, — дај им брата!
Док не почну твоји птићи
У туђа се бројат јага.
Јера време неће чекат
Док се нама гњилим дрема,
Изненада закукаће
Кукавица: „Српства нема!“

1871

Скупише се слова стара и нова,
 Жеље се роје, да с' у књигу споје,
 У књигу живу, свести и права,
 И Бог је хтео, прилику дава —
 Ал' враг не спава!
 Скочи у страсти неразум слепа,
 Друштво поцепа;
 Не даде моћи до књиге доћи,
 Хартију згњечи, перо раскречи,
 Мисли замрси, вољу потресе —
 И ево слова неукњижена
 Ка морска пена
 Разилазе се.

Где год је разлаз шкодан и једит
 Зна се ко ј' први и ко *praecedit*.
 Идите, дакле, немани кобне,
 Идите, букве ви препотопне,
 Идите, дакле, во своја вси:
 „Тите“, „Ижице“ и „Кси“ и „Пси“!
 Ид'те па опет купите бир,
 Ид'те у сутон, у намастир.
 Ал' поћ'те и ви, грађанска слова,
 Штo вам је име „Добро“ и „Тврдо“.
 Поћите „Слова“, поћите „Људи“,
 Ево већ иде и „Наш“ и „Он“,
 Ид'те у народ, дижите глас,
 Иде и „Глагољ“, идем и „Аз“.
 Идите, дакле, во своја вси,
 „Тите“, „Ижице“ и „Кси“ и „Пси“.

У старо блато, ви блатоваљи,
С штаком у руци духом богаљи!
Ид'те у свили и на батари!
С бројаницама грехова стари!
Лез'те за бедем трошног вам града,
Пак из бусија трула нерада
Шаљите клетве на све ваљане,
Који вас, труте, богато хране.
Ровите рове, кланчите кланце,
Развите замке за сокол-птиће,
Кујте за народ духовне ланце,
Плет'те за народ духовне биче.
Бацајте клевет на душе чисте, —
За друго и нисте!
На зло сте брзи, буд'те још бржи,
Сеците грану која вас држи,
Удар ће одбиг грана ваљана,
А брадва ваша већ зарђана
Скочиће руци која ју маше,
Расуће трошност трулине ваше,
Идите, даклем, во своја вси,
„Тите“, „Ижице“ и Кси“ и „Пси“!

Ал' ид'те и ви, нужнија слова,
Вас које народ познаје, чати,
Идите и ви во своја вси,
Народ вас чека да вас прихвати.
Разиђите се сад на све стране,
Међ браћу своју, Србе очајне,
Бришите сузе јур проливане,
Видајте ране незавијене,
Гасите огањ праведна гнева, —
Не љуља с' вера наших оцева,
Сад се тек крепи, сад се тек снажи,
Јер ће и народ бити на стражи,
Откад је позно старе чуваре,
Што само за се и за се маре.
Ид'те, тишајте крв узаврелу,

Пођимо к делу мудру и смелу,
И погледајмо у очи лажи —
Данашње доба истину тражи.
Позов'те оне који се кају,
Који и народ и свест признају,
Народ им виче: хајдете с нами,
Нећете л' с нами — ми ћемо сами.

1869.

ЗА СРЕЋНА ПУТА

Анђелићу, враже мали,
Ко те створи, од чега ли,
Да л' од злата ил' од сребра,
Ил' Вуковог левог ребра?

Л. К.

Ветар, зима, пути клети —
Куд ћеш па пут, оче „свети“?
Куд по ветру, снегу, БЛАТУ! —
Каква ј' нуџда, каква сила —
Сад је сваком кућа мила,
Свака ј' тица у свом јату.
Шта те гони пртит пута
Где ни ВУЧЈА нема трага?
Снег ко покров презирања
Завејо је вучје стопе
Некадашњег МАШИРАЊА.
Та каква је нужда љута
Да се сада лаћаш пута?
Зар те није страх од ветра,
Оштра ветра који брије?
Та још може бити чуда
И ЋОРАВЕ АНЂЕЛИЈЕ!

Ветар, зима, пути клети —
Куд ћеш па пут, оче „свети“?
— Ил' је можда пужда прека —
Народ стигле ране љуте,
Те је упро очи у те
Па од твоје руке чека
Тешком болу брза лека?
Онда иди, онда лети,
Иди, лети, оче „свети“ —
Шта су снези? шта су смети,
Шта ј' беснило врага клети?

Ти им мораш одолети.
 Иди, оче, — иди, мати,
 Благослов те српства прати,
 Он ће теби снаге дати,
 Иди брзо, па се врати —
 Ми ћемо те спасом звати.

* * *

Али, „оче“, „свештениче“,
 „Достојниче“, „праведниче“,
 „Један Божји угодниче“,
 Заклетниче, — самртниче,
 Народ нешто друкче виче ...
 Ако ј' тако ко што веле
 (Куку, леле!)
 Пре нег' поћеш на пут криви
 И на савет нечастиви,
 Пре нег' поћеш међ Мађаре,
 Скини свете адићаре:
 Камплавку с РУСЕ главе,
 И одело светог Саве,
 Распетије скини с груди ...
 Међ Мађар'ма има људи
 Који само туђе газе,
 Ал' свој образ брижно пазе,
 Радо јашу туђе кљусе,
 Ал' издајства — гнушају се.
 Па кад виде шта си, ко си,
 Шта те води, шта те носи
 — Српска клетва, српски јади —,
 Може когод
 Да се згади.
 Па би била љага чину
 И срамота за хаљину,
 Стид би било руву светом,
 Спаситељу разапетом,
 Да се каква боља душа
 На издајство твоје згнуша,
 Да са места свога скочи,
 Па ти пљуне међу очи.

ЗА СРЕЋНА ПУТА

Анђелићу, враже мали,
Ко те створи, од чега ли,
Да л' од злата ил' од сребра,
Ил' Вуковог левог ребра?

Л. К.

Ветар, зима, пути клетн —
Куд ћеш на пут, оче „свети“?
Куд по ветру, снегу, БЛАТУ! —
Каква ј' нужда, каква сила —
Сад је сваком кућа мила,
Свака ј' тица у свом јату.
Шта те гони пртит пута
Где ни ВУЧЈА нема трага?
Снег ко покров презирања
Завејо је вучје стопе
Некадашњег МАШИРАЊА.
Та каква је нужда љута
Да се сада лаћаш пута?
Зар те није страх од ветра,
Оштра ветра који брије?
Та још може бити чуда
И ЋОРАВЕ АНЂЕЛИЈЕ!

Ветар, зима, пути клетн —
Куд ћеш на пут, оче „свети“?
— Ил' је можда нужда прека —
Народ стигле ране љуте,
Те је упро очи у те
Па од твоје руке чека
Тешком болу брза лека?
Онда иди, онда лети,
Иди, лети, оче „свети“ —
Шта су спези? шта су смети,
Шта ј' беснило врага клетн'?

Ти им мораш одолети.
 Иди, оче, — иди, мати,
 Благослов те српства прати,
 Он ће теби снаге дати,
 Иди брзо, па се врати —
 Ми ћемо те спасом звати.

* * *

Али, „оче“, „свештениче“,
 „Достојниче“, „праведниче“,
 „Један Божји угодниче“,
 Заклетниче, — самртниче,
 Народ нешто друкче виче ...
 Ако ј' тако ко што веле
 (Куку, леле!)

Пре нег' поћеш на пут криви
 И на савет нечастиви,
 Пре нег' поћеш међ Мађаре,
 Скини свете адићаре:
 Камилавку с РУСЕ главе,
 И одело светог Саве,
 Распетије скини с груди ...
 Међ Мађар'ма има људи
 Који само туђе газе,
 Ал' свој образ брижно пазе,
 Радо јашу туђе кљусе,
 Ал' издајства — гнушају се.
 Па кад виде шта си, ко си,
 Шта те води, шта те носи
 — Српска клетва, српски јади —,
 Може когод
 Да се згади.
 Па би била љага чину
 И срамота за хаљину,
 Стид би било руву светом,
 Спаситељу разапетом,
 Да се каква боља душа
 На издајство твоје згнуша,
 Да са места свога скочи,
 Па ти пљуне међу очи.

ВРБОВНА ПЕСМА

(ЗА ВРБОВАЊЕ СВЕШТЕНИКА У БОЈ
ПРОТИВ НАРОДА)

*Који не зна кад треба
Српство јад напсти,
Није Герман, свј је изрод,
Тог ће Мађар клети.*

Хазур-ала, чето мала!
Бојне трубе трубе,
Зову, зову, ПА ЗОВУ
Пазовске голубе.
Народ треба зајести
Богу се молећи —
Купите се „Олујине“
„Штуке“ и „Гргечи“,
Нек се створи млада
Германска армада;
Поп Никола ПИОНЕР,
А поп Васа КАНОНЕР —
Ао лепа друштва!

Хазур-ала, чето мала,
Не губите наде!
Још имаде банака
У мађарске владе.
Народ даје у Пешту
Своје милионе,
То се враћа ко благослов
На наше каноне,
Да се дигне млада

Германска армада;
Поп Никола ПИОНЕР,
А поп Васа КАНОНЕР —
Ао лепа друштва!

Хазур-ала, чето мала,
Народ није шала,
То је љута аждаја
Са милион глава.
Који није пријатељ
Тога љутог звера,
Нек се купи у округ
Око калуђера,
Да се створи млада
Германска армада;
Поп Никола ПИОНЕР,
А поп Васа КАНОНЕР —
Ао лепа друштва!

Хазур-ала, чето мала,
Држимо се лепо,
КРВ НА ОЧИ НАИЛАЗИ,
Ударајмо слепо.
На оружје, делије,
Ко би сада дремо,
Бог ће нама помоћи
Да народ сатремо.
Ево ниче млада
Германска армада;
Поп Никола ПИОНЕР,
А поп Васа КАНОНЕР —
О да дивна друштва!

1872

МИЛО ЗА ДРАГО

Кад неће нико на мету,
Да буде кумом детету,
И, ваљда с' бојећи Туркоса,
Све вели „нема пркоса“ —
Гуја те, ЖИЖО, ујела
Кад не би ни ти умела
Викнут и викнут опета:
Јест, била ј' СВЕТА ОСВЕТА!
Ил' подај звери заправо
Кад кида тело т' рапаво,
Ил' ЦРНЦУ власти поднеси
Да прво оца обеси,
Ил' куми кугу, нуди гром,
Да се по дому шире твој;
Па зато, ЖИЖО, не била,
Кад би још данас стрепила,
Немој кад ниси дојако,
Већ реци: МИЛО ЗА ДРАГО!
Зар смеју ловци несити
Народ у живац десити;
И барјак јада развити, —
А народ не сме казнити?!
Ил' ако правдом захити??
Да мора казну тајити??
— Тама те, ЖИЖО, згутала
Кад би још и ти ћутала,
Кад не би рекла опета:
Јест, била ј' СВЕТА ОСВЕТА!

Трошна је мудрост шимера! —
Будућност ниште примера,

А с примером се не слаже
Ако се кривцу не каже:
Мор'о си проћи овако,
То ти је МИЛО ЗА ДРАГО!
На страну мудрост дубока!
Свима вам читам из ока,
— Што читам, рећ ћу опета:
Јест, то је била ОСВЕТА,
Сад, смркло с' или свануло,
Правди је бар одлануло.

А ти, ДОБРИ старче, Прокопије седи,
ЖИЖА је малена да те тим увреди, —
Много већа жижа данаске се буди
На олтару правде — у народних груди!
Па у тебе гледа овај пламен нови, —
Прокопије седи, ти га благослови,
Нек на њега дуне мудро-смели дух ти,
Пламен ће да сине и да се разбукти,
Да векови виде добра твоја дела,
И Срб како штује поборника смела.

1874

ДРУГО И ДРУКЧЕ ПУТЕШЕСТВИЈЕ

*Један доле, други горе,
Један гнусан, други драг,
Једног шиље ведро небо,
Другог гони црни враг.*

*Куд ћеш опет, црни чоче?
Жеља твојих у нестиг?
Куд год крочиш, ту остаје
Од копите паклен жиг.*

*И за тобом уздах носи
Из срдашца наших глас:
ОТКАКО СИ, БЛАГОВО СИ, —
СВЕ ЗА СЕБЕ —НИШТ' ЗА НАС!*

*Зар ти мрзиш своје коло?
Зар ти волиш бити сам?
Зар ти прија наша клетва?
— Љубљен бити — зар ти срам?!*

*Зар ти ниси наше крви?
Зар ти немаш мајчин гроб?
Зар ти зато КРУНУ дасмо,
Да Мађару будеш роб?*

*Шта је теби до нас стало,
Шта до среће рода свог!
Та теби је увек мало,
Јербо ти је демон бог.*

Иди, иди, својим путем, —
Ал' пролазећ кроз наш круг,
Како ће ти наши јади
Да одуже стари дуг?

Дочекајте како знате,
Срби, браћо, његов „вход“ —
САМО ДЕЦУ КЛОН'ТЕ С ПУТА.
— У деци нам живи род.

Куд год дође, куд год прође,
УКЛАЊАЈТЕ ПОРОД СВОЈ,
Отрују л' се наша деца,
Тешко нама, — Боже мој!

„БЕЖ'ТЕ, ДЕЦО“, сакрите се,
„Куда које бегат зна,
„Молите се вишњем Богу,
„Да вас спасе ода зла!

„Од безумља, пустиловља,
„Саможивља (пуст му траг!),
„Од издајства, светотајства, —
„Све то сеје клети враг.

„Мол'те Бога, да вас слога
„Обасине — то је спас!
„Склоп'те руке, склоп'те очи, —
„Бог ће чути дечји глас!“

УКЛАЊАЈТЕ ДЕЦУ С ПУТА,
Ко да сикће кужан плам, —
Да с' у њине чисте душе
Не удуби српства срам!

1879

КО ДРУГОМ ЈАМУ КОПА

Ко је Прокопију ископао јаму,
И седога старца гурнуо у таму?
Ко ј' рушио бедем законских препона,
Ко је утро пута (и преко канопа),
Ко се вијо, мото, бушећи ко шило,
Те се деси што још нигда није било?
Чија л' оно рука, бесом завитлана,
Са свог права врже старца ИЗАБРАНА?

Одговора нећу на питање моје;
Свако живи прстом показаће ко је.
И сенке из гроба казаћеду: ТИ СИ!
— Па реци да ниси!

У слепилу своме грдник даље лута,
И све даље, даље од правога пута!
И што ј' мрачна душа само снити смела,
У бунилу ј' своме и извршит хтела.
Заврже се магла од његова даха,
И он по њој јаха без Божијег страха, —
Удар за ударом, — ране боле љуто,
— А народ је стојо, замишљено ћуто;
Јер ко да је гласе чуо одозгора:
Пустите га, та он и сам пасти мора!

Хоће л' народ јоште ћутат крај свог гроба?
Ил' ће дићи гласа, — и у које доба,
Моћним својим гласом правду да заштити,
То сам народ знаде, — не знам ни ја ни ти.

Ал' мени се чини, ти си на амбизу:
Судбини́на рука над тобом је близу.
Којим путем стиже Немезида љута,
Није нико други, сам си утро пута.
Она иста јама, она провалија,
Што си другом копо, сад на тебе зија.
И 'нако не стојиш на темељу права, —
Под ногама твојим пепелна је лава.
Неколико речи, — ал' из општег грла,
И црна се авет срушила, затрла...

1883

Давно знамо да сте лоши,
„ЕШПЕРЕШИ“, „ПЛЕБАНОШИ“,
И да тонеш у мочару,
Ти „ЛЕЛКЕСУ“, „АЛДОЗАРУ“!
Давно знамо где сте момци,
Где се студен ваша жари:
По пирови' и сватови',
На даћама и свечари'.
Давно знамо да сте беда,
Увек жедна, никад сита,
Да сте плесан здрава хлеба,
Да сте кукољ здрава жита.
Давно знамо ону тмину
Ваших груди, ваших глава;
Давно знамо помрчину
Што вас свугде окружава.

То ј' проклетство наше љуто
— И зато је свако ћуто.

То је срамак и наш био
— Зато вас је свако крио.

Ал' да ћете тако пасти,
Не веровах у мом веку:
Да секира од вас буде
Којом српско стабло секу.
Да ће руке ваше МУКЛО
Бушит темељ нашем граду,
За који је прах већ готов,

Па у ваздух да га даду.
И да ћете с' тако сагнут,
И без срца и без душе,
Да с' на ваша леђа ПОПНУ
Који живу цркву руше,
То је грозно, то је ново
— Пако ј' само то верово.

Гнушајућ се сврћем лице
Од те кухне бољетице.
— Но стрела се често враћа
Кад не стигне свога циља,
— Вас је народ сада позно
Па нека вас благосиља!

Сврћем главу од вас, лоши
„ЕШПЕРЕШИ“, „ПЛЕБАНОШИ“!
А мој поглед иде, тражи,
Жељан видет лепших слика;
Моја душа иде, пита:
ИМА Л' ЈОШТЕ СВЕШТЕНИКА?

ИМА Л' ЈОШТЕ СВЕШТЕНИКА?
На путањи свести праве?
ИМА Л' ЈОШТЕ СВЕШТЕНИКА
С искром духа светог Саве?
Што су срасли с' својим родом,
Који знају дужност своју
Кад се бура титра с бродом?
ИМА Л' ЈОШТЕ ДОСТОЈНИКА
На амвону свога рода,
ИМА Л' ЈОШТЕ ОХОТНИКА
Са ТРЕБНИКОМ разних гада,
ИМА Л' ЖРЕЦА И СТОЛПНИКА
Са појасом несавлада?
ИМА Л' ЈОШТЕ СЛУЖБЕНИКА
С петрахиљем српског нада?
ИМА Л' ЈОШТЕ ОДЕЖДНИКА
Што не клече сваком јачем,

ИМА Л' ЈОШТЕ ПОБОРНИКА
С архангелским пламен-мачем?
ТА ИМА ЛИ ЈОШ ПАСТИРА
Међ тим стадом мученика?
Има л' јоште —
СВЕШТЕНИКА? ...

Ако има, онда где су
Кад се пак'о на нас спрема,
Где су оци, где пастири —
— Ил' можда их више нема!
Јест, можда их нема више
Кад их треба понајвише,
Те је стадо вуку дато,
Поклоњено ил' — продато;
Јесте, можда никог нема
Ко би рани мелем кано!
Можда ј' већем све чемером
Окужено, отровано — — —

Цео народ чека, пита
Болом тешка паћеника:
ИМА Л' ЈОШТЕ РОДОЗВАНИХ,
БОГОДАНИХ СВЕШТЕНИКА?

ДА Л' ИХ ИМА? — Ох, та сумња
Већ је доста да нас пати.
ДА Л' ИХ ИМА ИЛИ НЕМА?
Е, сад ће се и то знати.

1881

ПЕТРУ ПРЕРАДОВИЋУ

О ПРЕНОШЕЊУ МОШТИ МУ ИЗ БЕЧА У ЗАГРЕБ

Гробу твоме лете
Венци с десна, с лева;
Ево, прими један
Из српских крајева.
Кад је једна дика,
Нек је једна туга,
Туга за славујем
Општега нам луга.
А тај венац нека
Један усклик прати:
Да те љубе Срби
Као и Хрвати.
Туђе земље груди
Мртва те не жеже;
Твоје кости, ево,
Међ својима леже;
Домаћи се бршљан
Око крста вије, —
То ј' пепелу доста,
— Ал' души ти није.
Њојзи нема мира
Догод с рајских врата
Не угледа слогу
Срба и Хрвата...

1879

УЖАС И НЕВОЉА У ЗАГРЕБУ

Подземни бѣси, којим нисмо вични, —
Зар бурним морем поста земља ова?
И један тренут више јада створи
Нег што би могле стотине громава.

Има л' се куда? — Ако имаш крила!
Жено, што бледиш? „Где је дете моје?“
У цркву хрли! — Срушила се већем.
Болници беже са постеље своје...

То нису муке, кима си се надо,
То није душман, с ким се можеш борит!
„Хоћемо л', децо, дочекати зору?“ —
„Хоће л' нас, мајко, страх ил' глад уморит?“

Под мутним небом невољници ћуте;
Нико не виче: Помагај нам, свете!
Ал' срца ваљда не траже јауке:
Дарежне руке нек се саме сете.

Беси се стреме од горе, од доле;
Знамо ли сутра шта нас може снаћи!
Дужни смо сваком у помоћ притећи,
А трипут више најближој-нам браћи.

1880

КО ТЕ ДА ОДГОВАРА

„Обзор“ јавља: да се справља
Из Шварцвалда, Виртемберга
Једна нова черга.

— То су Немци лучоносни,
Што се дижу нашој Босни,
Не да СРПСКО име лате,
А још мање да с' ХРВАТЕ, —
Већ у пакост слоге наше,
Коју махом сагледаше,
У ту пакост, у ту згodu
СВОЈУ лозу да забоду,
Наша суза да је кваси,
НАША студен да је греје,
Кад порасте да попева:
„ПРОПАСТ ТВОЈА ОД ТЕБЕ ЈЕ!“

„Обзор“ јавља ове бруке,
А „Стармали“ пере руке.

Јер кад буде већем касно,
Питаће се јасно, гласно:

КО ЈЕ ТАШТЕ СНОВЕ СНИВО,
КАД ТРЕБАСТЕ РАДИТ ЖИВО?

КАД У СЛОЗИ БЕШЕ СПАСА,
КО ЈЕ МРЖЊИ ДОНО КВАСА?

КАД ЈЕ ПУКО РАСЦЕП ВРАЖИ,
КО ЈЕ БИО ТАД НА СТРАЖИ?

КАД ДЕСНИЦА КЛОНУ ТЕЛУ,
КО ЈЕ БИО ТАД НА ЧЕЛУ?

ПУТЕМ ЧИЈЕ СЕБИЧНОСТИ
ПРОВУКОШЕ С' НЕЗВАН-ГОСТИ?

На питања тако тешка
Одговорит не би знали
Сви „Обзори“, сви Хрвати,
Ни „велики“ — некимол' мали.

1880

ШТА СЕ ЧУЈЕ

Шта се оно чује из Загреб града?
Не чује се добро где год правда страда...
Знамо ми то добро како се раками:
„ХРВАТИ СУ СЛАБИ КАД ОСТАНУ САМИ!“
И глас један српски превари се, кличе:
„Та хрватска борба Срба се не тиче“.
(Глас је овај само тренут бола крено —
Ал' то не би било српски ни поштено.)

На Хрвата с' дижу лажи и клевети,
А то само зато да му с' лакше прети;
На Хрвата дижу вериге и мрежу,
Ил' да га улове или да га вежу..
Јуче била претња, а хајка већ данас,
А при овој хајци рачунају на нас,
На увреде оне, боле српског рода —
Али стан'те мало: крв још није вода.

Копрену ми дајте да покријем њоме
Све што није братско у народу томе,
А истина стара да с' покаже јача:
У невољи знаћеш који су ти браћа.
Хрват се не бори да што отме коме:
Чува свети огањ на огњишту своме.
И док тако чини, у најтежи дани
И Бог је и правда на његовој страни.
А куда ће Србин? — Зар он да се даде,
Путу на ком нема закона ни правде?

Шта се нама пати, то ми Срби знамо,
Ал' у патњи нашој поноса имамо,

А тај понос не да да примимо дара
Који браћу нашу хоће да обара.
Хрвати су данас на стпору чисти,
А невољом њином ко би да с' користи,
Тај би драг и мио хајкачима био —
Али би поштење српско погазио.

Тргујући жидски рана се не вида:
На поштењу само будућност се зида.
Данаске нам браћа на прелому пате,
Тешко им је рећи: Помози нам, брате!
Ал' ми разумемо и ко збори немо —
Будућности нашој ми то дугујемо.

Зато, Срби, чујте: чврсто стојте сада
На бранику где је и закон и правда;
Ојачајте снагу патника Хрвата,
Нека зна да има у невољи брата;
Нек се једном види каква ј' слога благо,
А они ће после... како им год драго.

1883

СРПСКОМ САМОСТАЛНОМ КЛУБУ НА ХРВАТСКОМ САБОРУ

Узмемо л' вас бројно,
Број је врло леп.
На то с' тужит може
Само ко је слеп.

Али ако ико
Слепим санком спи, —
Скупо се сан плаћа,
То не смете ви.

Већ одавно бацају се замке;
Витлају се вуци и бауци;
Грабеж чкиљи — у право нам пиљи;
Што се хоће баш се и не таји;
Земљу нашу и браће нам стару
Ко јабуку на дрвету тресу,
Да им падне у несито крило.
Од правде би да начине слугу,
Да им служи странпуту, вијугу,
А на штету и пропаст и ругу.

Овај ветар све то јаче дува, —
А како се Сабор од тог чува?

С једне стране привила се грана,
За њу веле: то ј' „НАРОДНА СТРАНА“,
А то ј' лишће што на ветру дркће,
Све се већма межура и бледи,
Вара себе куда се год крене,
Ласка, шапће кад га мотком туку,

Клима, клима кад га куком вуку.
Нема снаге да с' одупре струји, —
Прва жртва постаће олуји.

С друге стране исувише с' праши,
Јуриш буран кренуше „ПРАВАШИ“,
На срцу им своје земље право, —
Ал' им око љуто и крваво;
Љути занос оружје им спрема,
— Добра воља — ал' начина нема.
Бојати се од вреве им младе,
Да ода зла горс не ураде.
Ови Срба још попреко гледе,
У заносу име му не штеде
(Кајаће се са блудила тога,
Кајаће се, јест тако ми Бога!)
Па сад Србу куда поћи ваља?
Куд ће поћи тридесет Србаља?
Ил' се везат за погнуту грану, —
Ил' помоћи неразборну страну!
У српској су данас руци кључи,
Куда пође, ту ће да одлучи.

Зар вас удес не меће у среду,
Где се сада две крајности треду!
Патриоте покаж'те се праве,
Смела срца а разумне главе.
Буд'те прави и стожер и мера
С развијеним стегом карактера.
Што ј' клонуло, том живот улијте,
О правду се мушки одуприте.
Што је пошло да у занос лута,
Покаж'те му здрава, права пута,
Изгладите крајности запете,
Па јуначки држите се мете.
Буд'те дика збору и Сабору
И настојте снагом и примером
Да с' очисти саборница сала
Од подлости, — ал' и од шкандала:

То можете, стојећи у среди;
Од правице не попуст'те педи,
Већ браните земљу од пропасти,
Од Тисине разуздане страсти.

Домовину од увреде двојте;
У невреме злопамтит немојте;
У туђинцу не тражите својте;
Српски стојте,
Карактере бројте, —
Па за име српско се не бојте!

1884

ПОГЛЕД НА НАШЕ У ЗАГРЕБУ

У српској су руци, даклем, били кључи;
Њима беше тешко овај терет вући:
Самостални клуб су прво закључали,
Па кључеве Куну у канџе предали.

✱

✱ ✱

За Пешту се пеку већ кестени врући;
Још су здраво врући, ко ће их извући?
Тридесет Србаља нек кестене ваде,
А они су добри, па тако и раде.

✱

✱ ✱

Самосталност ваша већ о клину виси,
И са тога виса клањуца се Тиси;
А он ће комотно да се прута маши,
Што о клину виси, то ће да испраши.

✱

✱ ✱

Но кад кога питаш измеђ четир ока,
Он ти вели да је ту МУДРОСТ ДУБОКА.
Нешто јест, ДУБОКО, — та то видим и ја,
Но да л' је баш МУДРОСТ, — ил' је ПРОВАЛИЈА?

✱

✱ ✱

Једити се данас баш ништа не вреди;
Најбоље ј' кад човек тамо и не гледи.
Идем кући, јер су јесења времена.
— Кестенџија, дај ми за грошић кестена!

1884

С Л О В А Н Д Р О Т А Р

Ко то селом иде?
Ко то шором зове:
„Лонце крпит, лонце,
Шерпење, котлове?”

Откуд идеш, момче?
Да ли из свог јата?
„Ја долазим управ'
С високих Карпата”.

Па како је тамо,
Славске горе листе?
Јесте л' већем срећни,
— Ил' још ни сад нисте?

А Јане нас гледа
Подижући плећа,
Као да нас пита:
„А шта је то срећа?”

Шта вам раде школе,
Гимназије драге?
Па Матица ваша, —
Има л' здраве снаге?

Уздахнуо Јане
Па се горко смије:
„Свега ј' тога било,
— Сад га више није”.

Сећате л' се радо
Светлијега доба?
— Купите л' се често
Код Штурова гроба?

„Сећамо се кашто
У дубини душе,
— Док нам и тај спомен
Силом не угуше”.

А оре л' се барем
Веселе вам песме?
— „Хеј! Та Слован данас
Слован бити не сме”.

Знаш ли барем једну
Песму — реци ми је!
„Знао би једну само,
Ал' весела није:

ЊИТРО, МИЛА ЊИТРО,
ТИ СЛОВАНСКА МАТИ,
ЧО ПОЗРЕМ НА ТЕБЕ
МУСИМ ЗАПЛАКАТИ!”

НАД ТАТРАНСКИМ БРЕГОВИМА

Над татранским бреговима
Небо ј' тако мутно,
Па и горе ко погледи,
Тако му злослутно:
А како је испод неба? —
Ту је мука права:

Подмладак се старом стаблу
Силом ишчупава.
Зар је деце понестало
Из тих села мирни?
Није деце понестало, —
У шуме завирни,
Деца с' крију по шумама,
Жалосна им мајка;
Па и ту се, па и ту се
На њих диже хајка,
Што улове то однесу
У Арад жандари, —
Е тако се од Словака
Стварају Мађари.

Деца бледа у невољи
Грцају и пиште,
Они иду као да их
Воде на стратиште.
Они љубе свој завичај,
Своје јато драго.
Ту би ради живовати —
Ал' све им заного.

Цео свет би поклонили,
Ко за тиме хлепи,
Само њима да с' не отме
Њихов кутак лепи.
Глад, голота, сиротиња
Снагу им не слама,
Ту где чују миле речи
Словачких песама.
Ал' баш ову љубав иде
Сила да сатари, —
И тако се од Словака
Стварају Мађари.

„Шта је дрво без огранка?!
Шта је врт без цвета?!“
Тако пита остарина
Под теретом лета.
„Наше цвеће и ограње
То су наша деца, —
Осећамо да нам неко
Све жиле потсеца“ — — —

На татранским бреговима
Небо ј' тако мутно,
Па и горе ко погледн,
Тако му злослутно.
А кукњава јадних мајки
Тако срце цепа;
Ветар дува па је поси
На све стране света.
Чује цела Еуропа, —
Ал' ко за то мари —
Јер тако се од Словака
Стварају Мађари.

1888

П Е Т Т А Л И Р А

Та није давно, — овог лета беше
Кад оно Пољску муке обузеше;
Падеше силни, ал' у славу роду,
Падеше радо, — јер је за слободу;
Дадеше пример шта врлина може...
Европа плака — али не поможе,
Невоља, она, која иде редом,
Сад беше пала свом силом, нештедом,
Сад беше пала сред пољске „ојчизне“,
(Оданде после Бог зна куд се тисне).
Голи и гладни врли сиротани,
Без крова јадни, ко птица на грани,
На голом каму рањеници пиште,
Ох, камо браће да им бол ублаже! ...
Европа жали — али не помаже.
Тек гдегде, гдегде која добра душа
Сети се Бога, па им удел пружа:
А ко је близу — штогод има даје —
Тешко ј' свом своје слушат уздисаје.

Па тако беше једна млада мома,
И она оста без оца, без дома,
Сузећ са сузним, гладујућ са гладним,
Тужећ са тужним, јадујућ са јадним.
Па једном рано — аој, Боже мили! —
Дође где гладна сиротиња цвили,
Дође ко анђо несрећнога мира,
Подели гладним, болним пет талира.
Откуда благо сиротици отој?
Откуда сребро девојци сиротој?
Откуда њојзи, кад гладује сама? —
— Каз'ћу вам, каз'ћу — мојим Српкињама.

Сирота мома — (благо браћам њеним,
Благо им и сад 'вако потрвеним,
Та благо свугде где је таких жена!)
Имала ј' плаву косу до колена —
Свилено злато, или златну свилу,
Као што Пољак своју пева вилу.
Сетила с' мома своје косе плаве,
Одреза косу, одреза до главе,
Одреза урес овај анђо мира,
А Чивут даде за њу пет талира.
Мени се једнако врзе по памети,
Која ће дама ту косу понети;
На ком ће балу дичити се њоме,
Са златном косом ове пољске моме!

Ал' то није прича, истина је сама,
Можете наћи свуд по новинама,
А ја је сложих у стихове вама,
Не би л' је нашла која српска дама,
Па нека чита, нек се делектира
Пре подне, кад је фризер узфризира.

1864

С Р Б А Д И Ј И

ПРЕД ИЗБОРОМ ПОСЛАНИКА НА СРПСКИ НАРОДНИ САБОР

Душмани се љуто роје,
Тешко оном који дрема!
Србадијо, очи моје,
Зар не видиш шта се спрема?
Зар не видиш како су се
Жиле твоје отвориле,
А отровни црви хоће
У крв твоју да умиле!
Зар не чујеш где те зову,
Да сам себи копаш гроба!
А над тобом анђо виче:
Сад се прени, још је доба!
Још у теби срце куца,
Још у теби снага бије,
Јоште многи у сну преза
Кад се сети Србадије,
Још на твоји' груди' стоји
Амајлија против врага,
Још у твојој слози лежи
Твоја срећа, твоја снага.

Ал' зашто се злотвор смеши?
Зар не чујеш е ти с' руга,
Да ти ниси кадар скупит
Седамдесет и пет друга,
Седамдесет и пет брата,
Од једнога соја крута,
Што ће рећи: „Натраг, кривдо!“

Седамдесет и пет пута.
У које је једна воља,
Једна душа задахнута,
Што ће кликнут: „Не дам ти се!“
Седамдесет и пет пута, —
Седамдесет и пет тића,
С једним духом и жељама,
Од једнога жарког огња
Седамдесет и пет плама;
Па да буду једна гласа,
Да соколи буду сами,
Да ни један, — баш ни један
Образа ти не посрами;
Да удариш темељ срећи,
За којом ти душа жуди,
Да и душман мора рећи:
Бе аферим, то су људи!
Да ти образ буде дичан,
Ко што ј' икад можда био, —
Ај, а то се лако може,
Ти то можеш, Србадијо!
Све то може сложна воља —
Де, покажи то Маћару,
Па да таки с душе спереш
Старе грехе, клетву стару.

1872

Не лије се крвца наша
 — Сад је страшан мир —
 Сада црви нашом крви
 Пирују баш пир.

Не севају оштри мачи,
 Не бије се бој,
 Да јунака јунак види
 Па да викне: Стој!

Не гони нас бојна труба
 На витешки чин, —
 Та витезу казали би
 Ко је српски син!

Не чују се баљемези,
 Онај поштен глас, —
 Па да вид'те наше жене!
 А камо ли нас!

Да је ово бритка ђорда,
 Што нам крати век,
 Ђорди би се нашо Ђорђе,
 Нашо би се лек.

Није ово мушка ора,
 Није мушки бој,
 Кад се каже: Обори ме,
 Па је мејдан твој!

Кад Србина мач позове,
Тад је Србин лав,
Кад се брани, кад мегдани,
Свет га позна сав.

Ал' ту није јуриш бојни,
Ни јуначки скок, —
Сад полако душман пије
Живота нам сок.

А нас поји срамом нашим,
— Зна шта трује груд —
Па се смије, јер му није
Залуд био труд.

Зато Србин главу спушта
У дремежу свом,
Зато Србин тако ћути —
Није вичан том.

Не лије се крвца наша,
— Сад је страшан мир —
Сада црви нашој крви
Пирују баш пир.

Србин таје, Србин бледи,
— Грозна иде коб!
Већ га смеју зват да себи
Сам ископа гроб.

И ја гледам живим оком
Срамни удес твој!
— Тако ли ћеш, зар, преминути,
Сив-соколе мој!

1875

СЛАВА ШАЈКАШИМА

Раздерасте помрчину,
Па вам сунце сијат поче...
Слава вама, дични синци,
Што свладасте све тешкоће.

Ону љагу, црну љагу,
Свест је ваша сад опрала.
Ој Шајкашу, стари знанче,
Сад си опет чиста „Лала“.

Кол'ко црни бежу санци,
Тол'ко лепша данас јава,
А што дубља та МУТЊАЧА,
Тол'ко виша ваша слава.

Одолесте сребру, злату,
Претњи, мрежи, води, вину, —
Превазисте МУТНУ воду,
Да дођете на чистину.

Ој молери, дижите се,
Па цртајте слике ове,
Како Шајкаш воду гази
Кад га српски понос зове.

До грла му мутна вода,
Мого ј' пропаст у поноре,
Ал' без страха, снагом нада,
Шајкаш иде на изборе.

Измолујте слику ову, —
Излож'те је целом свету,
Колко жртава' Шајкаш трпи,
Да достигне свету мету.

Има места и крајева
Где изборе подлост каља, —
Из те слике многи могу
Научит се од Србаља.

И теби ће, мој Шајкашу,
Овај спомен наук бити,
Да Мутњаче такве нема
Која с' не да прегазити.

1881

ПРОЂЕ И ОВАЈ ВИДОВДАН

*Откуд чекаш да те сунце зрије,
Одатле те мид ледени бије.*

*Освануо Видов данак,
Барјак диже српска слога,
Србадија, српска браћа,
Стоје један уз другога.*

*Изборно је поље чудно,
Чудан ветар туда дува, —
Ко не може да победи,
Бар ће образ да сачува.*

*Баш у образ ветар дува,
Ал' му слога маха не да, —
Образ, Србе, образ, брате,
Више вреди од победа.*

*То и деца наша знају
Да свој понос чуват ваља, —
Ни слабији не падају
Док се образ не окаља.*

*Добро дошли, Салашани,
Ви сте Срби увек били,
Невоље вас многе киње
— Ви се нисте отуђили.*

*На избору сви сте скупа,
Сви поштена, ведра лица,
Салашани, Салашани,
А КАМО ВАМ ПЕРЈАНИЦА?*

Сви стојите ведро чела,
Сви стојите бистра ока,
А КАМО ВАМ ПЕРЈАНИЦА
— ПЕРЈАНИЦА: КАМБЕР ЂОКА?

Одврже се ваша дика,
Ено туђом стазом ходи, —
Ено туђим гласом збори, —
Ено туђе коло води!

Кида везе, цепа узе,
Чупа спомен млађих дана, —
Ој под старост шта дочека,
Перјаницо Салашана!

— — — — —
— — — — —

Из Титела стигли гласи
О победи српског сина,
Исти гласи из Сомбора,
Исти гласи из Уздина.

Да издајства беше доста,
То нам није више тајна,
Свуд је борба била мучна,
Ал' победа ипак сјајна.

Радују се Срби браћа
Што дигосмо опет крила,
Што ј' врлина ипак јача
Од подлости и грдила.

Радујте се, браћо мила —
Оставите мени боле:
Пребрајати црне птице,
Што се врзу кроз соколе.

Не, не могу ни то бројат,
Једно само данас чујем,
Сузно гледам СТАРОГ ЂОКУ —
Ал' очима не верујем.

Бог убио та времена
Која такав ветар сију,
Да расцепе, да омразе,
Да ослабе Србадију!

Бог убио та времена
У ким људи душе губе,
Целу прошлост своју згазе,
Своје презру, туђе љубе.

Бог убио те ветрове,
Те враџбине, та насиља,
Које српство клетвом зове,
(А Анђелић благосиља).

1881

ПОСЛЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ СРПСКИХ ПРВАКА

КОЈА СЕ ДРЖАЛА У БУДИМПЕШТИ

Ко год што „Застава“ не зна да нам каже
Све како се збило при претресу менења,
Него мора да нам извештаје даје
Само од чувења, —
Тако ни „Стармали“ не зна ништа више
Већ што му је неко
Из публике реко.
Тако чусмо (што нам прибележит вреди)
Да су сви прваци, без разлике боје,
Били здраво бледи.

Но бледило ово речитије збори,
Него што би могли многи разговори.
Бледило се 'вако само онда роди
Кад ко и сам сумња да ли добро ходи.
Према тој бледоћи, ох Србине друже,
Испада ми бојно из руке оружје.
Ал' од стида мога кад би нешто спleo,
То би данас био голем румен вео,
Њим би радо застро од очију света,
Не закључке нове српског нобил'тета,
Већ би њиме застро неправду голему
Коју досад Србин трпљаше у свему,
Са пештанских виса,
Од премногих Тиса.
Застро би њиме титрање са правом
Које сваки мравак богодано има:

Да свој себи буде, — а то с' право само
Одриче Србима.

Застро би њиме грдње и пакости
Што се штампом сеју, под закриљем моћи,
Па продиру хуком чак у наше кости,
— Сваки дан сведочи.

Застро би њиме, велом мога срама,
Љуте стреле, што их има хиљадама,
Неке с' већ у груд'ма правице нам свете,
А друге су спремне да у њу улете.

То кад би се велом неким обавило,
Кад би с' обавило ко да није било, —
Те кад би се дало болном душом снити
Да што ј' досад било, неће више бити,
Е, тад би се смело невештим корац'ма
Упутити руљом за нашим првац'ма;
Онда б' и ја имо над и веру многу —
— Овако — не могу.

Скочише прваци, и то на далеко, —
Али народ јоште није ништа реко;
А рећи ће скоро, прилике ће наћи —
Ил' ће ћутат само, и то нешто значи.

Неће народ никад празан ветар вијат...
Но и програм сваки може се развијат,
Није срамно прећи с доброга на боље,
Ал' ваља разлога и срца и воље.

Нека народ збори, није му првиче,
Нек народ пресуди, та њега се тиче,
Нека из искуства променице црпи —
САМО НЕК НЕ ЧИНИ ШТО ОБРАЗ НЕ ТРПИ.

Ј А И П Р О Л Е Ћ Е

Горица се већем листом заодева;
Пева, пева, пева и славуј и шева, —
А теби се зева.
Згурно се, седиш, бодеш своје очи
— Као да ћеш тиме некоме помоћи —
Метно наочаре, као стари гога,
Читаш блебетања ЛОЈДА чивутскога
— Не стидиш се тога!

Горица се већем листом заодева;
Пева, пева, пева и славуј и шева —
А шта тебе згрева?
Песница ти једна „Заставу“ шчепала,
А песница друга на „Браник“ је пала.
Једна рука стрепи, друга рука стрепи,
Залудна ти жеља да те што окрепи —
— Ох ала сте лепи!

Горица се већем листом заодева;
Пева, пева, пева и славуј и шева
— А ти пуна гнева.
Гнев на десну страну, гнев на леву страну,
Овде видиш ману, онде видиш ману.
Ти не можеш коло да одобриш Врзи,
— А кога не хвалиш, тај те СРПСКИ мрзи.
— Ви сте на то брзи.

Горица се већем листом заодева;
Пева, пева, пева и славуј и шева
— Теби се не пева.

Ти, лудаче, слогу здраво јако љубиш,
 И са тога греха пријатеље губиш.
 Зар се не знаш смејат, да те очај мине?
 Иди у зелине, — природне милине,
 Самохрани сине!

И ја ове гласе радо послушао;
 Што сам поче писат, то сам подерао,
 — И није ми жао.
 Идем у свежину, у замах слободе,
 Идем у самоћу — (та сам сам и овде),
 По гори се шећем, у невином кругу —
 Од веселих птица у зеленом лугу
 Кријем своју тугу — — —

1887

Ово је изјављено
 због тога што је
 оттада познато да се
 и даље велики део

ЗА ПИСАЋИМ СТОЛОМ

(МОМЕНТНА САМОФОТОГРАФИЈА)

Пишем, бришем, пишем, бришем,
Па подерем здрљан лист,
Ал' на месту његовоме
Стоји други, бео, чист.

Опет пишем, опет бришем,
Тарем чело, чешем врат;
Мерим речи, перо с' кречи,
Опет исти резултат.

Из хартије уредничке
Увек с' чује: пиши, дај!
Пишем, бришем, пишем, бришем,
А резултат опет тај.

Ласно ј' њима искрајисат
Ким се „ХУЉО“ рећи сме.
Провидиш им црне груди,
Пљунеш, па си реко све.

Ал' тешко је кад се нађеш
NOLENS, VOLENS, — зван, незван,
Међ ЗАСТАВОМ и БРАНИКОМ,
Јер што треће тражим ман.

Ни уздахнут не смем, да се
Не распири ново зло.
Гутам речи: Мишо, Јашо,
Мора л' бити тако то?!

Зар се не мож' да обузда
Српског срца страсни кив;
Зар ће Србин увек тако,
Увек, довек, док је жив...

Ја у томе. — Неко куцну;
Ко ће да ме мучи још?
А, та то је мој свагданко,
Облигатни писмонош.

Три су писма мање тужна,
Ал' четврто на меру:
„Данас Мита, песник српски,
Одведен је Шварцеру“.

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

Прости, Мишо, прости, Јашо, —
Ни на кога нисам љут.
Али, Мито, драги Мито,
Разумем ти овај пут.

1886

КАКО СЕ ИДЕ У СЕНТОМАШ НА ЗБОР

У Сентомаш иде с' мирно
— Чело збиљско, крепак ход —
Не ка оно у сватове,
Ал' ни као на спровод.

У Сентомаш иде с' тако
Ко на важан, свети рад
Понесу се мисли здраве,
Од ких може бити склад.

У Сентомаш иде с' жељно
Да с' истребе многа зла;
На основу СТАРА ПРАВЦА
НОВИ ПРАВАЦ да се да.

Тамо с' иде стазом правом,
Јера то је к правди пут, —
И окићен заборавом
Нико неће бити љут.

Не носе се тамо страсти —
Наше клетве стари дуг.
Где се личност сагне, скрије,
Ту је духу широк круг.

Што нас цепа, то је СИТНО,
То је НИСКО, — то је СРАМ,
ОГРОМНО је што нас спаја
— С том се вером иде там'!

У Сентомаш с' иде СВЕСНО
На жртвеник! Ко ће пре!
Свак жртвоват мора нешто, —
Кол'ко може, кол'ко сме.

Ко осећа трунку греха —
Не скривај га, већ признај,
Те ће трунке да угуши
Здрави братски загрљај.

Ту се не сме много питат
Ко је стар а ко је млад,
Веровати сваком треба
Да је српској срећи рад.

С она четир дивна слова,
Што их пружа грбе наш,
С тим у срцу, с тим у души
Иде се у Сентомаш...

И онда ће светао бити
Васкрсења трећи дан,
И Сентомаш показаће
Да је опет СРБОБРАН.

1887

О Д О Б Р О М В И Н У

„ВИНО Ј' ДОБРО“ — рече Тиса
„АЛ' ТО ВИНО НИЈЕ ДОБРО“;
То јест оно од ког му је
Једну чашу Шајкаш одбро.

Вино ј' добро, свак признаје
Ко не воли чаша празни',
Вино ј' добро — нема сумње —,
Густови су само разни.

И Шајкаш му врло радо
Чиста вина хтеде лити,
Ал' тог вина, вкуш ил' невкуш,
Не хотјаше Тиса пити.

Но те речи, које Тиса
За одговор збиљски бира,
Ова тема заслужује
Да се мало и варира.

Тако би се могло рећи:
„Правда ј' добра јоште како;
Правда ј' добра, ал' ту правду
Омрзнути мора свако“.

Тако би се могло рећи:
„Срећа ј' лепа, срећа ј' мила,
Али срећа ТА и ТАКА
У жуч нам се претворила.“

Тако би се могло рећи:
„Слобода је свима драга,
Ал' слобода, ал' ОВАКА
Нека иде до сто врага!“

Тако би се могло рећи:
„Једнакост је мелем души;
Ал' једнакост ТА и ТАКА
Само гњечи, само гуши“.

И даље би с' ова тема
Варирати могла fino,
Кад би Тиса чути хтео,
Од чуда би таки зино.

Кад би Тиса други био:
Друкче б' било то у свему,
Али — кад смо већ при вину,
Останимо сад при њему.

Нек шогори не презиру
Истинитост нашег вина.
Сад је криза. А истина
Још је једна медицина.

1887

ЗАКОНСКИ ПРЕДЛОГ О СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Тиса створи једну чашу
Па је диже здраво живо;
А чаша је та од стакла,
А стакло је провидљиво.

У тој чаши није течност
Што опасност већу пречи;
У тој чаши није мслем,
Који опште ране лечи.

У тој чаши није нектар
Што га даје правда брџтска —
У тој има само вина
Ускиснута, мађаратска.

Вином нуди, чашом прети,
Шиљастим се брком смијс,
А ко неће САМ да гута,
За врат ће му да излије.

Ми нећемо својеволђно
Испит чашу што нам даје,
Јер је стакло провидљиво
И ми знамо у њој шта је.

Та већ ни он сам не таји
Шта нам пружа њег'ва рука
— Ко би пио својеволђно
Својој свести бенђелука!

Ми нећемо својевољно
Пити што нам живот крати,
За врат нам га можеш засут!
— И то ће се силом звати.

Али памти, — иде време,
А с временом свашта бива, —
Може ДРУГОМ у тал пасти
Твоја чаша провидљива.

Па ће ДРУГИ исто тако
Своје вино у њу лити,
Своје вино — много јаче — ,
И ДРУГОМ ће наздравити.

Опасна је твоја чаша,
— Патриоти срце зебе —
Опасна је сада за нас,
Сутра можда већ за тебе.

1883

ЗАСАД ПАНЧЕВУ

(А ДРУГИ ПУТ ДРУГИМ МЕСТИМА)

И мајка своје чедо укори
(Матерња љубав карби не смета)
Кад чује ил' кад види жалосна
Несрећне путе свога детета.

Ја нисам мајка нашем Панчеву.
Зато ћу попут СВЕТА ОТМЕНА
Рукавицама дирнут ово питање
— За кратко време каква промена.

Светло је било негда Панчево,
Угледно светло, светло угледно;
Ретко си игде наћи могао
Снаге и воље тако уједно.

А данас стижу гласи јадовни,
Ох, сустижу се гласи немили, —
Ја сам их гуто с мојим сузама,
Гуто их, гуто — сад се прелили.

Једну по једну школу дадосте,
Једну по једну, — сад и последњу.
Па где ће села наша налазит
Пример и потстак своме борењу?

Чангови ће вас можда хвалити,
Нашим ће новцем школе зидати;
Туђину с' нађе и отац и мајка, —
Ал' ко ће НАШЕ ране видати?

Сандуловић и Барајевац, хеј...
Чујете л' горки уздах с гроба им!
Ви не чујете, — јер се неко смеје;
Ко се ту смејат може? — Тордаји.

А где ће вера наша НАЈПРВО
Дочекат љагу срамно плачевну:
Туђим се речма Богу молити, —
И то да буде зар у Панчеву!

Полако с' ваша крила ломила,
А бегало вам испод ногу тло;
А за то време никло ј' нешто друго,
Никло је само семе кикиндско.

И женам' вашим већ је било срам,
Прегнуше вршит неку задаћу, —
Уместо руку да им пружисте,
С потсмехом ви им дасте — варјачу..

Па да л' да нижем низ тај и даље,
Да скупим све што још преостаје?
Да ли да рекнем, да л' да поменем —
Ал' нећу више, нећу, — доста је.

Ви ћете с' можда сада пренути
И једнодушно, сложно сипати,
Ал' не на себе, већ на мене јед:
Како сам смео то написати.

Но ја сам само дужност чинио
А болно ћу је чинит опета,
И мајка своје чедо укори,
Матерња љубав карби не смета.

1884

МОЖДА СЕ ВЕЋ БИЈУ

Можда се већ бију
Два народа млада, —
А душман се смеје,
Јер се њару нада.

Можда бурно лети
Дажда од куршума, —
Тамо где је требе
Много споразума.

Можда већем мајке
Грозне сузе лију,
А јунац'ма мртвим
Вране очи пију.

Можда с обе стране
Уздах к небу хити,
А рањеник шапће:
„ЈЕ Л' МОРАЛО БИТИ!"

Је л' морало бити?
То Гарашан знаде,
И зато ће скоро
Да нам рачун даде.

1885

Кад су стигли први гласи
 Што јављаше: ево рата!
 Јесте л' чули оно »Ėljen!«
 Од маџарских делегата?

Чули сте га, та дабогме,
 С новинарског трубилишта,
 И мишљасте: е па шта је!
 Једно »Ėljen!« није ништа.

Кад је оно виша мисо
 Била гесло борби наши',
 Тад су ови иљенаши
 Мач носили Муктар-паши.

Године се низом нижу,
 Стара пакост бива јача,
 Место ђуди длаку мења —
 Сад је »Ėljen!« место мача.

Ко је онда српској срећи
 Тек здравицу смео рећи,
 Тог је места вацка хала
 Ердегадски прогутала.

А сад ево усхићења
 — Ко би старог лиса познао!
 Јесте л' чули оно »Ėljen!«
 То је »Ėljen!« оминозно.

»Ћлјен!« рату — ради рата;
»Ћлјен!« јаду — ради јада;
»Ћлјен!« крви — рад пролића;
»Ћлјен!« пушкам' — рад убића.

Све је ово понеари
Што ја танким пером пишем,
Ипак дајте оно »Ћлјен!«
Да га српски аналишем.

Анализа груди стеже;
Анализа жиле кочи;
Анализа живац дира —
Ал' отвара сузне очи.

И сад видиш гдено чечи
Лешинар на стени, —
А то »Ћлјен!« просто значи:
ТУЦ'ТЕ СЕ, СЛОВЕНИ!

Стегне л' Србин Бугарина,
»Ћлјен!« ће се опет викнут,
Стегне л' Бугар Србина,
»Ћлјен!« ће се опет кликнут.

Деси ли се — можно ј' и то —
Да обоје борба скучи,
Е онда ће »Ћлјен!« тај
Да се устостручи.

1885

ТИХА РАЗМИШЉАЊА НА ВИДОВДАН 1889

Да времена нису пуста,
Да Европа није трула,
Хе, она би братски, својски
Данас с нама уздахнула.

Сетила би с' да крв наша
Није с' лила за нас само,
Помогла би на дан овај
Да га слошке величамо.

Ка што Србин штоват уме
Знамен - дане свачег рода,
На које нам прстом пружа
Човечанство и слобода.

Ал' су јоште уске груди,
Људском складу усне бледе,
Свете жари наше душе
И најближи мрко гледе.

Ми идемо Раваници
Да враћамо дар поштења,
Ал' идемо преко клада,
Преко трња и камења.

Ко нам на те мирне путе
Ваља трње и камење —
Далеко је од слободе,
Под слепилом својим стење.

Ми идемо Раваници
Целивати мошти свете,
Запињући о клевете,
Спотичућ се о подмете.

Нађемо ли ров на путу
— Ров велики, а ми мали —
Вратићемо с', ров ће остат,
Ми га нисмо ископали.

Сукоби л' нас ветар, који
Одушевље радо казни,
Ми у разлаз, а он нек се
Изјуначи и испразни.

Боље б' било чуват искре,
Штоват пламе, стицат жаре,
Помишљајућ и на друге,
И на опште нам олtare.

Па нек буде како било —
Раваници ми сад гремо;
Било гласно, било немо,
Ми се Срби разумемо.

И код куће, сваки за се
Пред иконом светог Саве,
Сваки Србин појиће се
Из путира свести здраве.

Тесногруди нек се бече,
Срам ће пасти само на њи',
Али значај овог дана
Зато неће бити мањи.

1889

ИМАМ ЈЕДНУ ВОЋКУ

Имам једну воћку, — граната, голема,
На њојзи јабука и има и нема.
Оно што га има, црвљиво ј' и гњило;
Оно што га нема, — прекрасно је било.

Воћко моја, воћко, граната, голема,
Ја ти у хлад легнем, ал' ми се не дрема;
Обузму ме мисли, да их једва смажем.
Мислим, — а што мислим никоме не кажем.

Крето сам се штакрат секиром у руци:
„У корен је удри, сруши је, утуци!“
Ја подигнем руку, рука клоне сама, —
Збори нешто, збори у њеним жилама.

„Разумем ти срџбе, срџбе незлопаке;
Ал' ја нисам крива ,године су таке.
У корену мојем здрави осок бије, —
Иако се крије, нестало га није.
Очај не помаже...“, топлим гласом дода:
„Измениће с' време, биће бољих года, —
На гранама мојим биће друкча рода“.

1892

Б А Н А Т А Н И М А, ЈАДНИЦИМА, ПАТНИЦИМА

Шта, зар сте збиља сломијени тако,
Зар дотле дође,
Да на свом дому осећате пако, —
Па у свет да се пође?
Видите неки мамац издалека,
Па за њим бисте, —
Зар сте већ свака покушали лека? —
Не, то нисте, нисте.

Не селите се, Срби браћо драга,
У незнане краје;
Међ својима је увек јача снага,
И окретнија је:
Плодне су биле њиве у Банату
Да се и гост сити,
Труди су ваши брали лепу плату, —
То ће опет бити.

Човека мука у безумље баца, —
Не дајте се томе.
Не остављајте гробове отаца
На негу несвоме!
Ту сте и добре проводили дане
Од малених ногу!
Не вод'те децу у несрпске стране,
Не грешите Богу!

Можда вас Бог на искушење мето,
Да л' га верујете.
Притрпите се бар још једно лето, —
Да се не кајете.
Мора се боља обрнути срећа
После зла голема.
Не селите се, нема онде цвећа,
Бар за вас га нема.

1898

ДИЖИТЕ, БРАЋО, ЗАДРУГЕ ТЕЖАЧКЕ

Поздрављам браћу на забави часној,
Коло вас ваше води мети красној,
Не могу доћи, — много штошта пречи,
Ал' могу послат — шаљем две три речи.

Ко не зна никад ни за какву муку,
За теснац, бригу — нека дигне руку! ...
Не диже нико! — То сам напред знао.
Сви знамо шта је: Помагај, и јао!

Невоља иде са оштрим нештедом,
Иде, па дође на свакога редом.
Најрађе сврне где је воља млака,
Највећма стисне нашега тежака.

Година изда, омахне га љуто,
К земљи погнуто чело забринуто,
Од зноја буду сузе, — сам нек каже,
Лест, горке сузе, — ал' то не помаже.

„Помози, брате!“ — један другом зборе.
„Не могу, брате! Мени је још горе!“ —
„Пропашћу с децом, ево глад нас вија!“
„Пропашћеш, видим, јер пропадам и ја!“

Па онда шта ће, један другог гледе,
Очи им мутне и усне им бледе;
И многа кућа затрла се тако, —
Ал' где је слоге, помоћи је лако.

Моле се Богу, ал' глас с неба хити:
ЈА ЋУ ПОМОЋИ, АЛ' ПРИОНИ И ТИ! —
И томе гласу, том савету с неба
Одазват се треба.

То нам је наук и дању и ноћи,
Да сами себи спремимо помоћи;
Јер туђа помоћ знамо да је скупа,
Иза ње добош пред кућом нам лупа.

Ви знате како Србин у бој хити,
Ал' овде може и без боја бити,
Не траже с' жртве кржаве, јуначке,
Дижите, браћо, задруге тежачке,
Тај бедем што ће од зла да вас чува,
Од љута ветра који на вас дува!

А шта ће писат на бедему томе?
„ЗАДРУЖНА ПОМОЋ БРАТУ ЧЕСТИ-
ТОМЕ“.

И то ће лечит наше болно стање
И дизати нам самопоуздање.

Дижите, браћо, овај бедем јаки!
По једну груду нек принесе сваки,
Нека се ветри о тај бедем ломе,
Одахнућете у заклону томе.
Спашћете децу од глади и плача,
А српска ће вам душа да ојача;
Понос ће ући у ваше поштење,
Неће вас крхат свако искушење,
Нећете стрепет од свачјег повика,
Српство ће стећи јачих поборника.

Прим' те ми поздрав с ово мало речи,
Прион'те послу Богу се молећи,
Поради среће вашег дома, села,
Без чега пада срећа српства цела,
Метните оклоп на прси јуначке:
„ДИЖИТЕ, БРАЋО, ЗАДРУГЕ ТЕЖАЧКЕ!“

1898

СТАРА ПЕСМА

То је било давно, прије
Памтивека;
А сада вам ето шапћем
Ради лека.

Ветар с горе духно песму
О слободи;
А ту песму чуше људи
И народи.

Чули су је и министри
Вел'ки, мали,
А цареви и краљеви
Уздрхтали.

Ту су песму и мачеви
Стари чули,
Чули су је па кроз рђу
Просинули.

Диже с' хајка да ухвати
Ветар с горе,
Да га вежу и окују
И затворе.

Оде ветар, — кад се најпре
Насмејао;
Ал' остаде песма што је
Посејао:

Та је песма више него
Уздисаји;
Ал' каткад се и затиша,
И притаји.

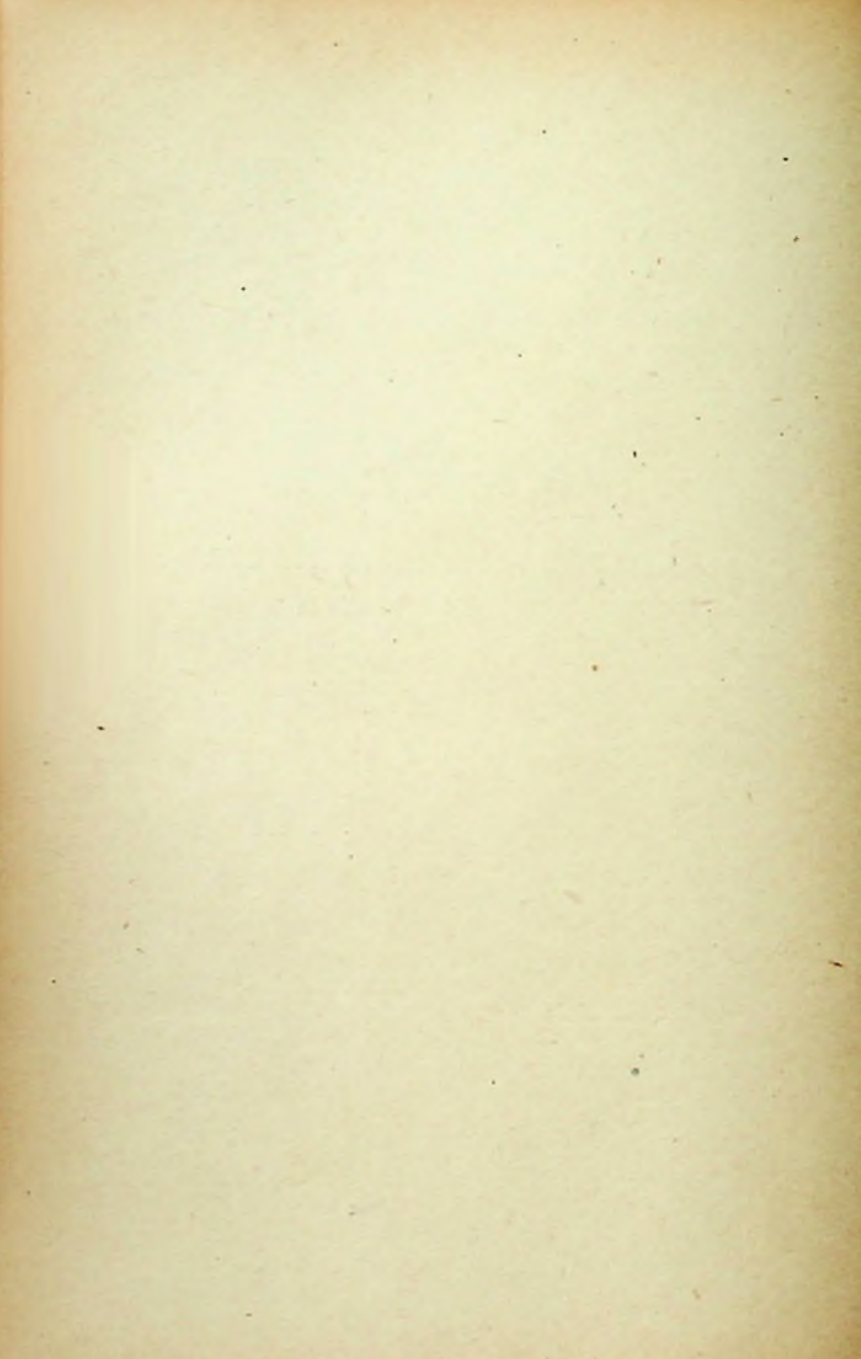
Не чује се понекада
Више лета,
Ал' угаснут никад неће
Док је света.

Стара песма што се пева
Ради лека, —
Зар ће само песма остат
До крај века!

1902

ТУМАЧЕЊА

МАЊЕ РАЗУМЉИВИХ МЕСТА
У ОВИМ ПЕСМАМА

Хорацијеви стихови

Et si fractus illabatur orbis
Impavidum ferient ruinae

које је Змај транскрибовао ћирилицом у својој песми наведеној на стр. XIII Увода, значе:

Па ма настао сман света,
Неустрашива ће ме затрпати рушевине.

СЕНТОМАШ (стр. 3). Та ружа беше од првога маја — 1 маја 1848 одржана је у Сремским Карловцима народна скупштина која је закључила стварање Војводине. Други данан Духова — тај дан посада Петроварадина напала је Карловце, Сино српски. Чета из туђега света — маџарека војска из Врбаса која је прва напала Сентомаш. Браћу Србијанце — Србима у Војводини прискочили су у помоћ 1848 многи Срби из Србије: сам Клићанин имао је под својом командом 12.000 бораца из Србије, међу којима је било 2000 коњаника; „700 удовица оставио је овај покрет Србији“, писао је доцније Јован Ристић. Врбас — где је био главни стан маџарски када су Маџари нападали на Сентомаш. Крња, жуја — имена двају топова којима су Срби бранили Сентомаш. Бехтолд — генерал који је, 14 јуна 1848, извршио први, неуспешан напад на Сентомаш; командант Сентомаша је био Петар Бига, у чију пуковника народне војске. Бакоњи — пуковник који је, 19 августа 1848, извршио други, такође неуспешан напад на Сентомаш. Потом је дошло до трећег напада, којим је командовао лично министар војни Кошутове владе, Месарош; он је Сентомаш напао 21 септембра 1848, али безуспешно. Тек 1 априла 1849, а после девет и по месеца опсађивања, пошло је за руком злогласном генералу Перцелу, опеваном у савременим српским песмама, да освоји и спали ово жариште српског отпора. Криваја — речница која опасује Сентомаш.

ДАВНО ОЧЕКИВАНОМ ГОСТУ (стр. 12) Виндобона — Веч Награда! Верност! — ту се мисли на верног Срба аустријском двору 1848-9, и на награду њима одређену. **Ферцерунг** (= Verzehrungssteuer) — трошарина. **Кеља** — кељ се код Срба сматрао као немачко јело које Србима не приличи. **Имену шареном** — алузија на пово, „шарено“ име укинуте Војводине: „Војводство Србија и тамински Банат“; у таквом војводству су, међутим, свој строги и крути поредак уводили Бахови „хусари“ (= чиновници). **Тас ист ајмол клар** (= Das ist einmal klar) — то је тако јасно, природно.

ПРЕ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА (стр. 14) Реминисценција — сећање на покретање Милетићеве „Заставе“. У Савином двору — у двору Саге Текелије у Пеншти, где је Змај 1866 био управитељ Текелијина завода за одличне а сиромашне српске студенте („Текелијанум“). **Миле** — Милетић.

НАМЕНА (стр. 16). По изласку Милетића из првог затвора, Срби су га демонстративно дочекивали, а у Новом Саду су му припремали и бакљаду. Матија Лепард, велики жупан Новог Сада, Сомбора и Суботинце, спречавао је те демонстрације. Тада је управо Змај покретао „Жижу“, те је и њу назвао једном од бакља коју „лепардија“ не може угасити.

ДА ЛИ ЋЕ (стр. 17) Баш над су Србија и Црна Гора претле да ослободе Србе од Турака, Милетић је 1876 — 1879 робовао.

ВИД'О САМ ГА (стр. 18) Чистим сребром обасјана — Милетић је за време тамновања у будимском затвору **Фортуни** јако оседео.

О НОВОЈ ГОДИНИ 1879 (стр. 19) **С** новим штемплом — сваки примерак календара морао је имати на себи таксену марку (Stempel).

НА БОГОЈАВЉЕЊЕ (стр. 21) Погледат небу и шта зажелиш — верује се наиме да ће се свака жеља испунити ономе ко на саму богојављенску ноћ погледа кроз прозор и изрекне своју жељу. **Возљубљенога тја сина** — љубазнога ти сина, — што су речи из јеванђеља приликом крштења Исусова у реци Јордану; ваљда су одакле унесене и у познати богојављенски тропар. **На челу сенка од лажних меница ... б — б — б — Ранно-**

вкћ — то је Бранковић, тј. Вук, дакле издајница; а мисли се при- том на Ђорђа Ранковића, главног сведока против Светозара Миле- тића у парници из године 1878, јер је Ранковић због фалсифико- вања меница био осуђен на две године робије, на му је суђење обустављено када је пристао да сведочи против Милетића: Ранко- вић се тако ослободио затвора, на добио и пензију од мађарске владе.

ПЕТНАЕСТОГ НОВЕМБРА 1879 (стр. 23) Долази нам као дар — осуђен на пет година робије, Милетић је робовао три и по године, а онда је помилован; зато је његов долазак дар Србима.

ЗВАНИЧНЕ ГУСЛЕ У БЕОГРАДУ. (стр. 37). **Будалина Змале** — Змајев псеудоним у листу „Змај“, направљен према лич- ности народних песама Будалина Тале. **Тончидерска луна** — по Вуку, луна није само пристаниште, него и долиница око обала речице. **Пленпарада** — луна парада. **Женска неглижа- да** — огољени врат и део груди код жена. **На бини** — на позорници. **Лицем Апологи** — тј. у лицу лени као Апо- лон. **Оделом Наполеони** — тј. обучени као да су јунацином све сами Наполеони. **Данашње нолајне** — то је обреновићевски ор- ден Таковски крст, „за веру, књаза и отечество“: овде се Змај буну што је отаџбина тек на трећем месту, на њој припада тек оно што преостане, „рест“. **Некол'ко „покорњејши слуга“** — не- колико шнијуна. **Министарсна вила** — то је паљда пека Муза која би се старала за званично, режимско песништво.

ЈУТУТУНСКА НАРОДНА ХИМНА (стр. 43). **Жилиште** ета- рословеска реч: стан, становање.

ВИДОВДАНУ (стр. 45) **Видовдан** — полуванични лист српске владе, под уредишњом Милоша Поповића, званог Фрулица, брата Ђуре Даничића; налазио од 1861 до 1876. **Лорфа** — маска, из- глед. вид. **Шише** — ждребе које има кратку гриву, или коме је грива потишњана. **Кервера стара** — Кервер или Кербер је у грчкој митологији био троглави (или многоглави) нас Плутонов, ди- ваљ и страшан, јер су му вратови покривени змијама; он стражари на уласку у подземни свет, свакога пушта унутра а никог не по- ље. **Risum teneatis!** — по смејте се! **Кол'но ј' од Ишла до Све- тог Михела.** — У „Видовдану“ од 11 маја 1866 имају две белеш- ке о грофу Шандору Морицу, прва, где се говори како се гроф колима утркивао на Ишла до Св. Михела, како је простор од 26 пе-

мачких или 212 и по енглеске мисли пројурио за 11 часова 37 минута, одмарао се при том у три маха укупно 4 часа, и према томе цео престор прешао заправо за 7 часова 37 минута, тј. прешао једну немачку миљу за 17 мин. 34 секунде, а једну енглеску миљу за 3 мин. 44 секунде; и друга, где је опио тричања кобиле Ред-Кап из ергеле грофа Шандора, и где се опишеје трица на којој је гроф Шандор стигао други у Пардубићу. (За ово објашњење захвалили смо Г. Јани М. Продавнићу).

ПЕСМА ЈЕДНОГ НАЈЛОЈАЛНИЈЕГ ГРАЂАНИНА (стр. 47).

Када је први пут била штампана у „Жики“, имала је наслов „Песма једног најлојалнијег белог грађанина.“ **Чувати кордоне** — перигатио се ту мисли како су Срби морали чувати кордоне (границе) према Турцима, у Граници. **Шилере, Миље и Бајроне** — први и последњи су песници слободе, а Мил је писац књиге **О Слободи**. **Мандарини** — кинески државници и учењаци, с курјуком: оличење конзервативизма. **Прудон** — француски социјалиста и слободар. **Сифони** — парочите боце са содом.

ОСМИ И ДВАНАЕСТИ БРОЈ „СТАРМАЛОГ“ (стр. 50).

Стара Преса, Фрејден — Морген — Абенд Блат, Пестер-Ләјд, Пестер-Журнал, Фигетленшер — све су то немачке и мађарске новине из године 1881. а Змај им додаје још и непостојећи **Враген-Блат**, желећи тиме подвући као да је сам враг тај који инспирише њихово писање: **Бомбе, Јергл, Стикс, Фло, Кинирики и Кладерадач** су бочни хумористички листови: **Недељни Лист** је онај Јакова Игњатовића а **Турнос** је **Србски Народ** Јована-Јоте Грујића. Претплатници „Стармалога“ из Србије завета су често упућивали редакцији питања зашто им ова не шаље лист, а Змај је онда морао објашњавати својим читаоцима да се „Стармалп“ у Србији плени и не упућује адресатима. **Франи унд фрај** — отворено, слободно. **Бомо** (bon mot) — досетка. **Однолоњ** (Eau de Cologne) — мирисава колоњска вода. **Пригљнабе** — то је дечко на коме отац, или учитељ, јутити због чега било, искаљују свој гнев: у средњем веку и у феудално доба, био је то онај дечко чија је дужност била да од наставника прима батине када прими, властелински или племићки син не сврши или не разуме задатак, или било у чему скриви. **Ratio status** — виши државни интерес.

ДУД (стр. 71) Ова песма, штампана у 15-ом броју „Стармалога“, од 30 маја 1889, написана је поводом наредбе мађарске вла-

де да се дудовима морају поткресивати гране, да би лишће било веће и сочније, ради лакшега гајења свилене бубе. Песма није без везе са престанком „Стармалог“, листа који је Змај дванаест година уређивао и писао у њему са много љубави, пратећи јавни живот војвођанских и прекосањских Срба. Тумачећи зашто отказује претплату на „Стармалог“, новосадеки адвокат и угледни члан либералне странке Др Младен Јојкић писао је између осталог: „Одавно ми је познато да Др. Ј. Јовановић у приватном разговору социјалистичка начела песоведа, а то честће и у „Стармалог“ избија (види број 15. песму „Дуд“). Змај на ту примедбу није оћутао. „Ја имам своје наче — рекао је он — о постојећим друштвеним приликама и неприликама, и ма да писам баче Прудонско, поштујем свачије чисто и прекаљено уверење. Ал доктор Јојкић неће да се сети да сам ја био одлучан противник наших социјалиста, док своје уверење пишу потчињили захтевима српских прилика. Сад више не видим српских социјалиста, ал их види зажарена фантазија дра Јојкића, и види их баш у мени. А што је песма „Дуд“ изишла у моме листу, ја се нимало не стидим. Ко у тој назире социјализам, тај је пофално кад је бирао своје поучари“. Јојкићев отказ преглате „Стармалог“ био је непосредан повод да Змај прекине са даљим издавањем овога листа. Њима је тестир брати — њима је дозвољено брати.

НЕГДАШЊЕМ ПРИЈАТЕЉУ Ђ. П. (стр. 73). Ова је песма у „Змају“ имала овакав завршетак:

„Просијаци (благо вама),
Ох носите благо ово,
Пронлет био но га ј' тено,
Пронлет био но га ј' ново!

„Мила децо, буд'те људи,
Буд'те прави и поштени,
Ланша ј' жртва него клетва,
Ох, праштајте јадном мени!

„Једанпут се само снлизне,
А за грехом грех се ваља,
Грешник мисли: себе пере
Кад стогине чисте каља.“

По ђубрету злато трати,
 На ђубрету злато стоји,
 Нико не сме да се лати,
 Свако с' неке клетве боји.

У оку му сузе тају,
 Руке дршћу, усне бледе, —
 А на пуг му деца стају,
 Па га жале, — па га гледе....

Ево, Ђоно, друже стари,
 Ко што има, оно даје,
 Од мене ти ова прича,
 Ево на је, шарена је —
 А дуг живот, за најање,
 То Бог има, то Бог даје.

Давичар је још дуго живео, али се не би могло рећи да је свој живот употребио на кајање; него напротив.

НАПРЕДНА ПЕСМА. (стр. 75) Хонвид дуализму — домобрани дуализма, тј. двојне поделе Аустро-Угарске монархије после 1867 на Аустро-Угарску. **Тић** — Милетић. **Дизали смо Суботића** — 1868 бирали га за председника Матице српске. **Тешин паранчолни** (= tessék parancsolni) — (мађ.) изволите заповедати. **Омладина... убице** — омладину су несрећници оптуживали да је убила кнеза Михаила. **Шиљите нам комесаре** — изгледа да је „Напредак“ доста допринео да Нови Сад 1868 добије комесара мађарске владе, Фердинанда Аста.

САБИНА (стр. 77) Карл Сабина, најпре мученик за свој народ, а после издајница (1813 — 1877), био је познат чешки песник, књижевни критичар и историчар чешке књижевности. Године 1849 био је у тамници као одлучан борац за чешка политичка права, али је доцније поклекнуо и 1872 се доказало да је био у тајној служби бечке полиције. Од тада Чеси су га као издајницу избегавали, а као књижевника све више прегизивали. Змај је у песми ову ствар приказао као да је Сабина сам себе прогнао, „можда на крај света“.

ЈЕСТ. (стр. 78). **Панир** — застава. **Ер ист шон хир** (= Er ist schon hier) — он је већ ту. **Нох ајн глас бир** (= Noch ein Glas

Bier) — још једну чашу пива! Мили нам друзи горе одзвани — то су песник Лаза Костић и новинар Јован Павловић, који су за време Мајтењијева доласка у Нови Сад били одведени у Пешту, („гоје“) у затвор. Незван гост — је комесар Мајтењи. Пешта је Pest, игра речи, честа у Змајеву писању, јер Pest на немачком значи нуга. Вац је Arest — стога што се у Вапу налази тамница у којој су били затварани многи немаџарски и немачки рудељуби Аустро-Угарске. Сомбор Halb' Rest — лије нам познато шта ово значи. Und — das ist — das Nest — „А, то је то гнездо!“ — говорило се да је Мајтењи рекао када је стигао у Нови Сад. „Хенторов госта“ — Др Јован-Јота Грујић који је, помоћу фалсификата, опљачкао народне фондове у Карловцима. Мејримин ага — Ђорђе Поповић-Даничар, школски референт. Здравнице данас нису баш здраве — Лаза Костић је гада био ухашен због једне здравнице одржане у Београду. Vogel је тић — а тић је Милетић. Ostor је бич — а тај бич је новодотли комесар Мајтењи. Флат, Бенде, Хергер — прваци Маџара и Пемаца у Н Саду, који су као владина кандидата 1872 изабрали за посланика Ђорђа Кондороши. Bánat — жаљење, кајање.

УСТАРАБАРИ. (стр. 81).

Monument von uns'rer Zeiten Schande,
Ew'ge Schmach deinem Mutterlande,
Устарабарство, gegrüßet sei'st du mir!

Спомениче срамоте нашег доба,
Вечити сраму роднога ти краја,
Устарабарство, да си ми здраво!

Онако је Змај изокренуо Шилерове стихове упућене гробу Русоа, који гласе:

Monument von uns'rer Zeiten Schande,
Ew'ge Schmachschrift deiner Mutterlande,
Rousseau's Grab, gegrüßet sei'st du mir!

Вожд — вероватно Ђорђе Стратимировић. Онај који пали, жари — то је Левиц Раух, бан у Хрватској, пао 1871. Милетић је у своме чланку Тирилица у загребачком политичком хербергу, због којег је отесдео годину дана у Вацу, написао да је Раух у Хрватској жарио и палио. Комесари — Мајтењи, пао 1873. Шни-

зиро, од француског excuser — наивно. **Си, хабенс најнен Тир-нен во гезсен** (= Sie, habens keinen Türken wo gesehen?) — Слушајте, да ли ипште где видели неког Турчина?

НЕДОУМЈЕНИЈЕ (стр. 84). Годишн (= gediegen) — ваљано, солидно. **Верст нихт рунтерштигн верст нихт сбишфалн** — да ипш доле спазано, не би сад пао; неки немачки стихови у дијалекту, можда из неке познате песме онога доба. **Верноме другу** — ваљда Још Грујићу или Ђорђу Поповићу Даничару. — **Турсне груди, Турздија** — мисли се на издајнице из редакције „Српског Народа“ који је Змај обично звао „Турски Народ“ или „Турски Марод“. **Јенелфалуши** — као да је био наменован за комесара у српским стварима, али је брзо, не учинив ништа, замењен комесарем Хубером. **Оплези** (= ablösen) — сменити, заменити.

СЛУГА САМ ПОНИЗАН (стр. 86) Једна од многих песама Змајевих против Јакова Игњатовића. Пошто је Светозар Милетић био у тамници све до половине 1881 године, требало је да неко бар привремено води Народну странку; помишљало се да би то могли бити Полит или Брановачки. Јаша Игњатовић је писао да све то није потребно. **Партвезир** (= pártvezér) — страначки вођ, дабогме, мађарски, место затвореног Милетића. **Szegény Jasha** — сиромах Јаша (Игњатовић); можда алузија на његову мађарску емиграцију. **Изрјадна** — изванредна.

„СРБИН“ И ЊЕГОВА ПРОЗА (стр. 87) Песма је алузија на водољубиви чланак Јакова Игњатовића „Србин и његова војска-ја“. **Дијета** — државни сабор. **Мишу, Нику** — Михаила Полита и Николу Максимовића, посланика на државном сабору у Пешти. **Каса диспоњача** — каса диспозитивног фонда, одакле је Игњатовић примао као неку емиграцију; један Змајев епиграм из 1880 каже:

Тиса нори Јашу:
Брудер, то је срам!
Толно новца кошташ,
И опет си сам!
Купите му кућу, — нек је
Под кирију даје,
Само тако може и он
Доћи до „партаје“.

О моралу Јаше Игњатовића писао је Змај две године доцније у „Стармалом“: „Недељни Лист је престао излазити, јер га је један претплатник из Будапеште оставио“; тај претплатник је несумњиво Тиса. И бело и жуто — тј. и сребрни и златни новац. Брулер Јаша — надимак Јаше Игњатовића.

ЗДРАВОМ ВЕТРУ (стр. 89) Германац — патриарх Герман Анђелић.

ГДЕ ЈЕ „СРПСКА ПОЛИТИКА?“ (стр. 90). Турског хата — свакако се овде мисли на „Србски Народ“. У **налу локалблата** — од 1861 до 1877 издавао је књиговезац и штампар новосадеки Игнац Фуке бедан листић **Neusatzter Lokallblatt**, чији је задатак био да напада Милетића и његову странку. Срби су тај лист звали „локално блато“. У **Пазсву ил' Кулпину** — у Пазови зато што је онде свештенство радило за Германа Анђелића, у Кулпину зато што је тамо био спахиџук Стратимировића. Има ли **кредитора**, треба ли... **жиру**, **ил' је гдегод у ферзацу** — алузије на тешке материјалне прилике Стратимировића, који је био много дужан па су му непрестано били потребни жиранти, а наљда је Змај знао да је давао ствари и у залагаоницу (у „ферзац“). У **лѣру** — лер је био врта приватне школе за младе девојке, где су оне добијале опште образовање, а нарочито су се спремале за будуће домаћице.

ОВАКО МУ ПЕВА ИТД. (стр. 93) Придворни појета Германа Анђелића — је Аца Поповић-Зуб, за кога је Змај једном написао да би за дукат и чашу пива изгредио и самога себе. У „Стармалом“ су ови стихови потписани именом **Аца**, а поред имена је нацртан зуб. **Русом главом** — Герман се на сабору 1864 био заклео својом русом главом да неће одступати од канона српске цркве. **Биће шкандала** — до скандала је дошло тек после смрти Германове, када је наменовани патријарх покраден.

ИМА ИХ КОЈИ ЗНАЈУ (стр. 95) **Корентива** — када је маџарска влада послала у Нови Сад комесара, назвала је тај поступак корективом устава.

СЛАВА У ДАНГУБОВЦИ (стр. 96). Овде се под **славом** подразумева прослава светитеља коме је посвећена црква. **Касир** — благајник политичке општине. **Ица** — маџарски назив мере за течност, а немачки се та мера звала **олба (Halbe)**; ица или олба вишна била је тешка фунту и по, тј. од прилике 8 децилитара. Нове

мере, литар и килограм, уведене су код нас 1882, не без пометње у употреби; Знај је зато и писао: „Кад купиш кило меса или масти, а ти добијеш управо фунту; а кад купиш литру вина, а ти добијеш управо холбу“.

ЈЕСТ. (стр. 98). Наслов ове песме разумљив је тек ако се зна да је читава песма врећа коментара тобожње изјаве самога бога. Наиме у „Жики“ се, пред овом песмом налази ова

ИЗЈАВА

Како су ми већ догрдила злоупотребљена која чине себични црваци, црвењачи и црквењаци са познатом изреком: „Дајте Богу што је божије, а цару што је царово!“ — а нигде не чујем да се каже: „Нека остане народу што је народово!“; то желећи предходити добрим примером и учинити крај таким злоупотреблама, ево изјављујем да мени ништа не треба, да се ја одричем права на неки тал, и све што би имао примати у готовом новцу или релутуму, уступаам народу. Ово објављујем кроз мој орган Жикју и желим да се препамта и у другим листовима, нарочито у Гласу народа.

БОГ с. р.

Релутум — откуп; место плаћања у новцу, плаћање у натуралијама. **Глас народа** — лист који је од 1871 излазио у Новом Саду: једно време уређивао га је поп-Панга Поповић, књижевник и свештеник из Петрова Села. **Телеј** — танушки листићи сребрне или златне боје којима се врши позлата и посребрњавање. **Мртвим нуваш жита** — тј. кољиво. **Чимборасо** — планина у Јужној Америци, висока 6523 м. **Хималаје** — планина у Азији, висока 8882 метра.

ВО СВОЈА ВСИ (стр. 101). Овде је измењена старинска фраза **во своја си**, која значи **својој нући**. **Praecedit (ecclesia)** — црква је на првом месту, њело је првенство.

ЗА СРЕЋНА ПУТА (стр. 104). Вучја нема трага — алузија на Вука Бранковића, описаног у народној песми као издајница. **Маширање** — политика патријарха Самуила Маширевића. **Ђорава Анђелија** — мећала, вејавица; овде употребљено због презимена патријарха Германа.

ВРБОВНА ПЕСМА (стр. 106). Германска армада против које је упућена ова песма, јесу присталице Германа Анђелића; „Олујине“, „Штуке“ и „Гргечи“ су надимци свештеника који су у Пазови имали састанак ради помагања Германа. Поп Никола пионер је земунски свештеник Савић, а Змај га је назвао пионером Германове политике зато што је поп Никола много није; поп Ваца напонер, презименом Поповић, у својој борби за Германа призивао је у помоћ каноне.

ДРУГО И ДРУКЧЕ ПУТЕШЕСТВИЈЕ (стр. 110). Прво путовање јесте Милетићево, када је по изласку из Ваца дошао у Нови Сад и Змај га поздравно песмом „Петнаестог новембра 1879“; ово друго путешествије јесте Германа Анђелића. Док је у првој песми Змај позивао Србе да дижу децу из колевке, да би запамтила лик Милетићев за којим мора поћи сваки српски син, овде их позива да уклањају децу, како се не би отровала сагледавши Германа. Тако је ова паница оној првој: док она велича хероја Народне странке, ова друга жигосе њеног највећег противника у српству. **Круну дамо** — тј. епископску митру Герману Анђелићу.

КО ДРУГОМ ЈАМУ КОПА (стр. 112) Герман је био изјавио да никада неће отступити од канона српске цркве. **Немезида или Немезис** — у старој грчкој митологији оличење савести, моралног страха од срамоте; она човеку, према заслуги, одређује срећну или несрећну судбину. Али је она, баш као овде код Змаја, и кобна богиња која кажњава обесне, понижава охоле, дакле богиња судбине, казне и освете, која сузбија људску сујету.

ЈАВНО НА ТАЈНО. (стр. 114). Када је Коломан Тиса децембра 1879 уклонио патријарха Прокопија Пвачковића и довео на управу цркве Германа Анђелића, иако је Герман добио на гласању само 12, а његов противкандидат Арсеније Стојковић 53 гласа, на тим поступком и против себе и против Анђелића дигао олују српбе, коју је нарочито енергично искористићавала Милетићева Народна странка. Анђелић је код свога подручног свештенства поручио тајни меморандум упућен Тиси, који је требао да оправда намеравање опорзнутог новог патријарха. На маџарском писану споменуци потписали су новосадски прота Александар Захарић са још четири новосадских и пет свештеника из околине Новог Сада; потписници су и своја звања написали маџарским језиком. Тим поводом је Змај својим писањем у „Стармалом“ казнио заблудело свештенство: прво је донео епиграм, са једва јасном алузијом на догађај („Ешипереш, ешипереш. — ал' ту љагу не епереш“), затим

код потписом Православних, јесуца Павлим „плебаношима“, где сећ
именује кривце.

Јанос, Шандор, Пал и Мојзес,
Берђ и Арсен, Лазар, Базил,
Против рода свога српског
Код Мађара траже азил.

Потом је, у облику духовите шале, штампао у „Стармалом“
овај

ОГЛАС

Погнисана тискара препоручује визит-карте по најновијој форми,
које тачно и брзо готови, да се све чудите

 само се КОД НАС може наћи

МУСТРЕ:

Zacharics Sándor ujvidéki esperes	Georgievics Mójzes plébános	
Bálta Pál plébános	Prodánovics György áldozár	Popovics János plébános
Márkovics János plébános	Jovánovics J. Lázár plébános ófuttaki	Gruics György ófuttaki plébános

 Мустре ове наводимо стога, да се види како их има-
мо свакојаних; има их врло разне боје; праве се по наруџбини од
горе и од доле; има их тврдых и мених, да се сазијају како кад хо-
ћеш; дају се употребити за свашта (за визите, честитања, позиве
на ручак итд.).

Надамо се да ће их свет здраво тражити и наруџбине давати,
јер овани се еспап лано продаје.

 Ко нам са стоваришта однесе 8 комада (визит-кар-
та) добиће уз нашу захвалност добар рабат.

Прва мађарско-православна тискара
за визит-карте

После свега тога дошла је Змајева песма **Јавно на тајно**. Колико је велико било узнемирење у новосадском друштву поводом овога догађаја најбоље се види по томе што је новосадски свештеник поп-Јован Марковић, један од потписника споменице, а директор одлуком својих парохијана на седници Српске црквене општине, где је изражено жаљење што парохијани „на челу оних свештеника што су под поменутоу споменицу потписани види свог протопрезвитера са још својих пет свештеника“, чак повукао свој потпис. изјавивши да је тешко живети без љубави народне, а још теже умрети под народном клетвом. Мора да је и Змај био задовољан оваквим током ствари, јер се још једном вратпо на овај догађај песмом „**Тајно на јавно**“, где неки тобожњи Арон (у ствари сам Змај) одговара на Змајеву песму **Јавно на тајно** У тој песми Змај признаје да међу српским свештенством има и другачијих него што су жигосани потписници оне тајне споменице:

Прочито сам песму твоју,
Пуну туге, пуну бола,
И ко само срце има,
Заплакат се на њу мора.
Ја сам плако, уздихо сам
Што су тако ниско нази
Ти делкиси, плебанози,
Ешиперши, алдозари.
Да л' је тако увек било?
Хоће л' увек тако бити?
Да ли има још наспра? —
То ти желим докучити.
Није тако увек било!
Неће увек тако бити!
Јер је било и има их
Свештеника узоритих.
Та сети се оног доба
Кад се душман с нашим родом
Титро као талас бурни
Са мајутним слабим бродом.
Ко је онда био столпник
И поборник српске славе?
Јо х да беху пријемници
Сваког духа светог Саве?

Зар је један главу дао
 Да избави род свој мио?
 Зар је једног тринов венца
 Мучеништва украсио?
 Па и данас није сваки
 Једна беда, никад сита,
 Јер се увек међ кукољем
 Може наћи чиста жига.
 Зато кукољ огњу предај.
 Па избори чисто семе,
 Ако желиш снажно, дично,
 Благородно имат племе.
 Ал наш сејач не подбија
 Семе оно које сеје.
 Па онако о вршидби
 Само чисто плеву веје.
 А да има још пастира
 Који пази стадо своје,
 Ја се па то смем заклети.
 То ми каже срце моје.

СЛОВАН ДРОТАР (стр. 127). Код **Штурова гроба** — Људевит Штур (1815 — 1856). Словак, увео је у књижевност народни дијалекат Словака, и тиме омогућио самосталну словачку књижевност, одвојивши у пети мах Словаке од Чеха. Као професор у Пожуну био је од великог утицаја на многе младе Србе који су се онде школовали, а нарочито је тај утицај био велик на Милетића. Штур је био један од најистакнутијих претставника свесловенске идеје свога покољења.

НАД ТАТРАНСКИМ БРЕГОВИМА (стр. 128). **Занаро** — Змај погрешно употребљава ову реч дијалекта у значењу **узалуд**; она међутим значи **одиста**.

Песме из године 1888 говоре о томе како су Маџари купили словачку децу, и повели их у мађарске заводе ради мађаризације, а деца бежала у шуму.

ПЕТ ТАЛИРА. (стр. 130) „Ојчизне“ — пољски ojczyzna — отаџбина. Нек се делектира — нек се наслађује.

СЛАВА ШАЈКАШИМА (стр. 136) Шајкаши, становници Шајкашке, југоисточног угла Бачке између Дунава и Тисе; то су скоро искључиво Срби, одувек борбени и национално високе свести. Били су граничари на шајкама, а развијали су године 1873. **Мутњача** — је излив Тисе између Титела и шајкашких села. Мађарске државне власти су 1881 хтеле да онемогуће избор Светозара Милетића за државни сабор, па су уклониле скелу којом су Шајкаши требали прећи преко Мутњаче; владине бијаче, међутим, превозно је пароброд. Но Милетићев Шајкаши се свуконне годе, везале одело око главе, прегазиле Мутњачу и изабраше Милетића.

ПРОЂЕ И ОВАЈ ВИДОВДАН (стр. 138). Салашани — много је новосадских Срба који живе на сазашима, Ченеју и Кисен; ти су сазани данас већ ушорени, имају своје школе и цркву. Становници сазаша, „салашани“, не осећајући државну власт онако непосредно као становници градова и села, развили су у себи отпор према притиску и обично сложено гласали за Народну странку. Њих је на изборе обично водио Ђока Камбер, „уставни капетан“ Милетићеве магистрата, па га зато Змај и назива перјаницом сазашана. Али када су се из Милетићеве Народне странке почели да одвијају и одмећу један по један од некада угледних њених чланова, попустио је, 1881, и Ђока Камбер, па је на изборима за државни сабор гласао против Тоне Харића; Камбер се кандидовао и против Милетића, на изборима за народни сабор, и уз благослов самога Гермаи Лиђевића, али је пао.

ПОСЛЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ СРПСКИХ ПРВАКА (стр. 141). Српског нобилитета — на будимпештанској конференцији ипсу се састали званични претставници српских странака, дакле делегати позвани да говоре о положају Срба у Аустро-Угарској, него људи на угледним положајима у државној хијерархији или иначе, — дакле нотабилитети. Од премногих Тиса — Змај хоће да каже да су сви мађарски претседници влада према Србима једнаки, тј. сви су онакви какав је Коломан Тиса.

ЈА И ПРОЛЕЋЕ (стр. 143). Лојда чивутскога — Pester Lloyd, полузваничан орган мађарске владе на немачком језику; његов уредник у ово доба био је Јебрејин Макс Фалк.

ЗА ПИСАЋИМ СТОЛОМ (стр. 145) — *Nolens volens* — хтео — це хтео. **Мишо, Јашо** — Миша Димитријевић, уредник „Браника“, Јаша Томић, уредник „Заставе“; њихово непријатељство из 1886 године довело је до туцунданске несреће: тада је, 1889, Јаша Томић на новосадекој железничкој станици пожеом убио Мишу Димитријевића. **Мита, песник српски** — Мита Поповић, данас скоро сасвим заборављени српски песник, драматичар и приповедач, Змајев пријатељ; 1886 померио је намећу и одведем у Шварцеров завод за душевне болести, где се тада већ налазио и Светозар Милетић.

О ДОБРОМ ВИНУ (стр. 149). **Внуш ил' негнуш** — внуш на црквенословеском значи: окусивши, негнуш — не окусивши. **Шогори** (= *Schwager*) — тј. Маџари.

ЗАКОНСКИ ПРЕДЛОГ О СРЕДЊИМ ШКОЛАМА (стр. 151) **Мађаратска вина** — Мађарад (*Magyarad*) је општина у Арадској жупанији, средиште некада чувеног вишородног краја (варошито су била на гласу бела вина), који је филоксера крајем XIX века скоро потпуно опустошила.

ЗАСАД ПАНЧЕВУ. (стр. 153). Када је укипута Војна граница, Маџари су стварали и у Банату комуналне школе, да би тиме олакшали маџаризацију. До године 1884 била су у Панчеву само два разреда српске женске школе, а тада је српска црквена општина предала и та последња два разреда политичкој општини. Тај погубнак је Змај осудио у својој песми. **Чангови** — Маџари из Буковине, 1883 колонизовани у околини Панчева. **Сандуловић и Барајевац** — оснивачи српских школских фондова у Панчеву. **Тордан** — професор мађарске гимназије у Новом Саду, а 1884 директор гимназије у Панчеву. **Семе кининдско** — кикиндски програм, који је нашао својих присталица у Панчеву.

МОЖДА СЕ ВЕЋ БИЈУ (стр. 155). **То Гарашан знаде** — Милутић Гарашанин, напредњачки министар-претседник и министар иностраних дела за време српско-бугарског рата 1885 године.

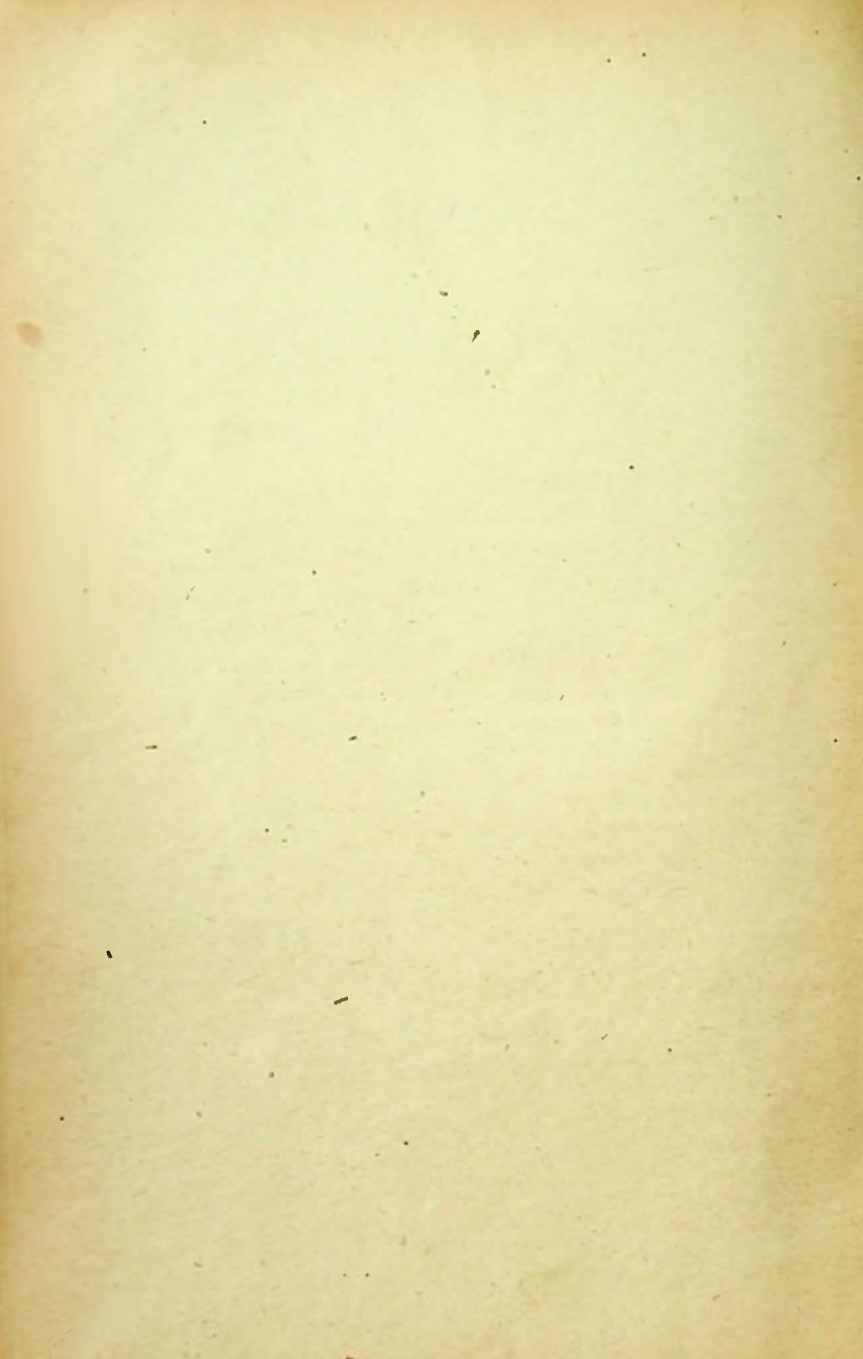
ELJEN! (= *Живео!* стр. 156). Тад су ови иљенаши мач носили **Мунтар-паши** — једна делегација мађарске универзитетско омладине однекла је почасни мач Турцима после ратова 1876—78. **Ердегатски** — *ördög adta!* значи отприлике: ђаво да га носи! Врета честе мађарске пословке, од које је Змај начинио придев.

О ОВОЈ КЊИЗИ

Ову књигу сиремали смо за штампу током зиме 1940—41. Потпуно завршени рукопис одлесао је у штампарију средином марта 1941, где су га затекли мартовски и априлски догађаји; захваљујући старању Д-ра Милана Петровића и Љубомира Богданова, рукопис је ипак очуван у целини. Сада се штампа без икакве промене, онако како је замисљен и израђен још пре рата. Заслуга је Змајева генија што је његова књига свежа и жива и данас, после свега, што је наш народ преживео за ове последње четврти и по године.

Нови Сад, крајем септембра 1945 године.

В. С.
М. Л.

САДРЖАЈ

Увод од Васе Стајића	— — — — —	III-XLII
Септомах (одломци)	— — — — —	3
Србину Ђорђу Стратимировићу	— — — — —	9
Сахрањена Војводица	— — — — —	10
Давно очекиваном госту	— — — — —	12
Пре двадесет година (реминисценција)	— — — — —	14
Намена	— — — — —	16
Да ли ће	— — — — —	17
Вид'о сам га	— — — — —	18
О Новој години 1879	— — — — —	19
На Богојављење	— — — — —	21
Петнаестог новембра 1879	— — — — —	23
Он се радује	— — — — —	25
О седамдесетогодишњици Светозара Милетића	— — — — —	27
Пегда било	— — — — —	30
Над гробом Д-ра Светозара Милетића	— — — — —	31
Руској дипломатији (после берлинског конгреса)	— — — — —	32
Одоше	— — — — —	34
Турцину на Нову годину 1878	— — — — —	35
Званичне гусле у Београду	— — — — —	37
<u>Лутугинска народна химна</u>	— — — — —	<u>43</u>
Видоцану	— — — — —	45
Песма једног најбољанијег грађанина	— — — — —	47
Осми и двапест број „Стармалог“	— — — — —	50
Омладинца	— — — — —	53
Српска влада српској омладини	— — — — —	56
Песма	— — — — —	58
Причекајте	— — — — —	60
Омладини, целој и једном делу њеном (I—XII)	— — — — —	62
<u>Дух</u>	— — — — —	71

Негдашњем пријатељу Ђ. П.	73
Напредна песма	75
Сабина	77
Јест (на новосадској агенцији кад је дошао комесар Мајтењи)	78
Устарабари	81
Недоумјеније	84
Слуга сам понизан	86
„Србин“ и Његова проза	87
Здравом ветру	89
Где је „Српска политика“?	90
Овако му пева Његов придворни појета кад се добро на- креше па постане искрен	93
Пма их који знају	95
Слава у Далгубовци	96
Јест	98
Во своја вси	101
За срећна пута	104
Врбовна песма	106
Мило за драго	108
Друго и друкче путешествије	110
Ко другом јаму копа	112
Јавно на тајно	114
Петру Прерадовићу	117
Ужас и невоља у Загребу	118
Ко ће да одговара	119
Шта се чује	121
Српском самосталном клубу па Хрватском сабору	123
Поглед па насме у Загребу	126
Словац дротар	127
Над татранским бреговима	128
Пет талира	130
Србадији	132
Србину	134
Слава Шајкашима	136
Прође и овај Видовдан	138
После конференције српских првака	141
Ја и пролеће	143
За писаћим столом	145

Како се иде у Сентомаш на збор	— — — — —	147
О добром вину	— — — — —	149
Законски предлог о средњим школама	— — — — —	151
За сад Панчеву	— — — — —	153
Можда се нећ бију	— — — — —	155
Eljeŕ	— — — — —	156
Тиха размишљања на Видондан 1889	— — — — —	158
Имам једну поћку	— — — — —	160
Банаћанима, јадницима, патницима	— — — — —	161
Дижите, браћо, задруге тежачке	— — — — —	163
Стара песма	— — — — —	165
Тумачења мање разумљивих места у овим песмама	— — — — —	167
О овој књизи	— — — — —	185

Градско библиотекарско и читавница
у Граду Сигету Јару
БЕОГРАД

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

Свега у неколико стотина примерака погрешно је отштампан трећи стих одгоре песме „Овако му пева његов придворни мојета итд.“ на стр. 93; тај стих треба да гласи овако:

Видећ да на њих твој облет срља

На стр. 129 први стих последње строфе треба да гласи:

Над татранским бреговима

Штампање одобрено под бр. 50 од 7 апр. 1945

Тираж: 8000 примерака

~~Amel~~
Calo

Wm. H. B. B. B.

~~Wm. H. B. B.~~
~~B. B. B.~~

[Faint, illegible handwritten text]

[Faint, illegible handwritten text, possibly a signature or date]

Amel

X

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.163.41-1

ЈОВАНОВИЋ Змај Ј.

Политичке песме Јована

ЈЕ С К О В А И

000020913

COBISS 0